

 MAŁOPOLSKA

Analiza w obszarze edukacji na potrzeby PR FEM 2021–2027

Małopolskie Obserwatorium
Rozwoju Regionalnego

Departament
Zrównoważonego Rozwoju



Analiza w obszarze edukacji na potrzeby Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027

Małopolskie Obserwatorium
Rozwoju Regionalnego

Departament
Zrównoważonego Rozwoju

Kraków 2021



Autorzy opracowania:

Magdalena Danek
Marcin Węgrzyn

Wydawca:



Małopolskie Obserwatorium Rozwoju Regionalnego
Departament Zrównoważonego Rozwoju
Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków
tel. (+48) 12 29 90 900, fax (+48) 12 29 926

Opracowanie w wersji elektronicznej dostępne
na stronie www.obserwatorium.malopolska.pl

Skład publikacji:

In Plus Group Sp. z o.o.

ISBN:

978-83-66580-84-8

Egzemplarz bezpłatny

Przy publikowaniu danych z publikacji prosimy
o podawanie źródła.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020.



Spis treści

Wstęp	4
Zakres podmiotowy analizy	5
Cele i metody badawcze	9
Wyniki badania	11
Wyniki ankiety realizowanej z organami prowadzącymi placówki oświatowe	11
Charakterystyka próby badawczej	11
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – zakres i źródła dotychczasowych wydatków	17
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – identyfikacja potrzeb	22
Wyniki ankiety realizowanej z dyrektorami placówek oświatowych	28
Charakterystyka próby badawczej	28
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – zakres dotychczasowych wydatków	30
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – identyfikacja potrzeb	34
Sytuacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście edukacji włączającej	46
Innowacje w nauczaniu	66
Funkcjonowanie szkół w okresie pandemii COVID-19	72
Wnioski	77
Spis wykresów	80
Spis tabel	84
Spis map	84
Aneks	85



Wstęp

Oświata stanowi niezwykle ważny komponent realizowanych przez władze, zarówno na poziomie centralnym, lokalnym, jak i regionalnym, polityk publicznych¹. Efekty ich oddziaływania widoczne są nie tylko na etapie kształcenia dzieci i młodzieży, ale również później w trakcie wyboru przez nie ścieżki zawodowej, gdyż to właśnie system edukacji odgrywa istotną rolę w nabywaniu oraz rozwijaniu kluczowych dla życia zawodowego kompetencji. Z tego względu konieczne jest bieżące monitorowanie aktualnej sytuacji oraz wyzwań w tym obszarze, zwłaszcza w kontekście przygotowywania, przez decydentów różnych szczebli, szczegółowych kierunków interwencji.

Finansowanie działań związanych z edukacją, zarówno w aspekcie inwestycji infrastrukturalnych, jak i tzw. działań miękkich, pokrywane jest z różnych źródeł. Należą do nich przede wszystkim środki pochodzące z budżetu państwa w ramach subwencji oświatowej, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, a także programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej (UE), w tym Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego (RPO WM) na lata 2014–2020 zarządzanego z poziomu samorządu województwa. Efektywne programowanie i ukierunkowywanie dofinansowania w tej dziedzinie wymaga aktualnej i pogłębionej wiedzy, w szczególności w zakresie potrzeb i wyzwań identyfikowanych przez osoby/instytucje związane z systemem oświaty. Niniejsze opracowanie stanowi egzemplifikację tego podejścia, gdyż powstało jako odpowiedź na potrzebę diagnozy sytuacji w obszarze edukacji zgłoszoną przez Departament Zarządzania Programami Operacyjnymi UMWM w kontekście przygotowywania zapisów programu regionalnego na lata 2021–2027.

Obszary tematyczne analizy obejmują kwestie, które zostały zidentyfikowane jako istotne w kontekście projektowania przyszłych kierunków wsparcia placówek oświatowych. W szczególności zwrócono uwagę na aspekt edukacji włączającej (inkluzyjnej) stanowiącej obecnie jedno z podstawowych wyzwań w kontekście przeobrażeń systemu oświaty. Edukacja włączająca, nazywana także pedagogiką inkluzyjną, wyraża się w koncepcji kształcenia dzieci niezależnie od ich stanu zdrowia, sprawności, możliwości intelektualnych etc. Ten punkt widzenia uwypukla podejście opierające się na dostosowywaniu kształcenia do indywidualnych potrzeb i możliwości każdego ucznia. W inkluzyjnym modelu edukacji to system oświaty zmienia swój tryb organizacji i działania w zależności od potrzeb ucznia, a nie na odwrót². Niniejsza analiza pozwoliła odpowiedzieć w tym kontekście na pytania dotyczące m.in. liczby uczniów objętych specjalną ścieżką kształcenia oraz gotowości szkół, zarówno w wymiarze technicznym, kadrowym, jak i organizacyjnym do prowadzenia zajęć dostosowanych do dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W analizie podjęto także zagadnienia związane ze stanem infrastruktury placówek oświatowych, w tym z bieżącymi potrzebami w tym zakresie, innowacyjnością w procesie kształcenia oraz wpływem pandemii COVID-19 na funkcjonowanie placówek oraz efekty nauczania.



¹ R. Szarfenberg, *Polityka publiczna – zagadnienia i nurty teoretyczne*, „Studia z Polityki Publicznej”, nr 1(9): 48, 2016.

² A.B. Jarczoch, *Edukacja włączająca w Polsce*, „Polska Myśl Pedagogiczna”, nr 3, 2017, s. 194, doi: 10.4467/24504564PMP.17.013.7035.

Zakres podmiotowy analizy

Punktem wyjścia do określenia podmiotowego zakresu badania jest charakterystyka systemu oświaty w Polsce według aktualnych (na dzień 7 lipca 2021 roku) przepisów prawa³. Artykuł 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe stanowi, że system oświaty obejmuje:

1. **przedszkola**, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi, a także inne formy wychowania przedszkolnego;
2. **szkoły**:
 - a) podstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, z oddziałami przedszkolnymi, integracyjnymi, specjalnymi, przysposabiającymi do pracy, dwujęzycznymi, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe i mistrzostwa sportowego;
 - b) ponadpodstawowe, w tym: specjalne, integracyjne, dwujęzyczne, z oddziałami integracyjnymi, specjalnymi, dwujęzycznymi, przygotowania wojskowego, sportowymi i mistrzostwa sportowego, sportowe, mistrzostwa sportowego, rolnicze, leśne, morskie, żeglugi śródlądowej oraz rybołówstwa;
 - c) artystyczne;
3. **placówki oświatowo-wychowawcze**, w tym szkolne schroniska młodzieżowe, umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień oraz korzystanie z różnych form wypoczynku i organizacji czasu wolnego;
4. **placówki kształcenia ustawicznego oraz centra kształcenia zawodowego**, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych;
5. **placówki artystyczne** – ogniska artystyczne umożliwiające rozwijanie zainteresowań i uzdolnień artystycznych;
6. **poradnie psychologiczno-pedagogiczne**, w tym poradnie specjalistyczne udzielające dzieciom, młodzieży, rodzicom i nauczycielom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a także pomocy uczniom w wyborze kierunku kształcenia i zawodu;
młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze dla dzieci i młodzieży wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania, a także ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze umożliwiające dzieciom i młodzieży, o których mowa w art. 36 ust. 17, a także dzieciom i młodzieży z niepełnosprawnościami sprzężonymi, z których jedną z niepełnosprawności jest niepełnosprawność intelektualna, realizację odpowiednio obowiązku, o którym mowa w art. 31 ust. 4, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki;
7. **placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania;**
8. **placówki doskonalenia nauczycieli;**
9. **biblioteki pedagogiczne;**
10. **kolegia pracowników służb społecznych**⁴.

³ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, Dz.U.2021.1082 t.j.

⁴ Tamże, art. 2.



Zakresem niniejszej analizy zostały objęte placówki oświatowe z terenu województwa małopolskiego, które odpowiadają typom wymienionym w art. 2 pkt 1-2 ustawy Prawo oświatowe, a więc przedszkola, szkoły podstawowe i ponadpodstawowe, dla których organami prowadzącymi są jednostki samorządu terytorialnego (JST).

Klasyfikacja poziomów kształcenia ponadpodstawowego została dokonana z uwzględnieniem zapisów art.18 ustawy Prawo oświatowe, według którego szkoły dzielą się na następujące typy:

1. ośmioletnią szkołę podstawową;
2. szkoły ponadpodstawowe:
 - a) czteroletnie liceum ogólnokształcące;
 - b) pięcioletnie technikum;
 - c) trzyletnią branżową szkołę I stopnia;
 - d) trzyletnią szkołę specjalną przysposabiającą do pracy;
 - e) dwuletnią branżową szkołę II stopnia;
 - f) szkołę policealną dla osób posiadających wykształcenie średnie lub wykształcenie średnie branżowe, o okresie nauczania nie dłuższym niż 2,5 roku⁵.

Taki zakres badania pozwolił objąć zasięgiem wszystkie szczeble edukacji (w tym szkoły specjalne), wyłączając jednocześnie etap studiów wyższych, który charakteryzuje się odrębnymi cechami w wymiarze prawnym i organizacyjnym, a także placówki skierowane do osób dorosłych.

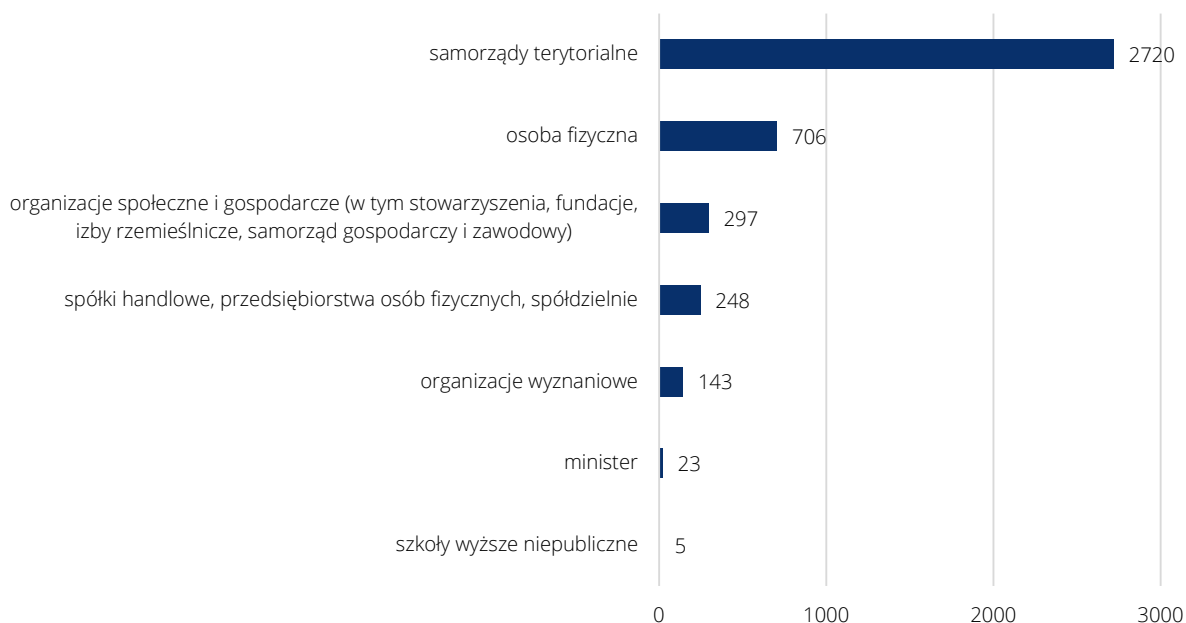
Weryfikacja liczby poszczególnych typów placówek oraz kształcących się w nich uczniów została dokonana na podstawie Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych (RSPO), który prowadzi Ministerstwo Edukacji i Nauki (MEN) – według stanu na dzień 07.07.2021 roku. Dane te wskazują, że w Małopolsce funkcjonuje 4130 placówek prowadzących kształcenie na etapie przedszkolnym, podstawowym i ponadpodstawowym. Wśród nich aż 2 720, a więc 66%, stanowią podmioty, dla których organami prowadzącymi są JST. W odniesieniu do liczby uczniów można z kolei stwierdzić, że w placówkach prowadzonych przez JST kształcą się 480 264 uczniów, co stanowi ok. 81% liczby uczniów wszystkich tego typu placówek. Zawężenie analizy wyłącznie do placówek prowadzonych przez JST podyktowane było faktem, że placówki te tworzą dość jednorodną grupę pod względem sposobu finansowania, co pozwala na generowanie analiz porównawczych i wyciąganie na ich podstawie wniosków. **W dalszej części raportu odniesienia do placówek oświatowych będą stosowane wyłącznie w aspekcie analizowanych podmiotów, a więc prowadzonych przez JST.**



⁵ Tamże, art. 18.

Wykres 1.

Liczba placówek oświatowych (przedszkola, szkoły podstawowe, ponadpodstawowe) w Małopolsce według organu prowadzącego



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z RSPO.

Szczegółowy zakres podmiotów objętych analizą w podziale na etap kształcenia i jego specyfikę wraz z liczbą placówek oraz uczniów został przedstawiony w Tabeli 1. Należy przy tym zaznaczyć, że klasyfikacja w RSPO w zakresie specyfiki placówki została dokonana na zasadzie dychotomicznej, według której określenie „specjalna” wskazuje na placówkę realizującą kształcenie specjalne⁶, a kategoria „brak specyfiki” odnosi się do wszystkich pozostałych placówek, w tym powszechnych, integracyjnych, dwujęzycznych etc. Brak takiego podziału występuje w przypadku szkół specjalnych przysposabiających do pracy, które stanowią element szkolnictwa ponadpodstawowego realizowanego wyłącznie na poziomie specjalnym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi. **Dane z RSPO wskazują, że wśród 2720 objętych badaniem placówek, 138 (5,1%) stanowiły szkoły/przedszkola specjalne, do których uczęszcza łącznie 4545 uczniów, a więc ok. 1% wszystkich uczniów z analizowanych placówek.**

Szczegółowe zestawienie placówek objętych badaniem obrazuje poniższe zestawienie. Nie uwzględniono w nim kategorii zespołów szkół oraz specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, przypisując poszczególne placówki wchodzące w ich skład do szczegółowych kategorii, np. przedszkole i szkoła podstawowa.



⁶ Zgodnie z ustawą Prawo oświatowe szkołą specjalną jest szkoła dla uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.

Tabela 1.

Placówki oświatowe objęte analizą według etapów kształcenia i specyfiki

TYP PLACÓWKI	SPECYFIKA	LICZBA PLACÓWEK	LICZBA UCZNIÓW
edukacja przedszkolna			
przedszkole	brak specyfiki	711	70 704
	specjalna	19	204
punkt przedszkolny	brak specyfiki	42	968
szkoła podstawowa			
szkoła podstawowa	brak specyfiki	1261	282 073
	specjalna	45	2435
szkoły ponadpodstawowe kształcące na poziomie ogólnym			
liceum ogólnokształcące	brak specyfiki	215	51 205
	specjalna	9	150
szkoły ponadpodstawowe kształcące zawodowo			
technikum	brak specyfiki	131	55 297
	specjalna	3	151
szkoła branżowa I stopnia	brak specyfiki	118	14 329
	specjalna	24	829
szkoła branżowa II stopnia	brak specyfiki	23	54
	specjalna	3	0
szkoła specjalna przysposabiająca do pracy	specjalna	32	819
liceum ogólnokształcące	brak specyfiki	81	989
	specjalna	3	57

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z RSPO.

Cele i metody badawcze

Koncepcyjny zakres przedmiotowy badania pozwoliła na sformułowanie czterech głównych celów badawczych ukierunkowanych na analizę:

1. Sytuacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście edukacji włączającej;
2. Zaplecza infrastrukturalnego placówek oświatowych wraz z identyfikacją potrzeb w tym zakresie;
3. Funkcjonowania szkół w okresie pandemii COVID-19;
4. Innowacyjności jako elementu działania szkół.

Realizacja tych celów została osiągnięta poprzez wykorzystanie metod ilościowych w oparciu o analizę danych statystycznych oraz ankiet internetowych (CAWI) przeprowadzonych z organami prowadzącymi oraz dyrektorami badanych placówek.

Poniżej przedstawiono szczegółowe opisy poszczególnych metod badawczych:

- o **analiza danych statystycznych** – dane zostały pozyskane z Systemu Informacji Oświatowej za pośrednictwem Kuratorium Oświaty w Krakowie. Zakres wnioskowanych informacji obejmował w szczególności kwestie dotyczące uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (m.in. liczba uczniów z orzeczeniami poradni psychologiczno-pedagogicznych, liczba uczniów objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną przez placówki oświatowe, dostosowanie szkół i przedszkoli do potrzeb osób niepełnosprawnych). Zakres wnioskowanych danych obejmował lata szkolne 2018/2019, 2019/2020 i 2020/2021. Dane pozyskane z SIO zostały zaprezentowane przy okazji analizy wyników poszczególnych ankiet.
- o **ankieta CAWI z organami prowadzącymi badane placówki oświatowe** – ankietę skierowano do jednostek samorządu terytorialnego z Małopolski, a więc 182 gmin (w tym 3 miast na prawach powiatu), 19 powiatów ziemskich oraz osób odpowiedzialnych za edukację w samorządzie województwa. Ankieta realizowana była w okresie lipiec–sierpień 2021 roku. Tematyka ankiety oscylowała wokół zagadnień związanych z zapleczem infrastrukturalnym placówek oraz bieżącymi potrzebami w tym zakresie, jak również dotychczasowym doświadczeniem w pozyskiwaniu środków na inwestycje. Prezentacja danych została przeprowadzona przede wszystkim w odniesieniu do typu placówki. W przypadku przedszkoli i szkół podstawowych dokonano również analizy w odniesieniu do typu gminy jako organu prowadzącego (miejska, miejsko-wiejska, wiejska)⁷ oraz klasy zamożności⁸. Analizy w tych przekrojach w odniesieniu do pozostałych samorządów i typów placówek były nieuzasadnione ze względu na małą liczebność próby.
- o **ankieta CAWI z dyrektorami badanych placówek oświatowych** – ankietę skierowano (we wrześniu 2021 roku) do dyrektorów 2086 placówek objętych badaniem. Liczba respondentów nie odpowiada jednak liczbie placówek, z uwagi na fakt, że część szkół funkcjonuje w ramach zespołów. W takich przypadkach ankieta była rozsyłana do poszczególnych zespołów, a ich dyrektorzy udzielali odpowiedzi w stosunku do wszystkich wchodzących w skład zespołu placówek. W narzędziu uszczegółowiono pytania skierowane wcześniej do organów prowadzących, dotyczące zaplecza infrastrukturalnego placówek (w tym wyposażenia w sprzęt i pomoce dydaktyczne). Ponadto w ankiecie poruszono zagadnienia związane z możliwością dostosowania placówek do uczniów ze specjalnymi potrzebami, funkcjonowaniem szkół w okresie nauki zdalnej oraz innowacjami programowymi, organizacyjnymi i metodycznymi prowadzonymi przez placówkę.

⁷ W tym ujęciu w Małopolsce wyróżnia się: 120 gmin wiejskich, 48 gmin miejsko-wiejskich, 11 gmin miejskich (miasta) i wyłączone ze zbioru gmin miejskich miasta na prawach powiatu (3 miasta).

⁸ Do wyznaczenia klas zamożności posłużono się dochodami własnymi gminy w przeliczeniu na 1 mieszkańca. W przypadku województwa małopolskiego wskaźnik ten przyjmował wartości w granicach od 947,44 zł (gmina Gromnik) do 5649,01 zł (gmina Sękowa). Zbiór wszystkich wartości wskaźników dla gmin został podzielony na 4 równoliczne klasy (liczące po 45 lub 46 gmin) za pomocą wyliczonych z tego zbioru kwartyli.

Do pierwszej klasy zamożności, umownie w tym opracowaniu nazwanej „Klasą A” zaliczono gminy o dochodzie własnym na mieszkańca niższym niż kwartyl 1, mający wartość 1604,85 zł. Klasa B obejmuje gminy o dochodach wyższych od kwartyli 1, lecz niższych od kwartyli 2 wynoszącego 2005,43 zł. Gminy zaliczone do klasy C charakteryzują się dochodem własnym na mieszkańca leżącym w przedziale wyznaczonym medianą i kwartylem 3 o wartości 2562,52 zł. Powyżej tej wartości zebrane są gminy zaliczone do umownej klasy D.

Tabela 2.

Zestawienie celów i metod badawczych

CELE BADAWCZE	PYTANIA BADAWCZE	METODA/ ŹRÓDŁO DANYCH
Sytuacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście edukacji włączającej	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jaka jest liczba uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? Jakie są ich rodzaje? 2. Do jakiego typu placówek oświatowych (masowych/specjalnych) uczęszczają uczniowie ze specjalnymi potrzebami? 3. Czy placówki oświatowe są przygotowane (kadrowo, organizacyjnie, technicznie) na kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami? 4. Jakich barier doświadczają placówki oświatowe w zakresie prowadzenia kształcenia dla uczniów ze specjalnymi potrzebami? 5. Jak wygląda współpraca między placówkami oświatowymi a instytucjami (np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, kuratorium) i rodzicami w zakresie edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? 6. Jakie formy pomocy zapewniają placówki oświatowe rodzicom i dzieciom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? 7. Jakie formy wsparcia zapewniają placówki oświatowe nauczycielom dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi? 	analiza danych statystycznych (SIO) ankieta CAWI z dyrektorami placówek oświatowych
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych wraz z identyfikacją potrzeb w tym obszarze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy placówki korzystały z dodatkowych środków (poza subwencją oświatową i dochodami własnymi samorządu) na finansowanie swoich potrzeb? 2. Z jakich źródeł zewnętrznych placówki czerpały dodatkowe środki na realizację inwestycji/projektów? 3. Na co przeznaczono środki pozyskane ze źródeł zewnętrznych? 4. Jakie obszary działalności placówki wymagają obecnie dodatkowego wsparcia finansowego ze środków zewnętrznych? 	ankieta CAWI z organami prowadzącymi placówki oświatowe ankieta CAWI z dyrektorami placówek oświatowych
Funkcjonowanie szkół w okresie pandemii COVID-19	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy placówki oświatowe doświadczyły istotnych problemów w czasie pandemii COVID-19 i wynikającej z niej zmiany modelu nauki? Jeśli tak, to jakiego typu były to trudności i czy udało się je pokonać? 2. Czy nauka w formie zdalnej bądź hybrydowej wpłynęła na efekty pracy uczniów? 	ankieta CAWI z dyrektorami placówek oświatowych
Innowacyjność jako element działania szkół	<ol style="list-style-type: none"> 1. Czy placówki oświatowe wdrażają innowacyjne działania? 2. Jakiego typu innowacje wdrażają placówki? 3. Jakie są efekty wdrażanych innowacji? 	ankieta CAWI z dyrektorami placówek oświatowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z RSPO.

WYNIKI BADANIA

Wyniki ankiety realizowanej z organami prowadzącymi placówki oświatowe

Charakterystyka próby badawczej

Jak zostało wskazane w części metodologicznej raportu, ankieta dotycząca zaplecza infrastrukturalnego placówek oświatowych oraz potrzeb w tym zakresie została skierowana do małopolskich samorządów – organów prowadzących placówki oświatowe. Tytułem wstępu zostanie więc przybliżona struktura tych placówek pod względem ich liczebności i typu, a także odpowiadającej im liczby uczniów. **W celu klarownej kategoryzacji poszczególnych typów placówek oświatowych przyjęto, że punkty przedszkolne wchodzi w skład kategorii ogólnej – przedszkola, a oddziały przedszkolne w ramach szkół podstawowych w skład kategorii – szkoły podstawowe. Ponadto szkolnictwo ponadpodstawowe podzielono na dwie grupy zgodnie z podziałem zaprezentowanym w Tabeli nr 1, a mianowicie licea ogólnokształcące realizujące kształcenie na poziomie ogólnym oraz szkoły ponadpodstawowe kształtujące zawodowo, do których zaliczono szkoły branżowe I stopnia i II stopnia, technika, szkoły policealne oraz szkoły specjalne przysposabiające do pracy.**

Biorąc pod uwagę strukturę wszystkich szkół i przedszkoli prowadzonych przez JST w Małopolsce (według danych z RSPO) należy zauważyć, że pod względem liczebności zdecydowaną większość, bo ponad 75% stanowią przedszkola i szkoły podstawowe. Organami prowadzącymi dla tego typu placówek są głównie gminy (77% w przypadku przedszkoli i 85% w przypadku szkół podstawowych). Z kolei dla 23% przedszkoli i 13% szkół podstawowych organem prowadzącym jest miasto na prawach powiatu. Licea ogólnokształcące oraz szkoły kształtujące zawodowo znajdują się z kolei głównie w zarządzaniu powiatów oraz miast na prawach powiatu. Wyjątkami w tej strukturze zarządzania są powiaty bocheński i brzeski, które są organami prowadzącymi dla w sumie 4 przedszkoli, a dodatkowo razem z powiatami: krakowskim, olkuskim, suskim i wielickim dla 18 szkół podstawowych. Z kolei 4 gminy są organem prowadzącym dla szkół ponadpodstawowych (Słomniki, Świątniki Górne, Jodłownik oraz Lipnica Wielka).

Tabela 3.

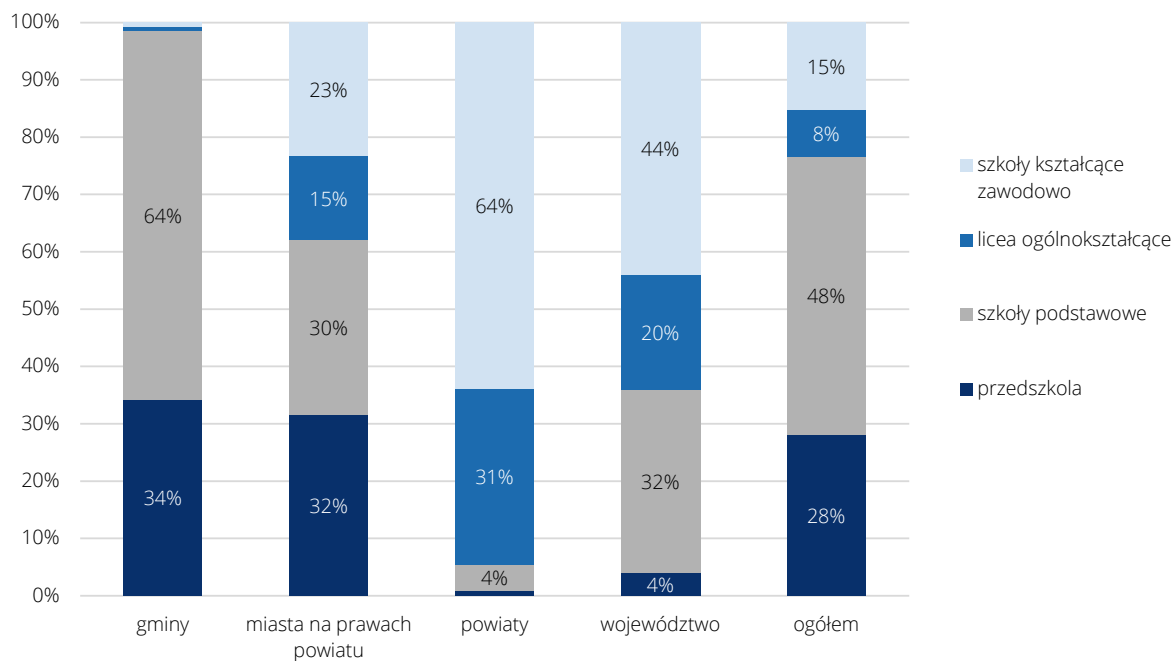
Liczba szkół i przedszkoli prowadzonych przez JST w Małopolsce

TYP PLACÓWKI	PRZEDSZKOLA	SZKOŁY PODSTAWOWE	LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE	SZKOŁY PONADPODSTAWOWE KSZTAŁCĄCE ZAWODOWO
gminy	591	1115	11	13
miasta na prawach powiatu	176	165	79	126
powiaty	4	18	129	268
województwo	1	8	5	11
ogółem	772	1306	224	418

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z RSPO.

Wykres 2.

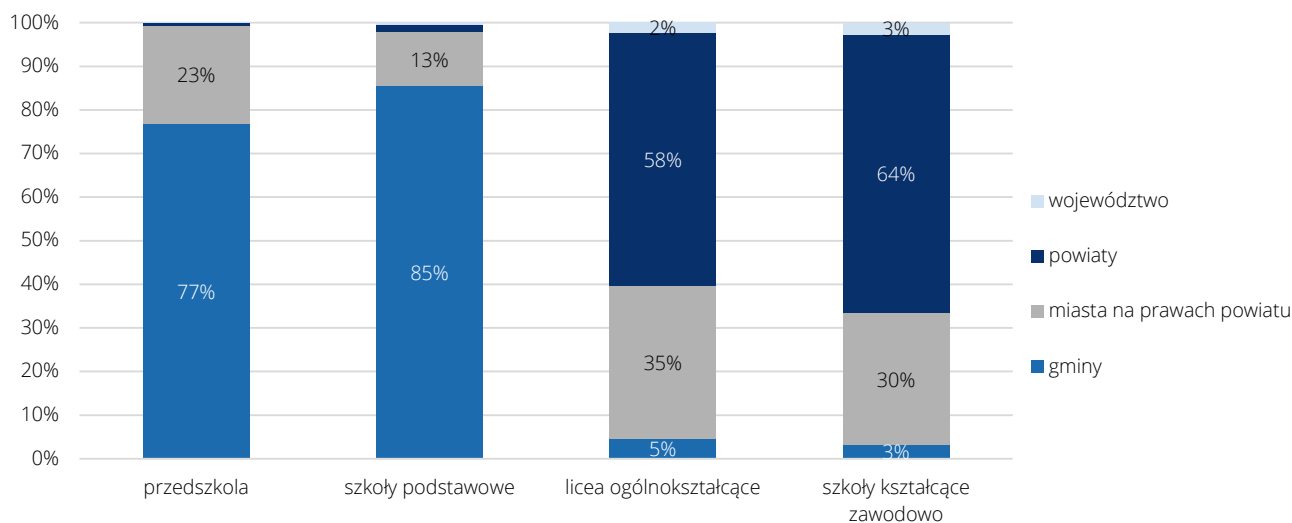
Struktura liczby placówek edukacyjnych w Małopolsce prowadzonych przez JST według organu prowadzącego



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.

Wykres 3.

Struktura liczby placówek edukacyjnych w Małopolsce prowadzonych przez JST według typu placówki



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.

Pod względem struktury liczby uczniów w placówkach, dla których organami prowadzącymi są JST, największy odsetek stanowią uczęszczający do szkół podstawowych – 59%, a następnie do przedszkoli i szkół kształcących zawodowo (po 15%) oraz liceów ogólnokształcących (11%). W odniesieniu do organu prowadzącego placówkę można z kolei stwierdzić, iż uczniowie przedszkoli stanowią dość podobny odsetek w gminach i miastach na prawach powiatu (odpowiednio 18% i 16%). W strukturze liczby uczniów w placówkach zarządzanych przez gminy zdecydowanie dominują uczniowie szkół podstawowych, którzy stanowią 81%. W miastach na prawach powiatu struktura ta jest bardziej różnorodna, gdyż niemal połowę stanowią uczniowie szkół podstawowych, a ok. 40% to uczniowie kształcenia ponadpodstawowego. Z kolei w przypadku powiatów ziemskich i samorządu województwa widać liczebną dominację uczniów uczęszczających do szkół kształcących zawodowo.

Tabela 4.

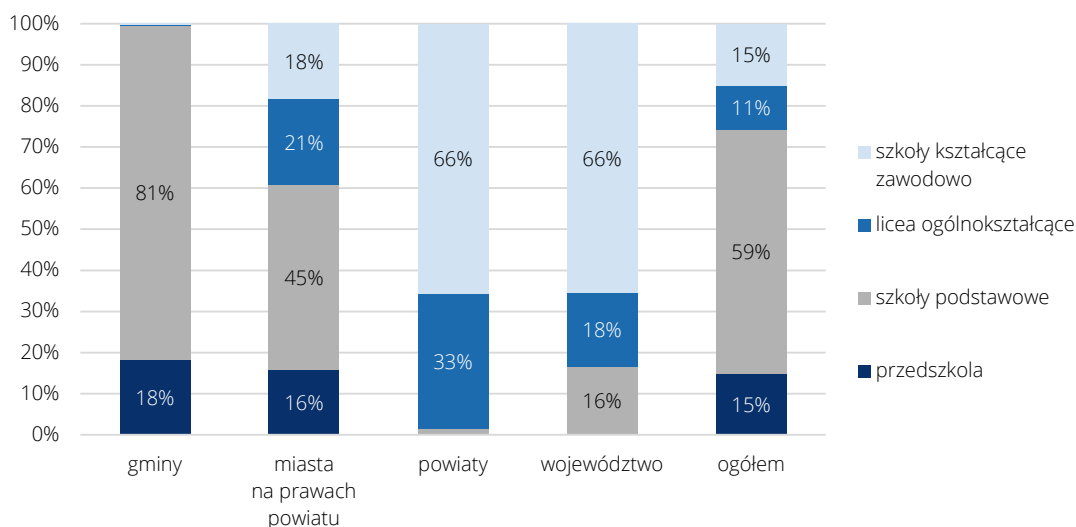
Liczba uczniów szkół prowadzonych przez JST w Małopolsce

TYP PLACÓWKI	PRZEDSZKOLA	SZKOŁY PODSTAWOWE	LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE	SZKOŁY PONADPODSTAWOWE KSZTAŁCĄCE ZAWODOWO
gminy	50 764	222 819	612	1 143
miasta na prawach powiatu	21 072	60 408	27 626	24 602
powiaty	30	973	22 887	45 637
województwo	10	270	308	1 143
ogółem	71 876	284 508	51 355	72 525

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z RSPO.

Wykres 4.

Struktura liczby uczniów w placówkach edukacyjnych w Małopolsce prowadzonych przez JST według organu prowadzącego

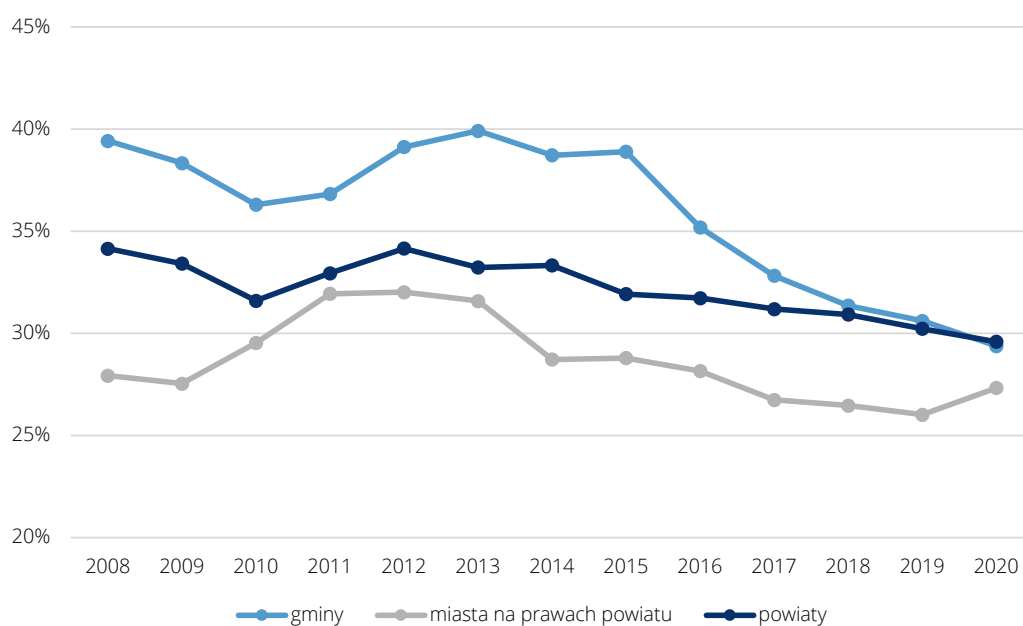


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z RSPO.

Rozpatrując kwestie zaplecza infrastrukturalnego placówek oświatowych oraz związane z tym potrzeby warto odnieść się również do udziału wydatków na oświatę i wychowanie w budżetach małopolskich JST (tutaj reprezentowane przez dział 801). Na poniższym wykresie można zauważyć jego systematyczny spadek w przypadku budżetów gmin (z 40% w 2008 roku do 30% w 2020 roku), mniejszy spadek w przypadku powiatów (z 34% do 30% w analizowanym okresie) oraz najmniejszy spadek w przypadku miast na prawach powiatu (z 28% do 27%). Kształt linii prezentującej udział wydatków na oświatę i wychowanie w latach 2008–2020 dla miast na prawach powiatu jest uśrednioną wersją linii dla gmin oraz powiatów i wynika z występowania placówek charakterystycznych dla obydwu typów JST – zarówno przedszkoli i szkół podstawowych, jak również placówek kształcenia ponadpodstawowego.

Wykres 5.

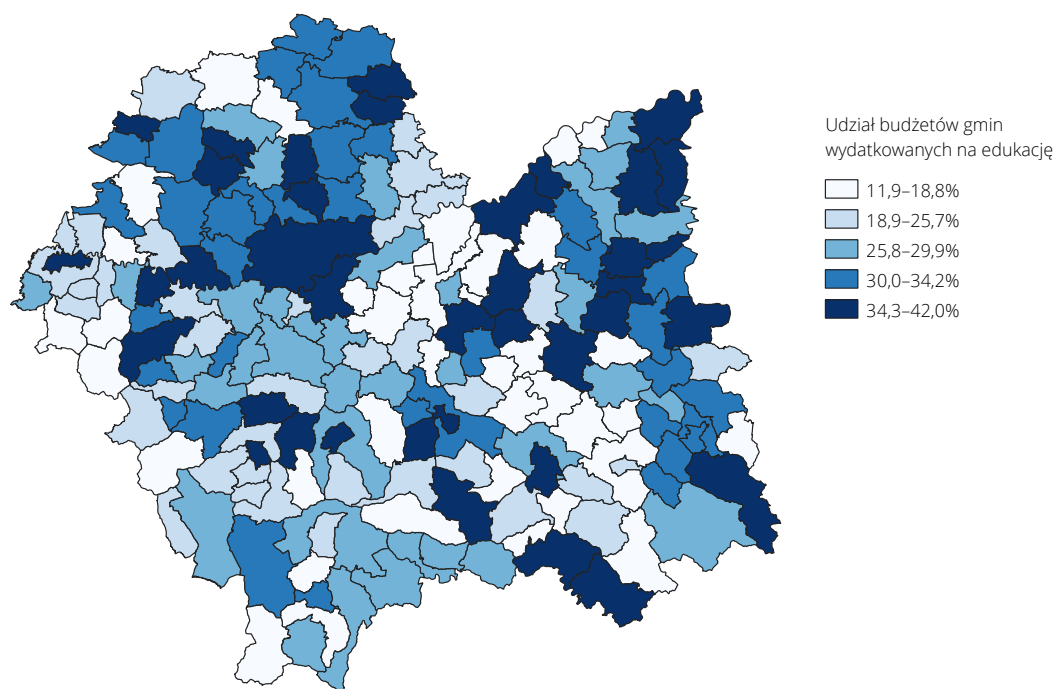
Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżetach małopolskich JST w latach 2008–2020



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Mapa 1.

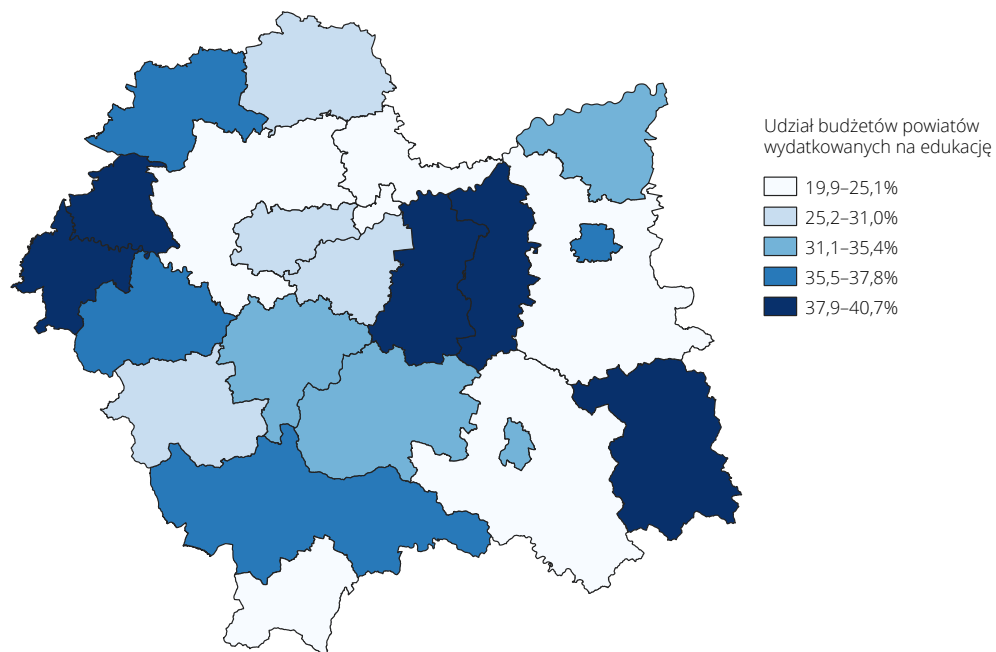
Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżetach gmin w 2020 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Mapa 2.

Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżetach powiatów w 2020 roku



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z BDL GUS.

Udział wydatków powiatów na edukację cechuje się mniejszą zmiennością – waha się od 19,9% w powiecie krakowskim (oraz pozostałych powiatach bezpośrednio sąsiadujących z miastami na prawach powiatu: nowosądeckim – 24,3% oraz tarnowskim – 25%) do 40,7% w powiecie oświęcimskim.

Układ zaprezentowanych map wydatków na edukację w gminach i powiatach nie przedstawia żadnej przestrzennej prawidłowości.

Jak już zaznaczono, respondentami ankiety były małopolskie JST, a więc 179 gmin, 3 miasta na prawach powiatu, 19 powiatów ziemskich oraz samorząd województwa małopolskiego. Odpowiedzi na rozestane ankiety otrzymano kolejno od 161 gmin (90%), 18 powiatów ziemskich (95%), wszystkich miast na prawach powiatu oraz samorządu województwa. Ten wysoki poziom stopy zwrotu pozwala na przeprowadzenie analiz i formułowanie na ich podstawie wniosków. Przekładając z kolei liczbę respondentów (JST) na strukturę placówek oświatowych, dla których stanowią one organy prowadzące, można stwierdzić, że otrzymane odpowiedzi pozwalają uzyskać informację w odniesieniu do 93% przedszkoli, 92% szkół podstawowych, 93% liceów ogólnokształcących oraz 94% szkół ponadpodstawowych kształcących zawodowo.



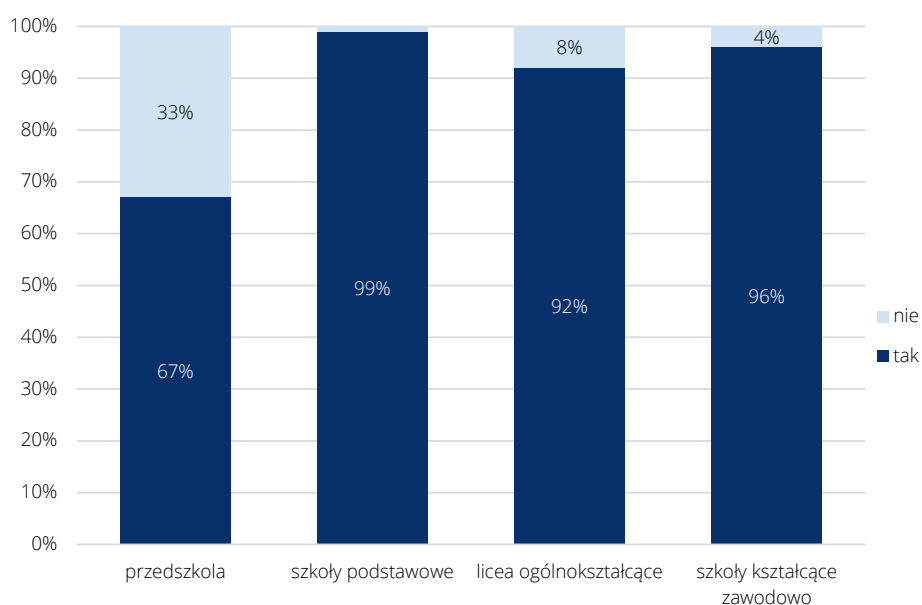
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – zakres i źródła dotychczasowych wydatków

Zaprezentowane na poniższych wykresach wyniki ankiety w postaci odsetków odpowiedzi na poszczególne pytania należy jednak zawsze odnosić do liczby respondentów, a nie placówek oświatowych.

Pierwsze pytanie w ankiecie dotyczyło pozyskiwania przez nadzorowane placówki dodatkowych środków w okresie ostatnich 5 lat. Przez pojęcie dodatkowych środków rozumiano fundusze, których źródłem nie jest subwencja oświatowa i które nie stanowią jednocześnie dochodów własnych samorządu terytorialnego. Odpowiedzi respondentów wskazują bardzo zbliżony, a jednocześnie wysoki, poziom korzystania z dodatkowych funduszy w odniesieniu do szkół podstawowych oraz ponadpodstawowych, na co wskazało ponad 90% respondentów. Jednoznacznie odbiegającą wartością jest wynik dla przedszkoli, w których 33% respondentów stwierdziło, że placówki te nie korzystały z dodatkowych środków. Wśród powodów tej sytuacji wymieniano przede wszystkim brak adekwatnych programów i projektów skierowanych bezpośrednio do przedszkoli.

Wykres 6.

Czy placówki, nad którymi samorząd sprawuje nadzór, korzystały w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków?



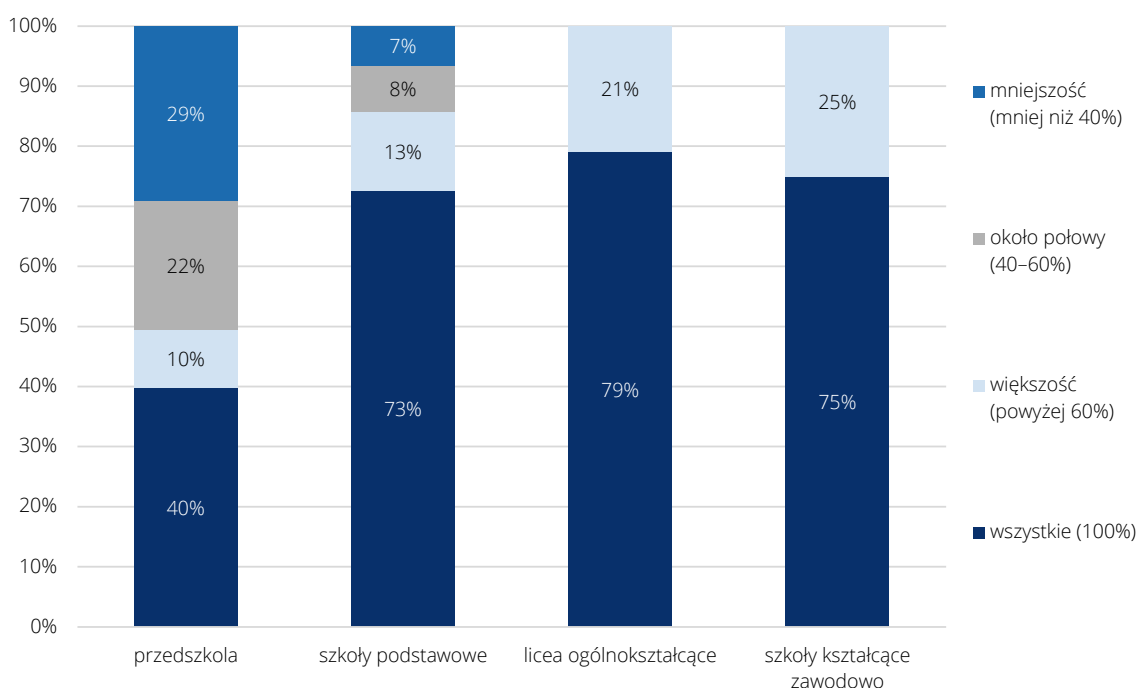
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.



Analogicznie do poprzedniego pytania można odczytać odpowiedzi respondentów dotyczące liczby placówek, które skorzystały z dodatkowych środków w podziale na kategorie: wszystkie (100%), większość (powyżej 60%), około połowy (między 40% a 60%), mniejszość (poniżej 40%). W tym przypadku odsetki odpowiedzi poszczególnych respondentów wydają się zbliżone w szczególności dla szkół podstawowych i ponadpodstawowych. W ich przypadku ok. 3/4 respondentów wskazało, że wszystkie tego typu placówki korzystały z dodatkowych środków. Z kolei w odniesieniu do przedszkoli odsetek odpowiedzi „wszystkie” wyniósł 40%. Drugą najczęściej wskazywaną przez respondentów kategorią w przypadku przedszkoli była odpowiedź „mniejszość”, na którą przypada niemal 1/3 odpowiedzi. Warto jednocześnie zaznaczyć, że wśród gmin na korzystanie z dodatkowych środków przez wszystkie przedszkola częściej wskazywały gminy miejskie (57%). W przypadku gmin wiejskich odsetek ten wyniósł z kolei 42%, a gmin miejsko-wiejskich jedynie 26%.

Wykres 7.

Ile placówek edukacyjnych korzystało z dodatkowych środków?

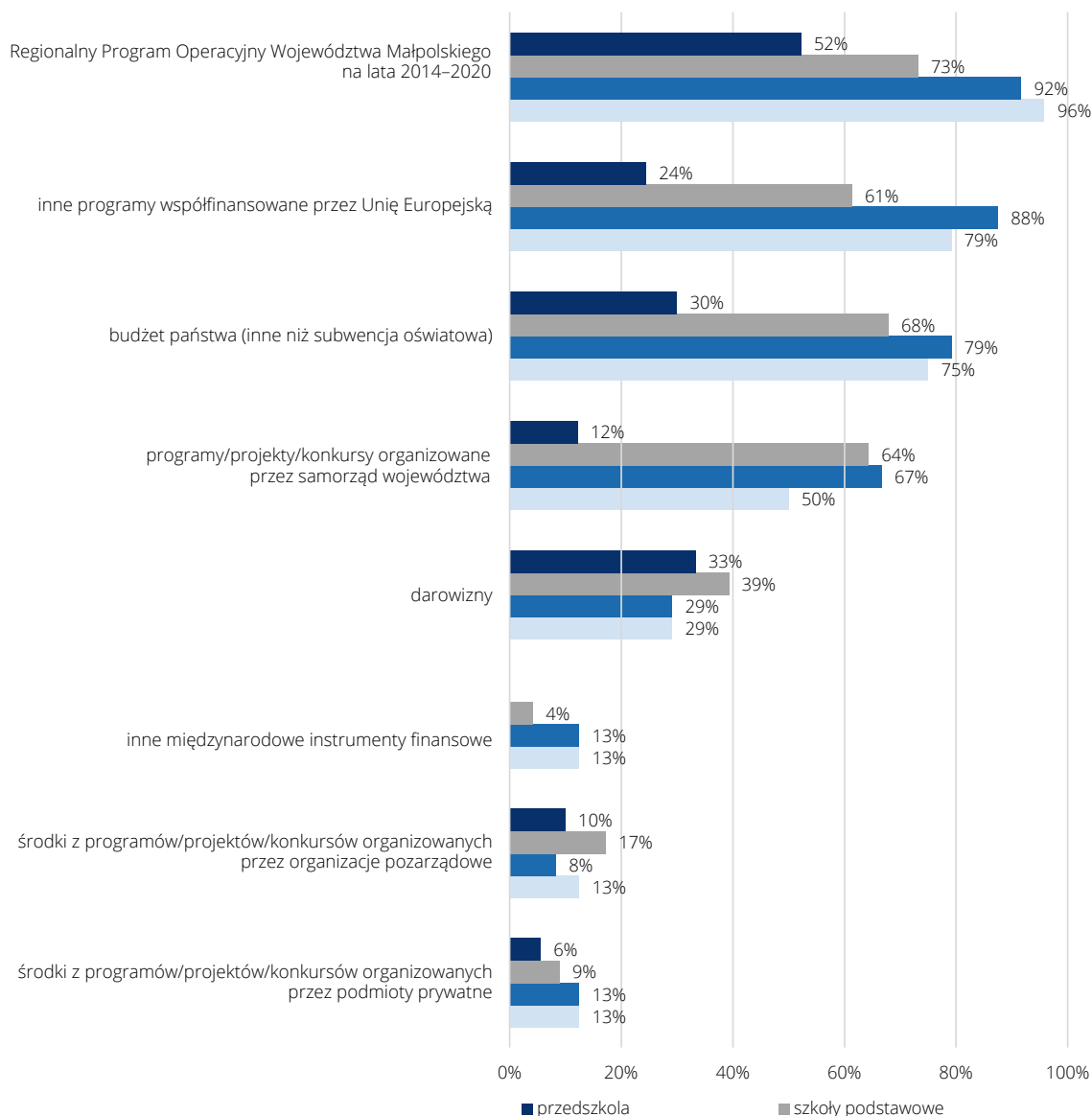


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.

Głównym źródłem dodatkowych środków wskazywanym w odniesieniu do wszystkich typów placówek był Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014–2020. Ponad 90% respondentów wskazało na to źródło finansowania w odniesieniu do szkół ponadpodstawowych. Wysoką popularnością cieszą się również inne programy współfinansowane przez UE oraz środki pochodzące z budżetu państwa, które nie stanowią subwencji oświatowej. Na dodatkowe finansowanie programów/projektów/konkursów organizowanych przez samorząd województwa wskazało 67% respondentów w odniesieniu do liceów i 50% w odniesieniu do szkół kształcących zawodowo. Najmniej wskazań respondentów w tej kategorii odnosiło się do przedszkoli – jedynie 12%. Istotnym źródłem dodatkowego finansowania w obszarze edukacji pozostają darowizny, na które wskazywało, w odniesieniu do poszczególnych typów placówek, ok. 30–40% respondentów. Ta forma dodatkowego dofinansowania była jednocześnie wskazywana jako druga najczęstsza w odniesieniu do przedszkoli. Tym co odróżnia poszczególne placówki w obszarze stosowania dodatkowych środków jest liczba wykorzystywanych źródeł finansowania. W przypadku przedszkoli jeden respondent wskazywał średnio jedno lub dwa źródła, podczas gdy w przypadku szkół podstawowych respondenci wskazywali około trzech źródeł, a w przypadku liceów ogólnokształcących i szkół ponadpodstawowych kształcących zawodowo prawie cztery źródła. Wynikać to może ze wzmiankowanej już zróżnicowanej dostępności programów dla różnych typów placówek edukacyjnych.

Wykres 8.

Z jakich źródeł pochodzą dodatkowe środki?



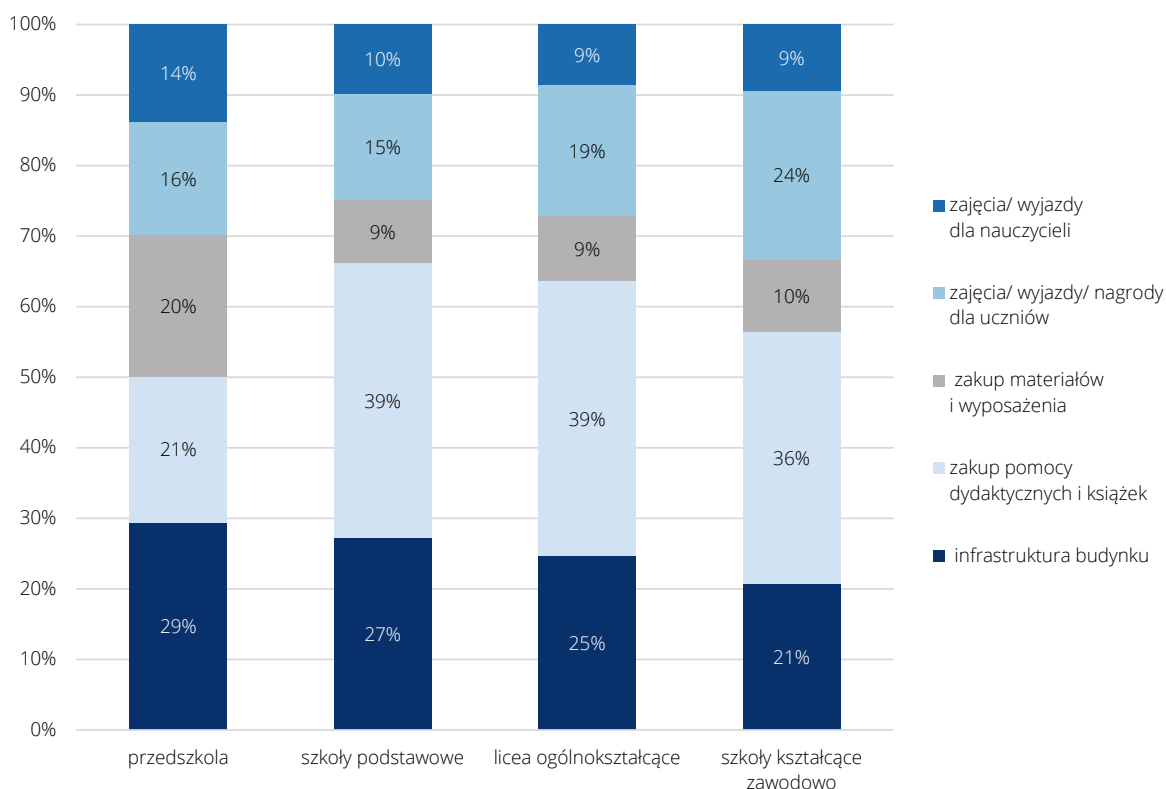
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.

W celu zdobycia informacji na temat kierunków przeznaczenia dodatkowych funduszy, respondentów poproszono o oszacowanie udziałów poszczególnych kategorii w ogólnej puli pozyskanych środków. Suma wskazań musiała wynieść 100%. Na poniższym wykresie zostały zaprezentowane średnie bazujące na wskazaniach respondentów w odniesieniu do danych kategorii w podziale na typ placówki.

Zarówno w zakresie szkół podstawowych, jak i szkół kształcących ponadpodstawowo, respondenci wskazywali, że pieniądze z dodatkowych źródeł w ostatnich 5 latach najczęściej wydatkowano na *zakup pomocy dydaktycznych i książek*. Udział tej kategorii wynosił w odniesieniu do tych placówek między 36% a 39%. Częstym celem wydatkowania dodatkowych środków w tej grupie placówek były również *zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów*, na które najczęściej wskazywano w przypadku szkół kształcących zawodowo. Z kolei w przypadku przedszkoli najwięcej respondentów wskazało na działania związane z *remontem/modernizacją/przebudową* budynku, co ujęto w zbiorczą kategorię *infrastruktury budynku*. Na podobnym poziomie – w granicach 20% – plasują się, w odniesieniu do przedszkoli, odpowiedzi związane z *zakupem pomocy dydaktycznych i książek oraz materiałów i wyposażenia*. Dodatkowo warto zaznaczyć, że deklaracje wydatków na *infrastrukturę budynku* różnicują się w odniesieniu do typu gminy oraz jej zamożności w przypadku przedszkoli, gdzie na tę odpowiedź częściej wskazywały gminy miejsko-wiejskie (38%) i miejskie (35%) niż wiejskie (25%) oraz gminy należące do „najzamożniejszych” klas C i D (kolejno 39% i 35% wskazań w porównaniu do około 20% w klasach A i B). Również w zakresie szkół podstawowych gminy miejsko-wiejskie częściej udzielały tej odpowiedzi (36%). Jednak odsetek w przypadku gmin miejskich i wiejskich pozostawał już na zbliżonym poziomie (kolejno 23% i 25%). Ponadto w przypadku przedszkoli, gminy miejsko-wiejskie i wiejskie zdecydowanie częściej wskazywały, że celem wydatkowania środków był *zakup materiałów i wyposażenia* (20% w porównaniu do 4% w gminach miejskich), z kolei w odniesieniu do szkół podstawowych gminy miejskie przeważały w zakresie *finansowania zajęć/wyjazdów/nagród dla uczniów* (21% w porównaniu do 16% w gminach miejsko-wiejskich i 11% w gminach wiejskich).

Wykres 9.

Na co najczęściej placówki edukacyjne wydawały dodatkowe pieniądze?

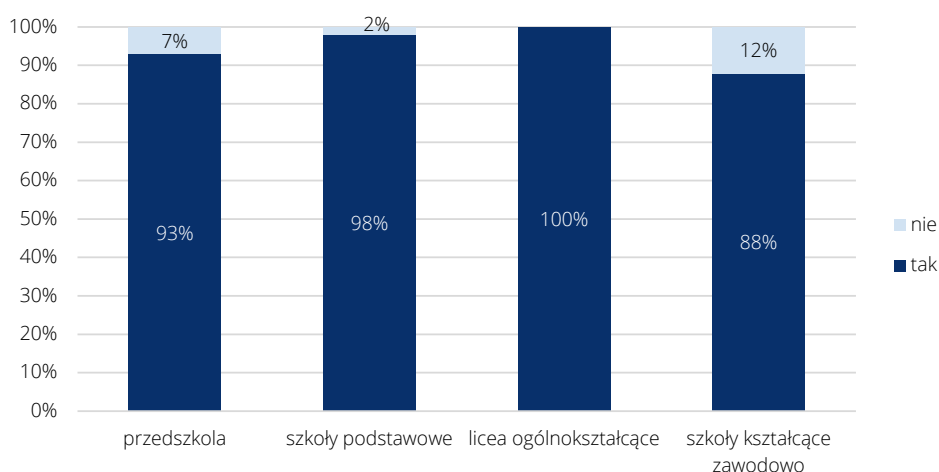


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.

W zakresie potrzeby dalszego wsparcia placówek edukacyjnych z dodatkowych funduszy, w zdecydowanej większości przypadków respondenci wskazywali, że nadal istnieje taka potrzeba. Rozpatrując z kolei liczbę placówek potrzebujących w dalszym ciągu dodatkowego wsparcia, najwięcej odpowiedzi respondentów dla kategorii „wszystkie” udzielono w odniesieniu do szkół ponadpodstawowych – 92%. Najmniej tego typu odpowiedzi uzyskano natomiast w przypadku przedszkoli – 74%. Ta struktura odpowiedzi może wynikać choćby z ciągłej konieczności modernizacji pomocy dydaktycznych (w tym maszyn, aparatury etc.) dla potrzeb szkolnictwa zawodowego, co wiąże się często z koniecznością poniesienia wysokich kosztów niemających pokrycia w budżecie placówki.

Wykres 10.

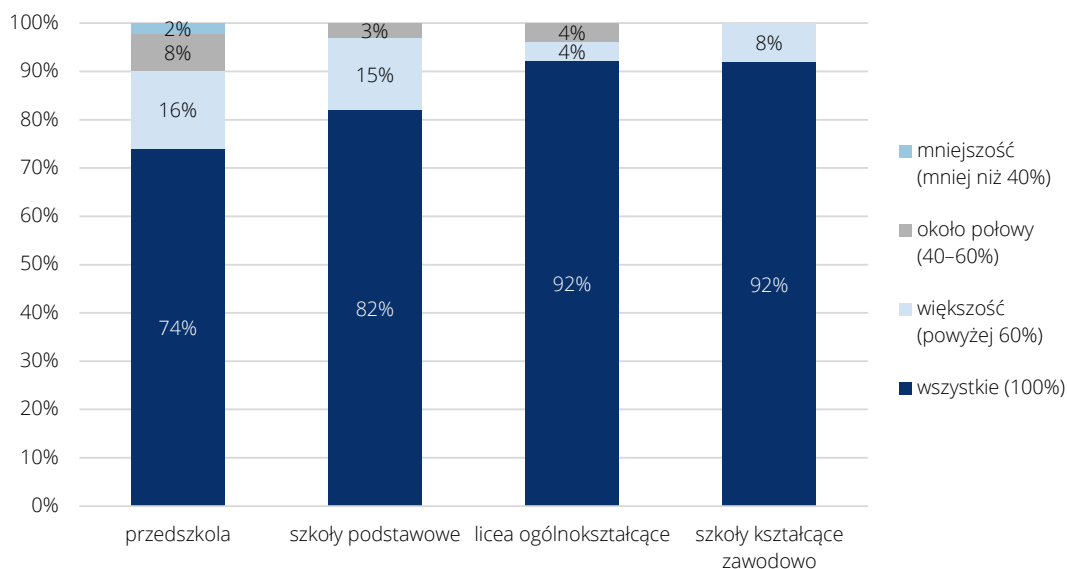
Czy placówki, nad którymi samorząd sprawuje nadzór, wymagają wsparcia finansowego z dodatkowych środków?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z matopolskimi JST.

Wykres 11.

Ile placówek edukacyjnych potrzebuje z dodatkowych środków?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z matopolskimi JST.

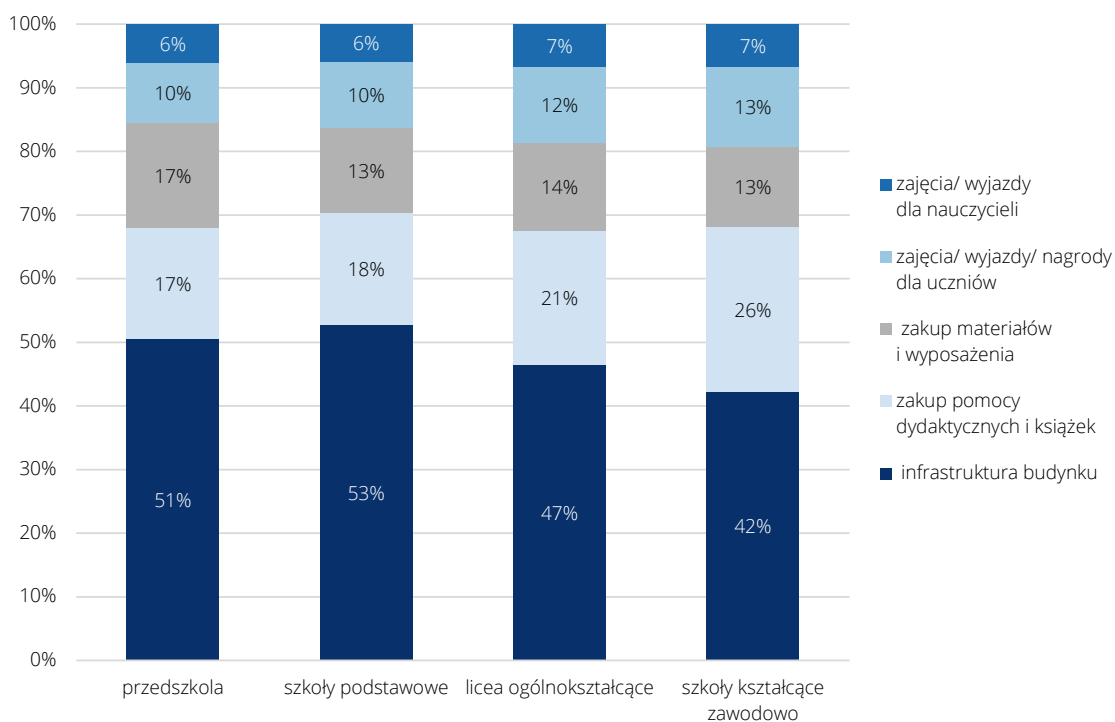
Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – identyfikacja potrzeb

Podobnie jak w przypadku pytania o cel dotychczasowego przeznaczenia pieniędzy pochodzących z dodatkowych źródeł, tak i w odniesieniu do identyfikowanych potrzeb w tym zakresie respondenci zostali poproszeni o oszacowanie udziału poszczególnych kategorii wydatków w ogólnej puli stanowiącej 100%. Największy średni udział w odniesieniu do wszystkich typów placówek zajęła infrastruktura budynku, która została oszacowana na ok. 40–50% puli potrzeb. Wśród szkół zawodowych oraz liceów istotną pozycję zajmuje również zakup pomocy dydaktycznych i książek. Najniższą wartość w ogólnej puli potrzeb (poniżej 10% we wszystkich typach placówek) stanowią zajęcia i wyjazdy dla nauczycieli.

Analizując deklarowaną potrzebę wydatków na *infrastrukturę budynku* w podziale na typ gminy oraz klasy zamożności można zauważyć, że w przypadku przedszkoli na odpowiedź tę częściej wskazywały gminy miejskie (60% w porównaniu do 53% w gminach miejsko-wiejskich i 49% w wiejskich) oraz najzamożniejsze JST należące do klasy D (56% w porównaniu do ok. 45% w pozostałych klasach).

Wykres 12.

Na co placówki edukacyjne potrzebują najwięcej dodatkowych pieniędzy?

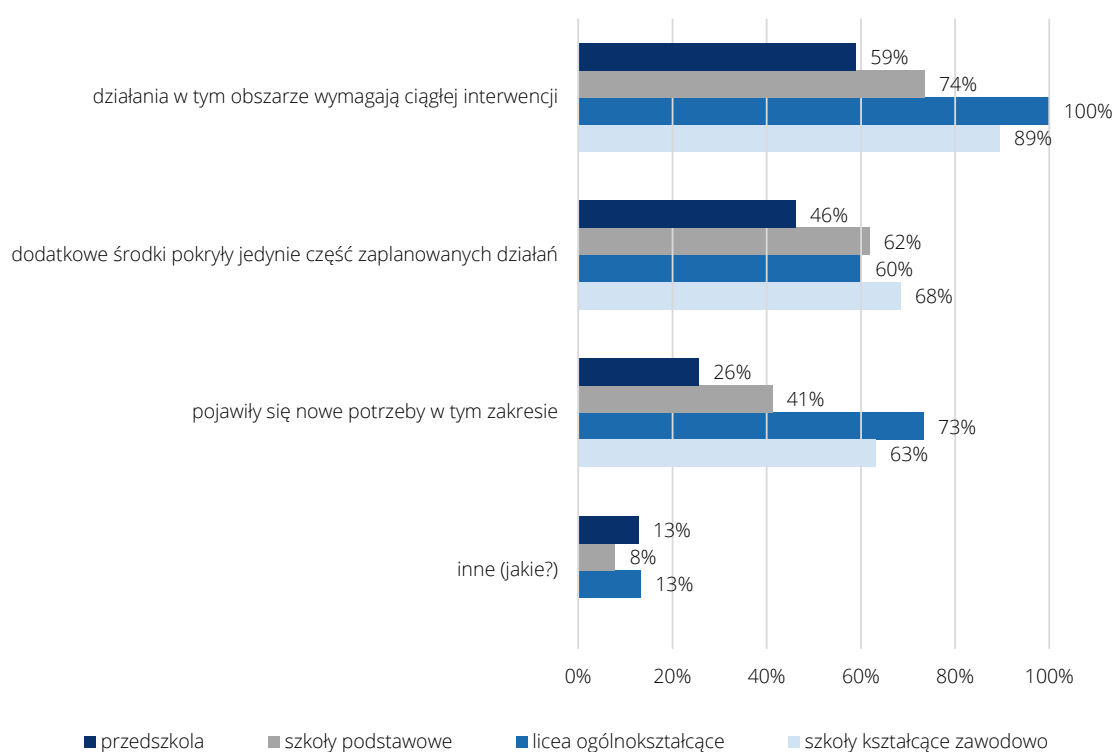


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.

Istotnym elementem badania było również zweryfikowanie potrzeby dalszego wsparcia w danej kategorii wydatków, pomimo dotychczasowego korzystania z dodatkowych środków w tym zakresie. W odniesieniu do najsilniej identyfikowanej potrzeby, związanej z infrastrukturą budynku, respondenci wskazywali, że konieczność dalszego wsparcia w tym zakresie wynika z natury działań w tym obszarze, które wymuszają ciągłą interwencję. Uzasadnienie to było najczęściej wskazywane we wszystkich typach placówek. Na tę kategorię najwyższy udział wskazań pojawił się w odniesieniu do szkół ponadpodstawowych. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że w przypadku tego typu placówek zdecydowanie częściej wskazywano, że pojawiły się nowe potrzeby w tym zakresie. Istotne miejsce wśród powodów dalszego wsparcia zajmuje również fakt, że dodatkowe środki pokryły jedynie część zaplanowanych działań. Wysoki udział wskazań na tę kategorię odpowiedzi sugeruje, że dodatkowe środki dla placówek edukacyjnych wykorzystywane są do finansowania długoletnich, wieloetapowych przedsięwzięć.

Wykres 13.

Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal **wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze infrastruktura budynku**. Z czego to wynika?



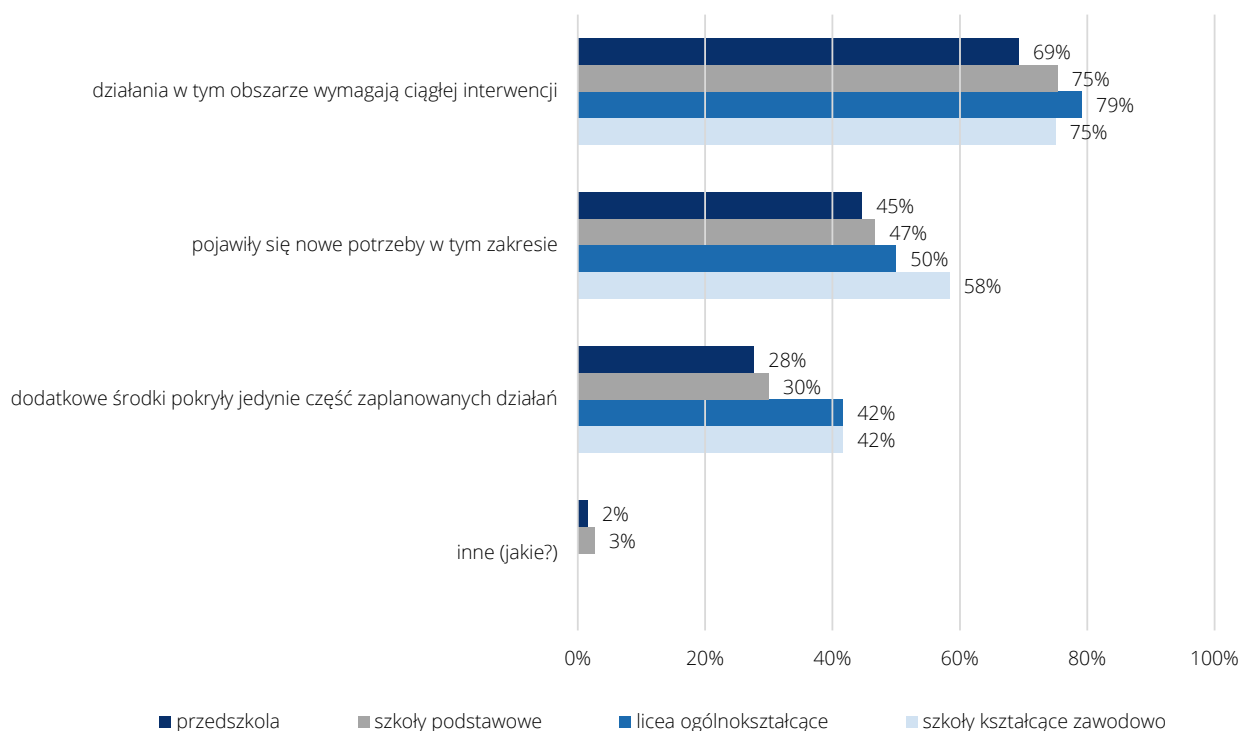
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.



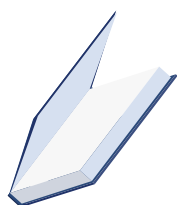
W przypadku zakupu pomocy dydaktycznych i książek dalsza interwencja podyktowana jest głównie potrzebą ciągłego zaangażowania środków finansowych oraz nowymi potrzebami w tym zakresie, co szczególnie podkreślano w przypadku szkół zawodowych. Jednocześnie w odniesieniu do szkół ponadpodstawowych respondenci wskazywali częściej na fakt, że dodatkowe środki pokryły jedynie część zaplanowanych działań.

Wykres 14.

Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal **wymagają** dalszego dodatkowego finansowania w obszarze **zakupu pomocy dydaktycznych i książek**. Z czego to wynika?



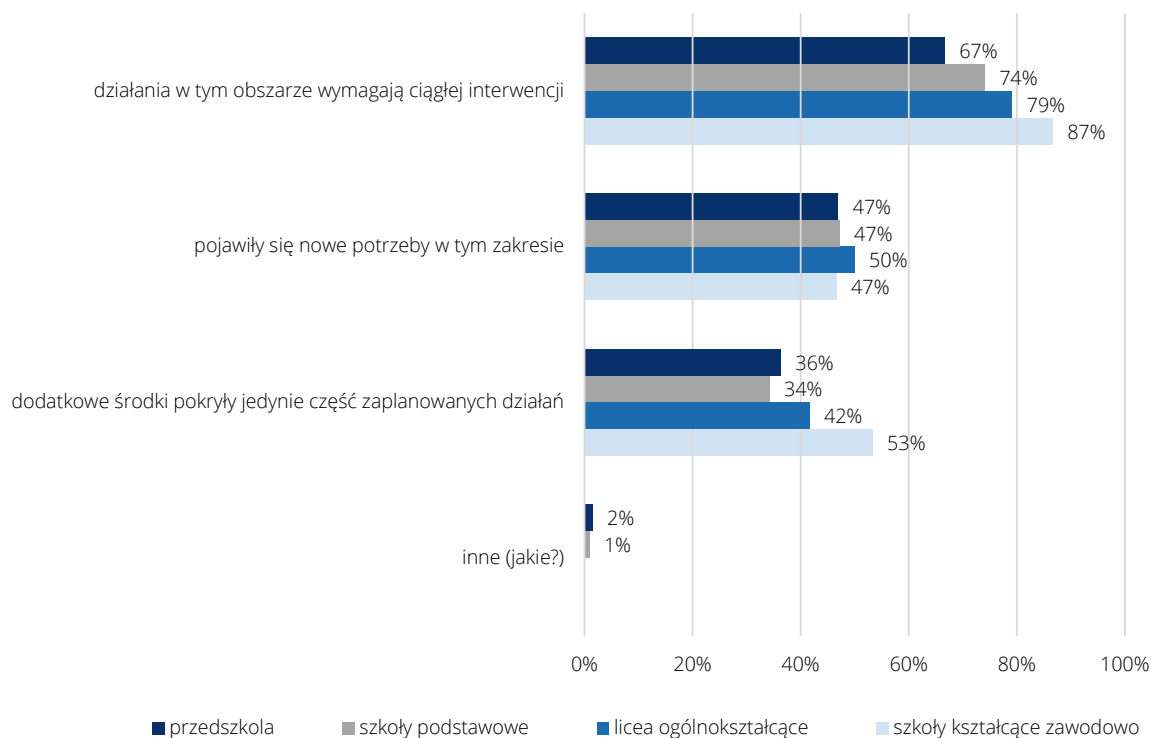
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.



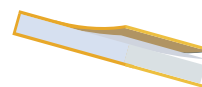
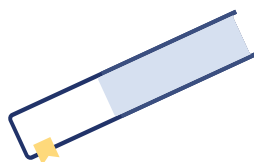
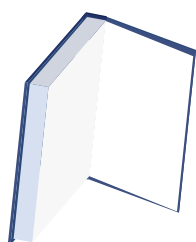
Na ciągłą interwencję w zakresie zakupu materiałów i wyposażenia wskazywano z kolei w szczególności w odniesieniu do szkół zawodowych, co wydaje się zrozumiałe w kontekście zużywania różnego rodzaju przyrządów czy konieczności zapewnienia nowszych modeli. Jednocześnie w odniesieniu do tego typu placówek częściej wskazywano, że dodatkowe środki okazały się niewystarczające, aby pokryć zaplanowane potrzeby.

Wykres 15.

Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal **wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zakup materiałów i wyposażenia**. Z czego to wynika?



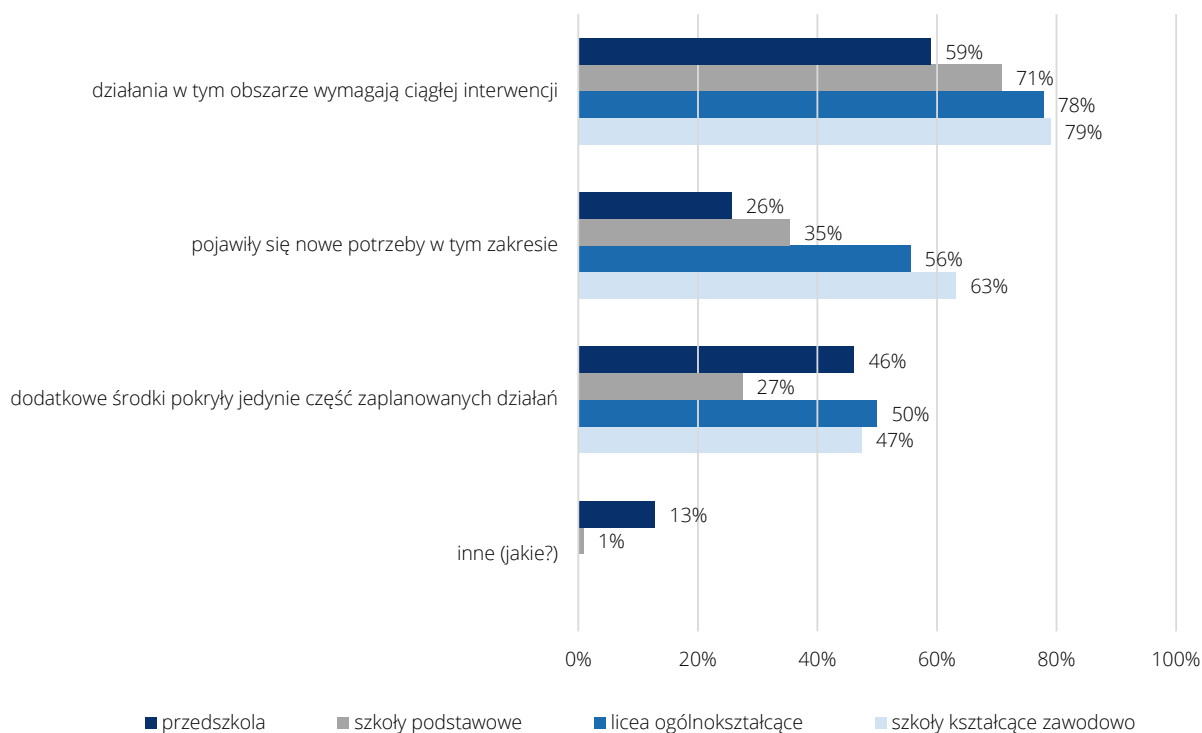
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.



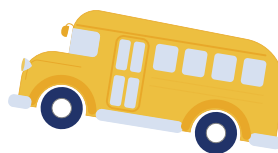
Wsparcie w zakresie działań miękkich związanych z zajęciami/wyjazdami/nagrodami dla uczniów i nauczycieli nie stanowiło znaczącej kategorii w planowanej puli wydatków, choć w przypadku szkół ponadpodstawowych ich łączny udział wynosi ok. 20%. Wśród powodów dalszego wsparcia tych obszarów najczęściej wskazywano na potrzebę ciągłej interwencji (szczególnie w odniesieniu do szkół podstawowych i ponadpodstawowych). Jednocześnie w przypadku szkół ponadpodstawowych częściej wskazywano na nowe potrzeby w tym zakresie oraz na jedynie częściowe pokrycie finansowe dla dotychczasowych działań. Kategoria ta wskazywana była równie często w odniesieniu do przedszkoli.

Wykres 16.

Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal **wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów**. Z czego to wynika?

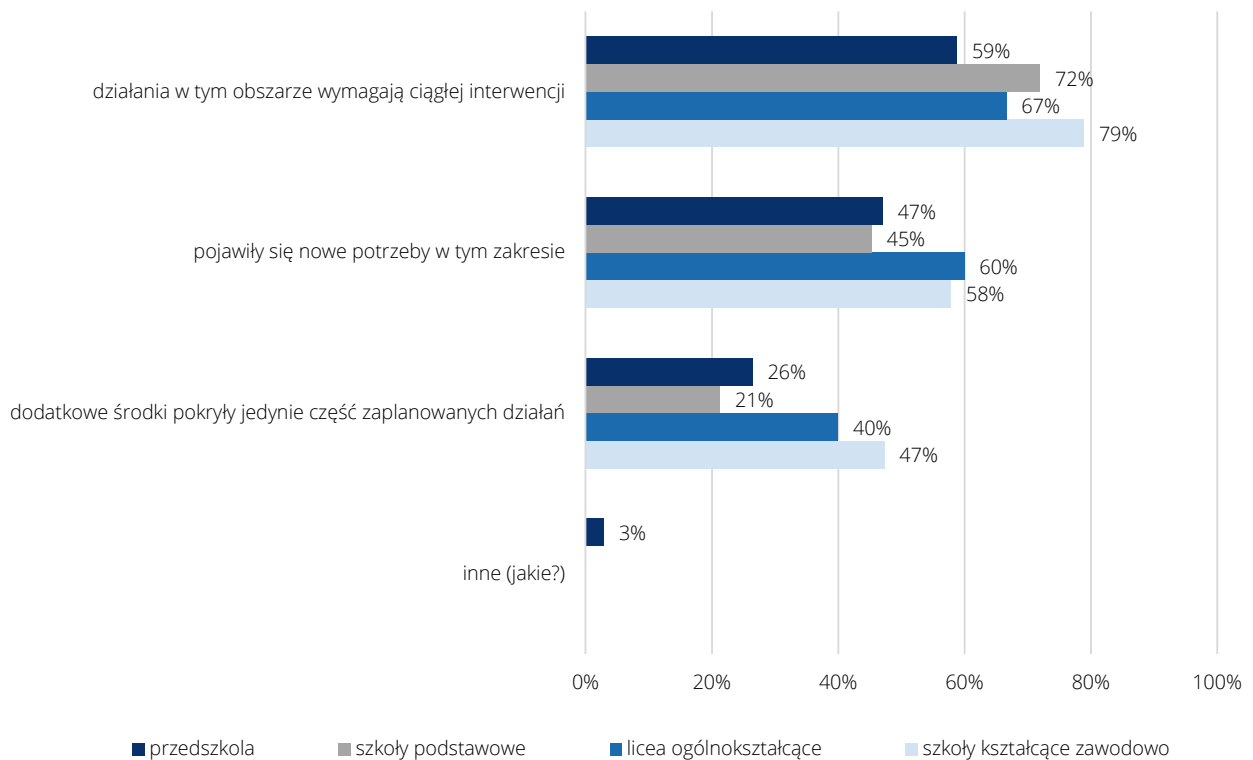


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.



Wykres 17.

Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal **wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zajęcia/wyjazdy dla nauczycieli**. Z czego to wynika?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z małopolskimi JST.



Wyniki ankiety realizowanej z dyrektorami placówek oświatowych

Charakterystyka próby badawczej

Jak zaznaczono w części metodologicznej raportu, kolejnym etapem badania była ankieta, którą przeprowadzono na poziomie pojedynczych placówek oświatowych. Link z ankietą został przesłany na oficjalne adresy mailowe 2086 placówek oświatowych, które znajdują się w bazie RSPO, a na pytania odpowiadali głównie dyrektorzy. Uzyskano odpowiedzi od 1154 placówek (55% ankietowanych jednostek).

Analizy odpowiedzi na poszczególne pytania dokonano w oparciu o klasyfikację placówek oświatowych ze względu na ich typ (przedszkole, szkoła podstawowa, zespół szkolno-przedszkolny, liceum ogólnokształcące, szkoły zawodowe) oraz specyfikę – ogólnodostępna, hybrydowa, specjalna. Do kategorii placówek hybrydowych zaliczono przede wszystkim szkoły integracyjne oraz placówki ogólnodostępne z oddziałami integracyjnymi, terapeutycznymi bądź specjalnymi.

Z uwagi na funkcjonowanie niektórych placówek oświatowych w ramach zespołów, w toku analizy wydzielono kategorie zespołu szkolno-przedszkolnego, w skład którego wchodzi przedszkole i szkoła podstawowa. W przypadku zespołów składających się z liceum ogólnokształcącego i szkół zawodowych przyjęto zasadę klasyfikowania tych placówek do kategorii szkół zawodowych, z uwagi na fakt, że funkcjonujące w ich ramach licea są głównie liceami dla dorosłych. Pomimo funkcjonowania niektórych placówek specjalnych w ramach zespołów, ze względu na ich niewielką liczbę zdecydowano o niewyłączeniu ich do osobnej kategorii.

Szczegółowa struktura próby badawczej została zaprezentowana w poniższych tabelach. Sumowanie rekordów zostało zastosowane względem poszczególnych kolumn. Liczebności w poszczególnych wierszach nie sumują się z uwagi na zasygnalizowany wcześniej fakt funkcjonowania placówek oświatowych w ramach zespołów bądź przypisywania niektórych placówek (np. liceów ogólnokształcących dla dorosłych) do odmiennych kategorii.



Tabela 5.

Struktura próby badawczej w zakresie ankiety z dyrektorami placówek edukacyjnych w przekroju na typ placówki

TYP PLACÓWKI	PRZEDSZKOLA	SZKOŁY PODSTAWOWE	LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE	SZKOŁY ZAWODOWE	OGÓŁEM
przedszkole	274	0	0	0	274
zespół szkolno-przedszkolny	144	144	0	0	144
szkoła podstawowa	0	579	6	0	579
liceum ogólnokształcące	0	0	45	0	45
szkoły kształcące zawodowo	0	0	26	80	80
szkoły specjalne	12	30	6	23	32
ogółem	430	753	83	103	1154

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 6.

Struktura próby badawczej w zakresie ankiety z dyrektorami placówek edukacyjnych w przekroju na specyfikę placówki

SPECYFIKA PLACÓWKI	OG. ⁹	OG. Z ODDZIAŁAMI INTEGRACYJNYMI	OG. Z ODDZIAŁAMI SPECJALNYMI	OG. Z KLASAMI TERAPEUTYCZNYMI	INTEGRACYJNA	SPECJALNA	OGÓŁEM
ogólnodostępna	1021	0	0	0	0	0	1021
hybrydowa	0	96	8	1	2	0	101
specjalna	0	1	1	0	0	32	34
ogółem	1021	97	9	1	2	32	1154

Źródło: opracowanie własne.

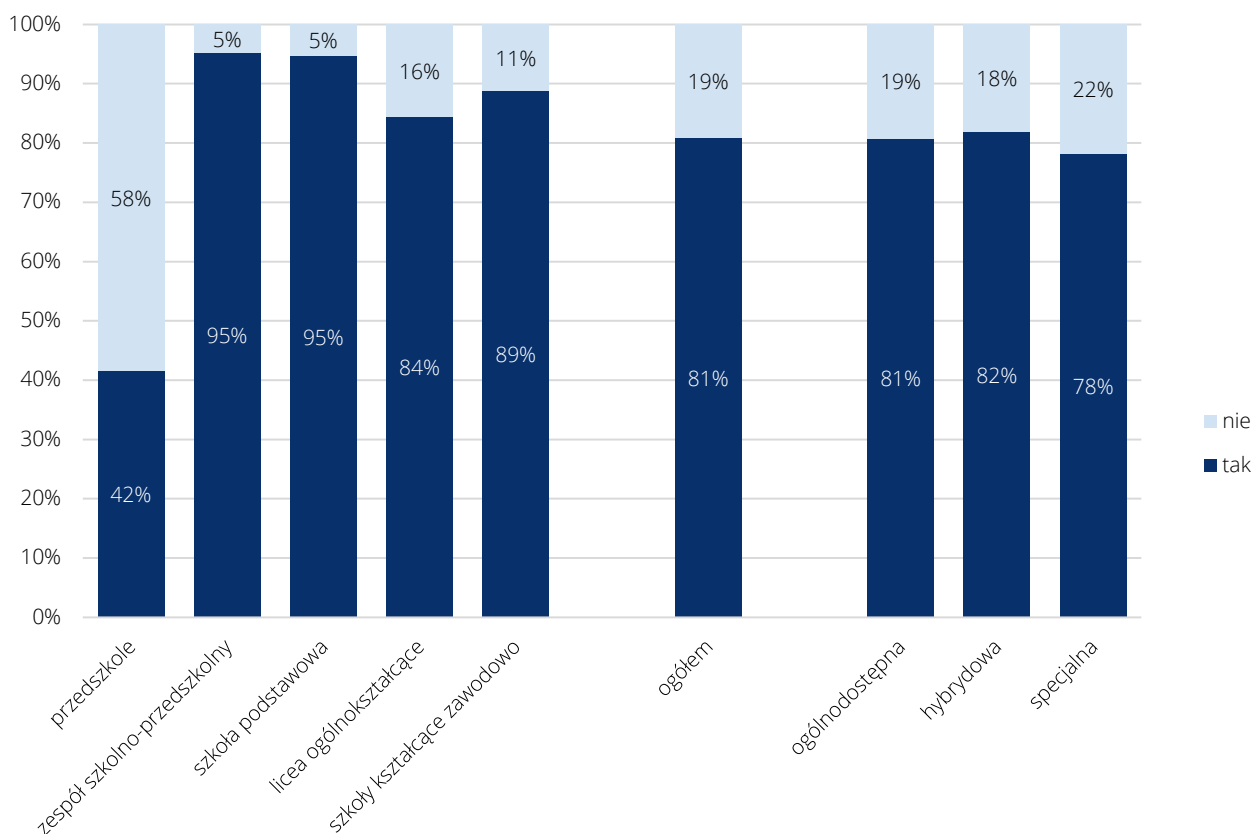
⁹Skrót od – ogólnodostępna.

Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – zakres dotychczasowych wydatków

Z deklaracji większości ankietowanych (81%) wynika, że zarządzana przez nich placówka oświatowa korzystała w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków (np. pieniędzy pochodzących z funduszy europejskich, konkursów, grantów, darowizn etc.). Najniższy odsetek twierdzących wskazań (42%) uzyskano ze strony przedszkoli. W odniesieniu do specyfiki placówki nie zaobserwowano znaczących różnic w uzyskanych odpowiedziach.

Wykres 18.

Czy placówka korzystała w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków?

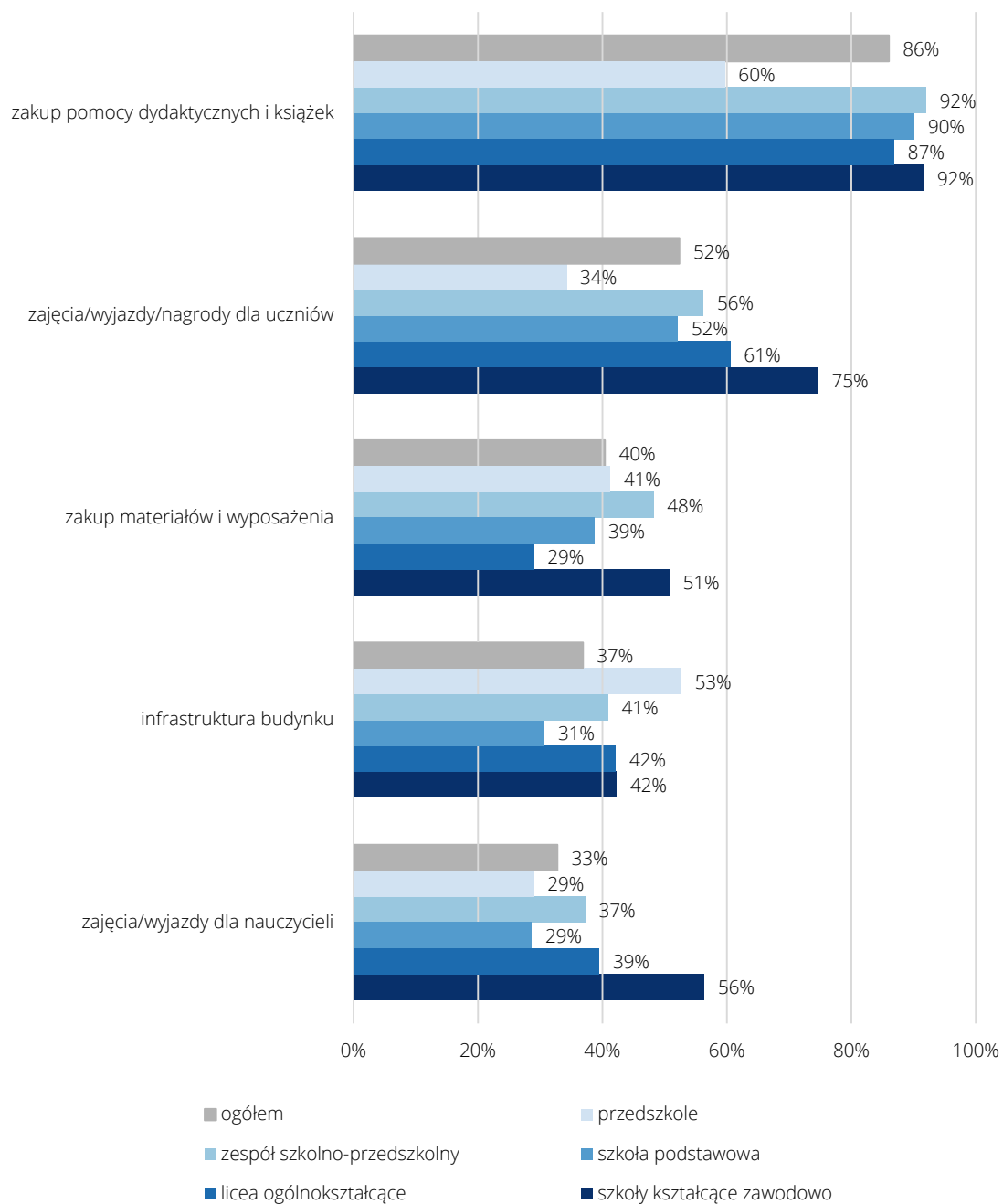


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Najczęstszym celem wydatkowania pieniędzy pochodzących z dodatkowych funduszy był *zakup pomocy dydaktycznych i książek*, na który wskazało 86% respondentów. *Infrastruktura budynku* znalazła się dopiero na czwartym miejscu, jednak w przypadku przedszkoli uplasowała się na drugiej pozycji. Warto jednocześnie zwrócić uwagę, że szkoły zawodowe częściej deklarowały jako cel wydatków *zajęcia, wyjazdy i nagrody dla uczniów, zakup materiałów i wyposażenia oraz zajęcia i wyjazdy dla nauczycieli*. Analiza odpowiedzi na to pytanie w odniesieniu do specyfiki placówki wskazuje, że wydatki szkół specjalnych w porównaniu do pozostałych szkół były rzadziej ukierunkowane na *zakup materiałów i wyposażenia oraz pomocy dydaktycznych i książek*, a częściej na *infrastrukturę budynku oraz zajęcia/wyjazdy dla nauczycieli*.

Wykres 19.

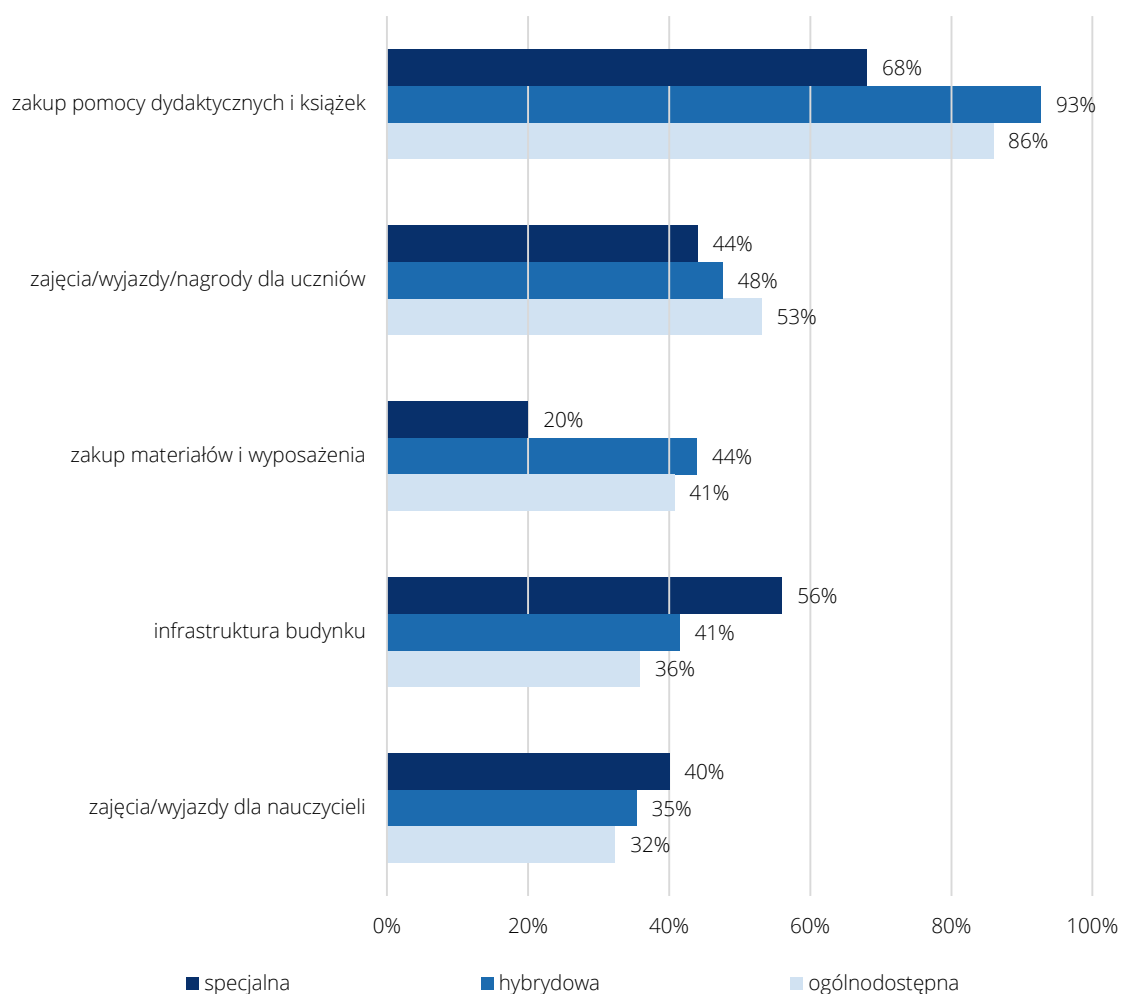
Na co placówka wydała dodatkowe pieniądze?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 20.

Na co placówka wydała dodatkowe pieniądze?

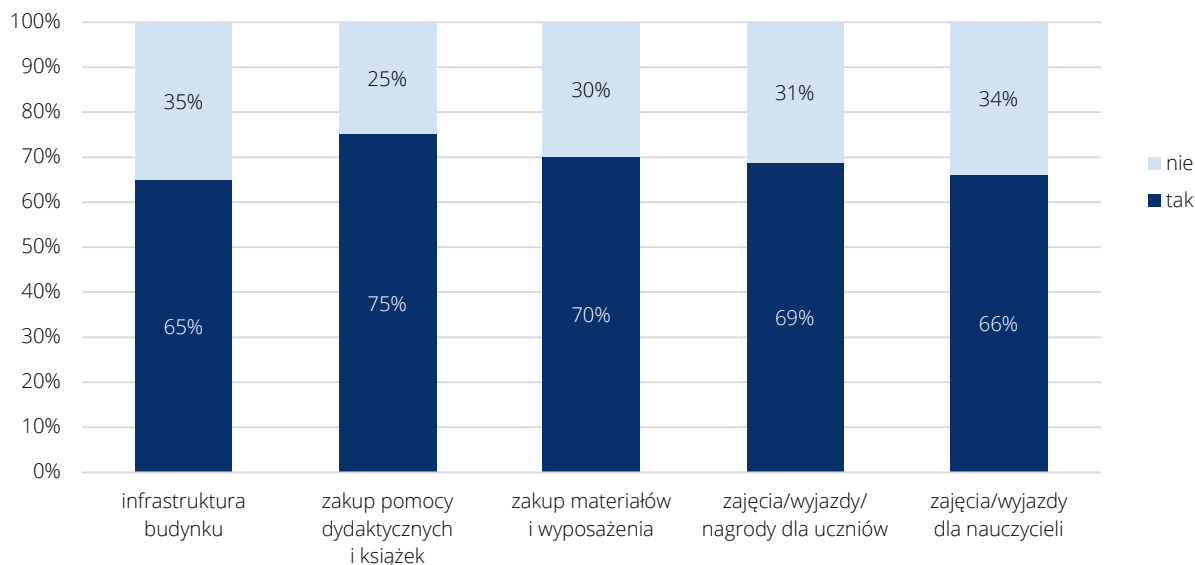


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Około 70% respondentów stwierdziło, że wydatki, ponoszone w poszczególnych kategoriach, były ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami. Najwyższy odsetek twierdzących odpowiedzi w tym zakresie uzyskano w kategorii *zakup pomocy dydaktycznych i książek*, a najniższy w odniesieniu do *infrastruktury budynku*. Uzyskane wyniki są jednak mocno zróżnicowane w odniesieniu do typu placówek. W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że w przypadku liceów ogólnokształcących i szkół zawodowych wydatki w ramach kategorii *zajęcia i wyjazdy dla nauczycieli* były zdecydowanie rzadziej ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami niż w przypadku pozostałych placówek. Przedszkola zdecydowanie rzadziej ukierunkowywały wydatki na potrzeby dzieci z niepełnosprawnościami w kontekście *infrastruktury budynku* oraz *zakup materiałów i wyposażenia*. Najwyższe odsetki twierdzących odpowiedzi na to pytanie w odniesieniu do specyfiki placówek uzyskano od szkół specjalnych i hybrydowych, co niejako wynika z charakteru ich funkcjonowania.

Wykres 21.

Czy wydatki poniesione w wybranych kategoriach były także ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Tabela 7.

Czy wydatki poniesione w wybranych kategoriach były także ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami?
(skala kolorów została zastosowana do poszczególnych kolumn)

	INFRASTRUKTURA BUDYNKU	ZAKUP POMOCY DYDAKTYCZNYCH I KSIĄŻEK	ZAKUP MATERIAŁÓW I WYPOSAŻENIA	ZAJĘCIA/WYJAZDY /NAGRODY DLA UCZNIÓW	ZAJĘCIA/WYJAZDY DLA NAUCZYCIELI
przedszkole	57%	75%	57%	67%	73%
zespół szkolno-przedszkolny	64%	73%	74%	71%	69%
szkoła podstawowa	65%	77%	73%	69%	70%
licea ogólnokształcące	63%	76%	64%	65%	33%
szkoły kształcące zawodowo	73%	65%	61%	64%	50%
ogólnodostępna	62%	73%	67%	67%	63%
hybrydowa	85%	91%	94%	85%	86%
specjalna	86%	88%	100%	91%	90%
ogółem	65%	75%	70%	69%	66%

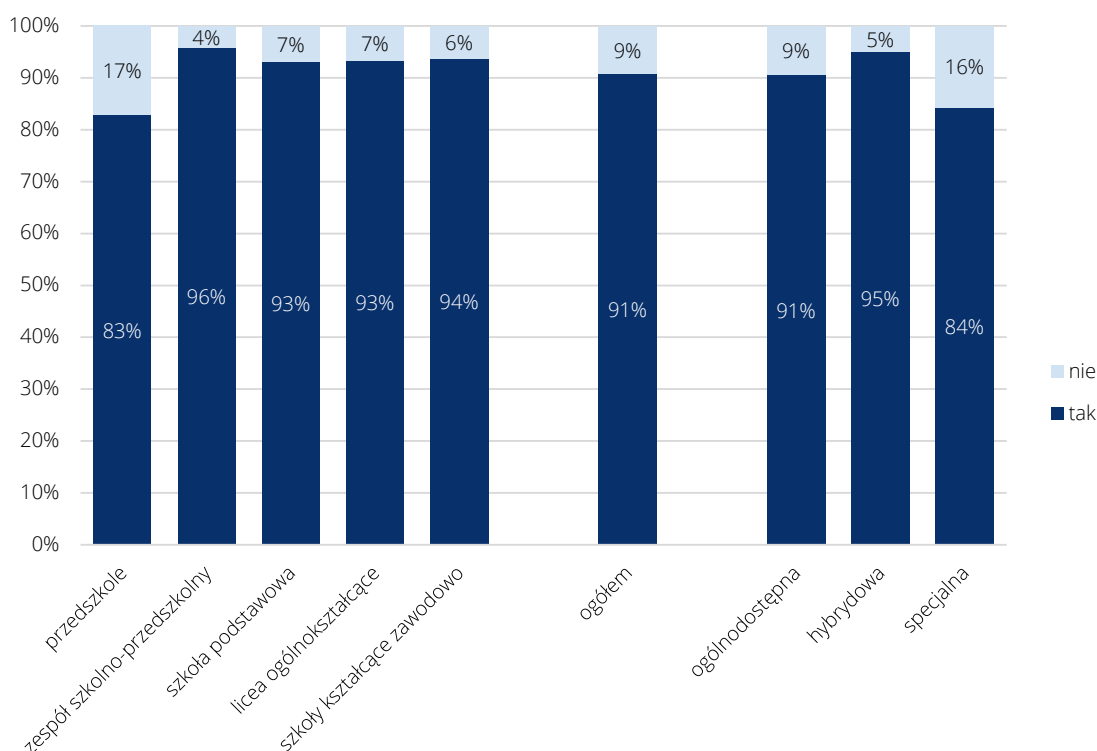
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych – identyfikacja potrzeb

Kolejnym istotnym obszarem badania była kwestia identyfikacji potrzeb placówek oświatowych, możliwych do pokrycia z dodatkowych środków. W tym przypadku zdecydowana większość, bo 91% respondentów, zadeklarowała, że zarządzane przez nich placówki potrzebują takiego wsparcia. Nieznacznie rzadziej taką odpowiedź uzyskano od przedszkoli oraz szkół specjalnych.

Wykres 22.

Czy placówka wymaga wsparcia finansowego z dodatkowych środków?



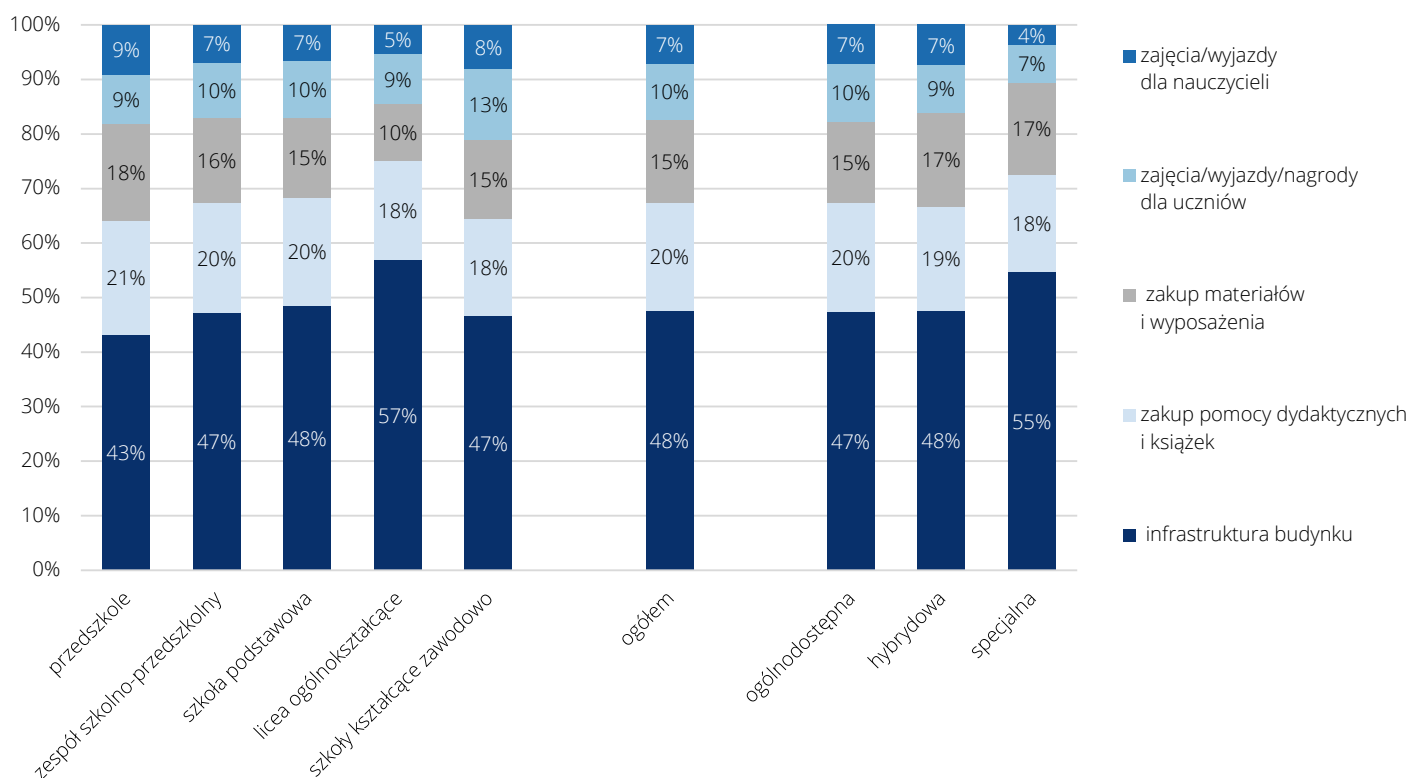
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Podobnie jak w przypadku ankiety zrealizowanej z organami prowadzącymi, w celu zdobycia informacji na temat kierunków przeznaczenia dodatkowych funduszy, respondenci zostali poproszeni o oszacowanie udziałów poszczególnych kategorii w ogólnej puli potrzebnych środków. Suma wskazań musiała wynieść 100%. Na poniższym wykresie zostały zaprezentowane średnie bazujące na wskazaniach respondentów w odniesieniu do danych kategorii w podziale na typ i specyfikę placówki.

Przedstawiciele badanych placówek stwierdzili, że najwięcej dodatkowych środków jest potrzebnych na wydatki związane z *infrastrukturą budynku*, co niejako pokrywa się z odpowiedziami uzyskanymi od organów prowadzących. W odniesieniu do typu i specyfiki placówek na cel ten wskazywały częściej licea ogólnokształcące oraz szkoły specjalne. Na kolejnych miejscach uplasowały się *zakup pomocy dydaktycznych i książek* oraz *zakup materiałów i wyposażenia*.

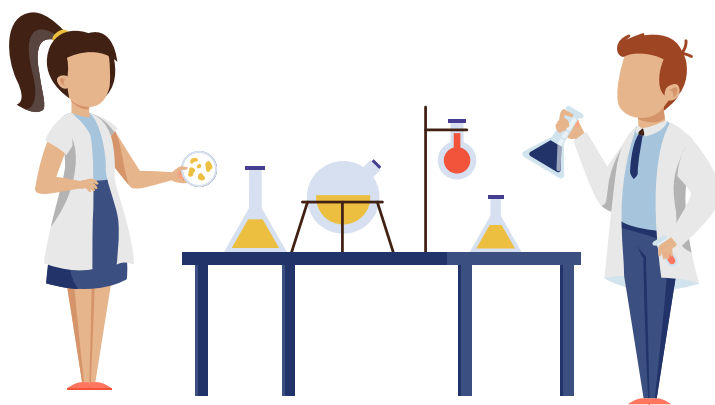
Wykres 23.

Na co placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych środków?



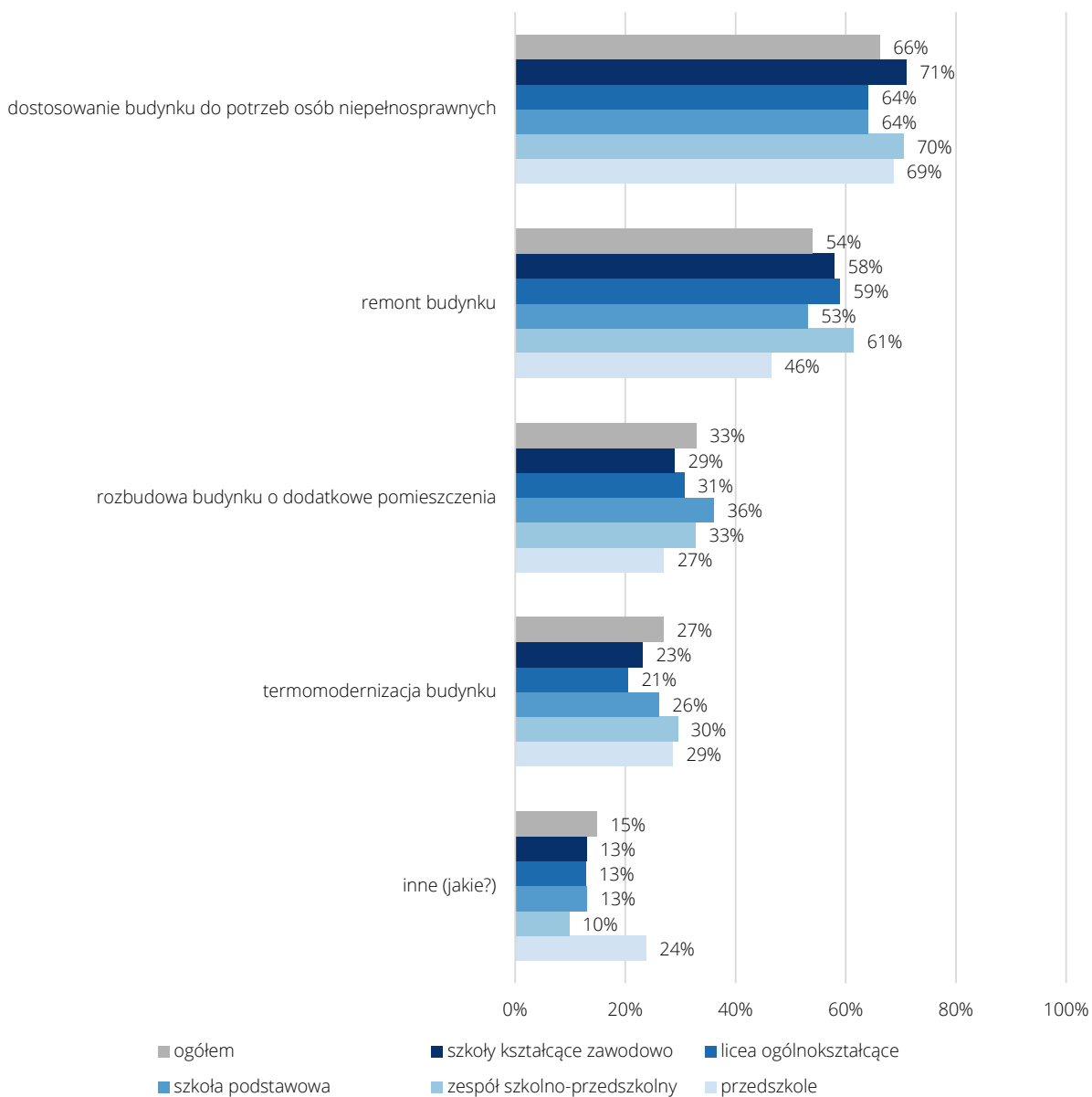
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

W celu poznania szczegółowych potrzeb badanych placówek oświatowych, respondenci zostali poproszeni o doprecyzowanie najpilniejszych wydatków. Niemal 80% wszystkich respondentów, w tym w dużej mierze przedstawiciele szkół, wskazało, że działania w obszarze *infrastruktury budynku* związane są z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, szczególnie w obszarze dostosowania budynku do potrzeb tych osób oraz remontu budynku. Przedstawiciele przedszkoli wskazywali również na potrzebę rewitalizacji placów zabaw wraz z ogrodem oraz modernizację wybranych pomieszczeń (kuchnia, kotłownia). W kontekście specyfiki placówki warto jednocześnie zwrócić uwagę, że szkoły specjalne częściej niż pozostałe placówki sygnalizują potrzebę remontu oraz termomodernizacji budynku.



Wykres 24.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze *infrastruktury budynku*?

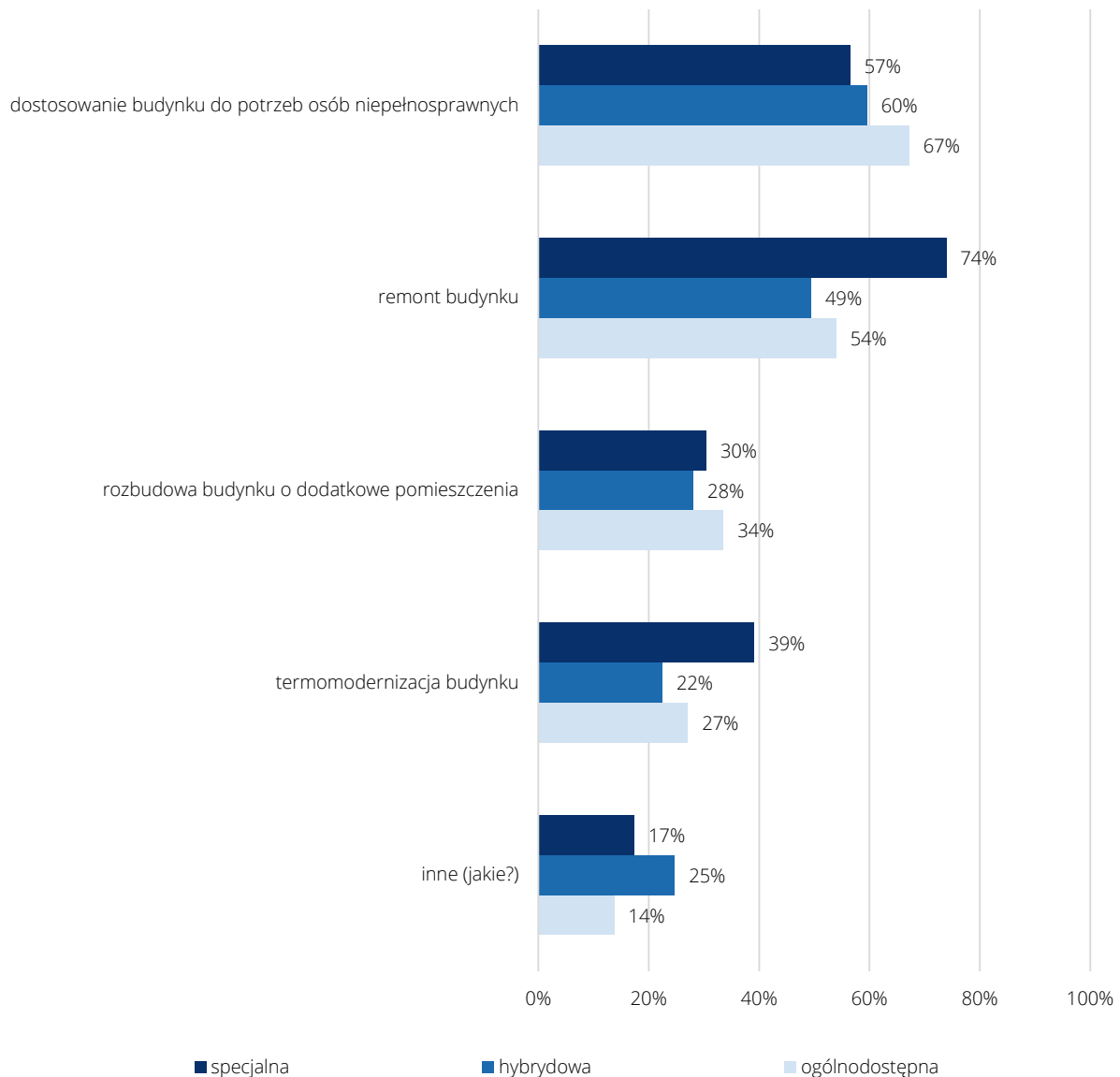


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.



Wykres 25.

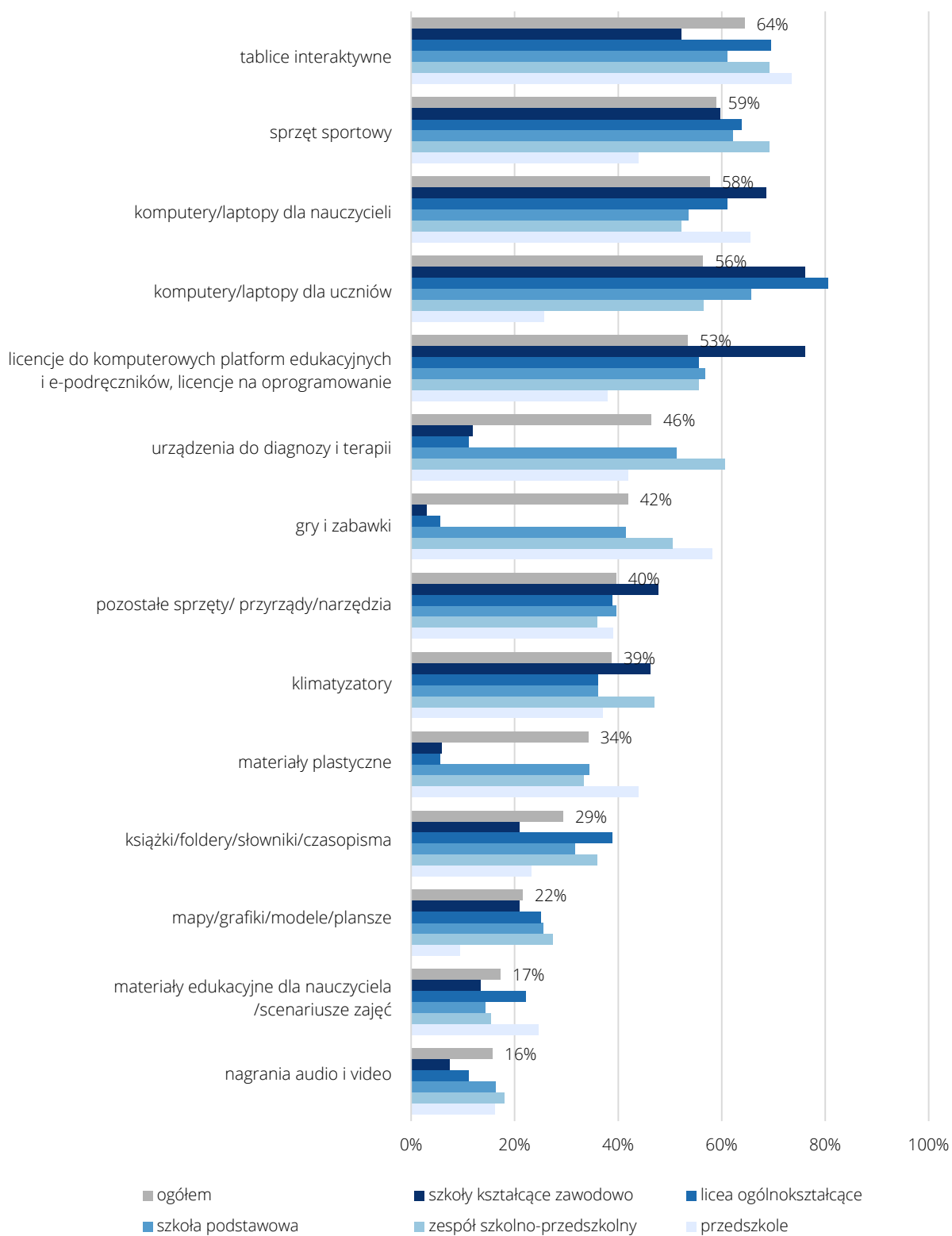
Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze *infrastruktury budynku*?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Z kolei najpilniejsze potrzeby w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek to tablice interaktywne, na które wskazało 64% respondentów, jak również sprzęt sportowy (59%), komputery i laptopy dla nauczycieli (58%) oraz uczniów (56%), a także licencje i oprogramowania (53%). Wśród uzyskanych odpowiedzi można zaobserwować wyższy odsetek wskazań na kategorie licencji i oprogramowania w przypadku szkół zawodowych (76%), a także komputery i laptopy dla uczniów w przypadku szkół zawodowych (81%) i liceów ogólnokształcących (76%) oraz komputery i laptopy dla nauczycieli w przypadku szkół zawodowych (69%) oraz przedszkoli (66%). Placówki prowadzące kształcenie na poziomie podstawowym (przedszkola, zespoły szkolno-przedszkolne oraz szkoły podstawowe) zdecydowanie częściej wskazywały także na konieczność zakupu urządzeń do diagnozy i terapii, gier i zabawek, a także materiałów plastycznych. Warto zauważyć, że najistotniejszymi potrzebami szkół specjalnych są materiały plastyczne (77%) oraz urządzenia do diagnozy i terapii (73%). Aż 79% wszystkich respondentów wskazało, że działania w tym obszarze związane są z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, szczególnie w kategoriach: tablice interaktywne, sprzęt sportowy, a także komputery/laptopy dla nauczycieli. W aneksie do raportu dane te zostały szczegółowo zaprezentowane w formie tabelarycznej w odniesieniu do typu placówki.

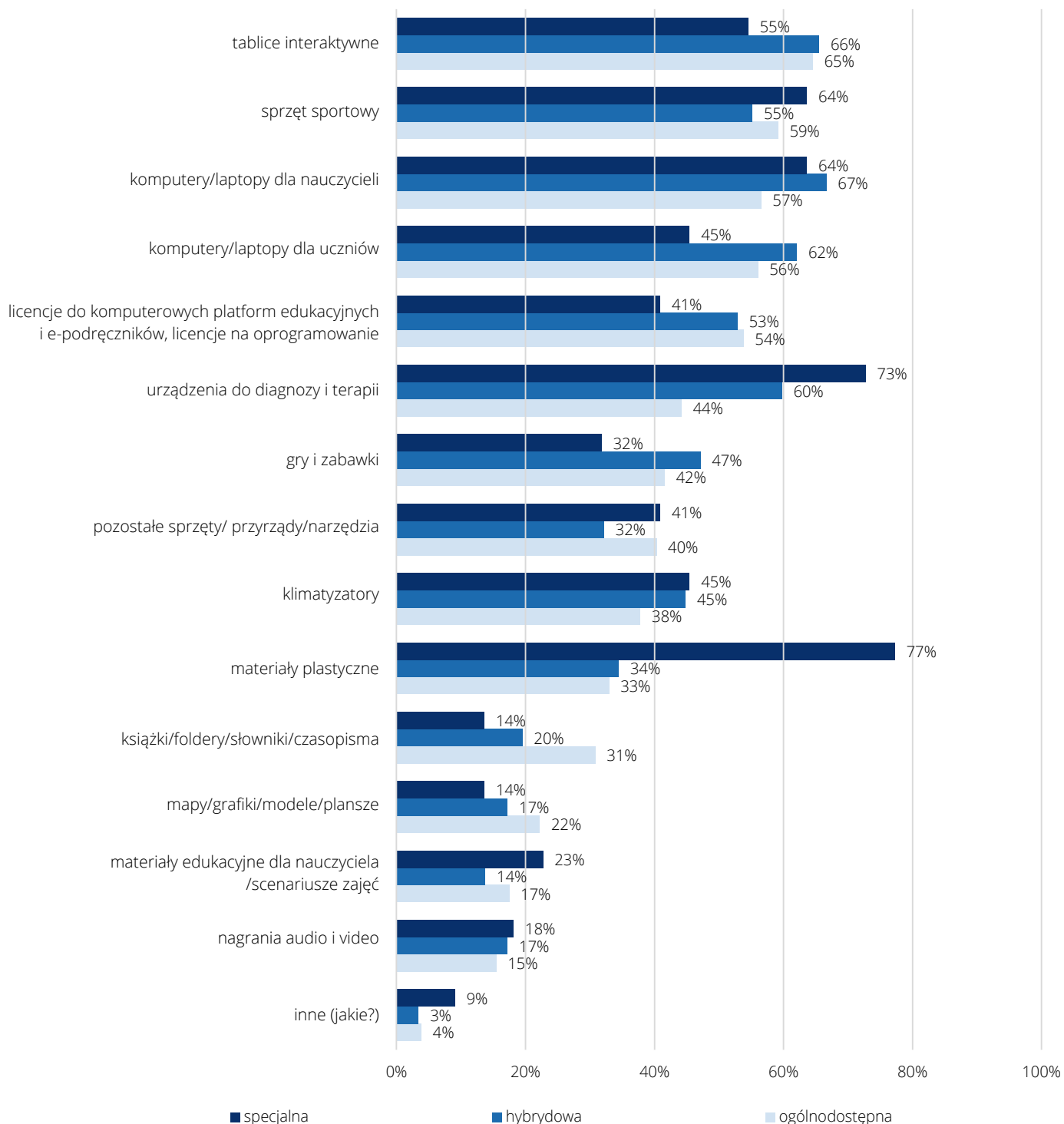
Wykres 26.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze *infrastruktury budynku?*

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 27.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek?

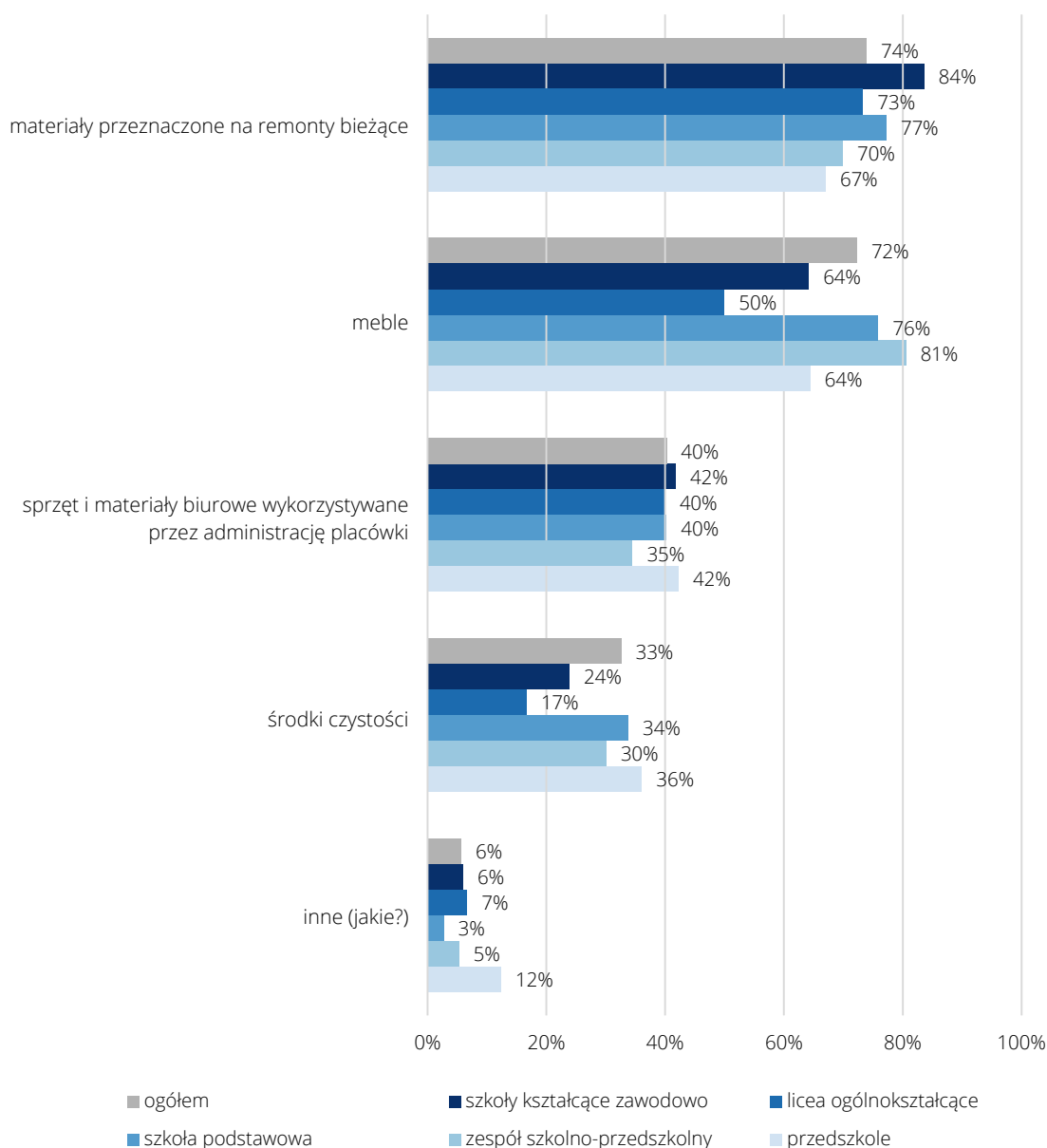


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

W zakresie zakupu materiałów i wyposażenia placówki wskazywały, w przeważającej większości, na konieczność zakupu materiałów przeznaczonych na bieżące remonty oraz zakup mebli, uznając te wydatki za najpilniejsze. Zakup mebli i środków czystości był, w porównaniu do pozostałych grup respondentów, rzadziej wskazywany przez licea ogólnokształcące. Pod względem specyfiki placówki, na zakup sprzętu i materiałów budowlanych, wykorzystywanych przez administrację placówki, a także środków czystości, najczęściej wskazywały szkoły specjalne. Niemal 75% wszystkich respondentów wskazało, że działania w tym obszarze związane są z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, szczególnie w zakresie materiałów przeznaczonych na remonty bieżące oraz meble.

Wykres 28.

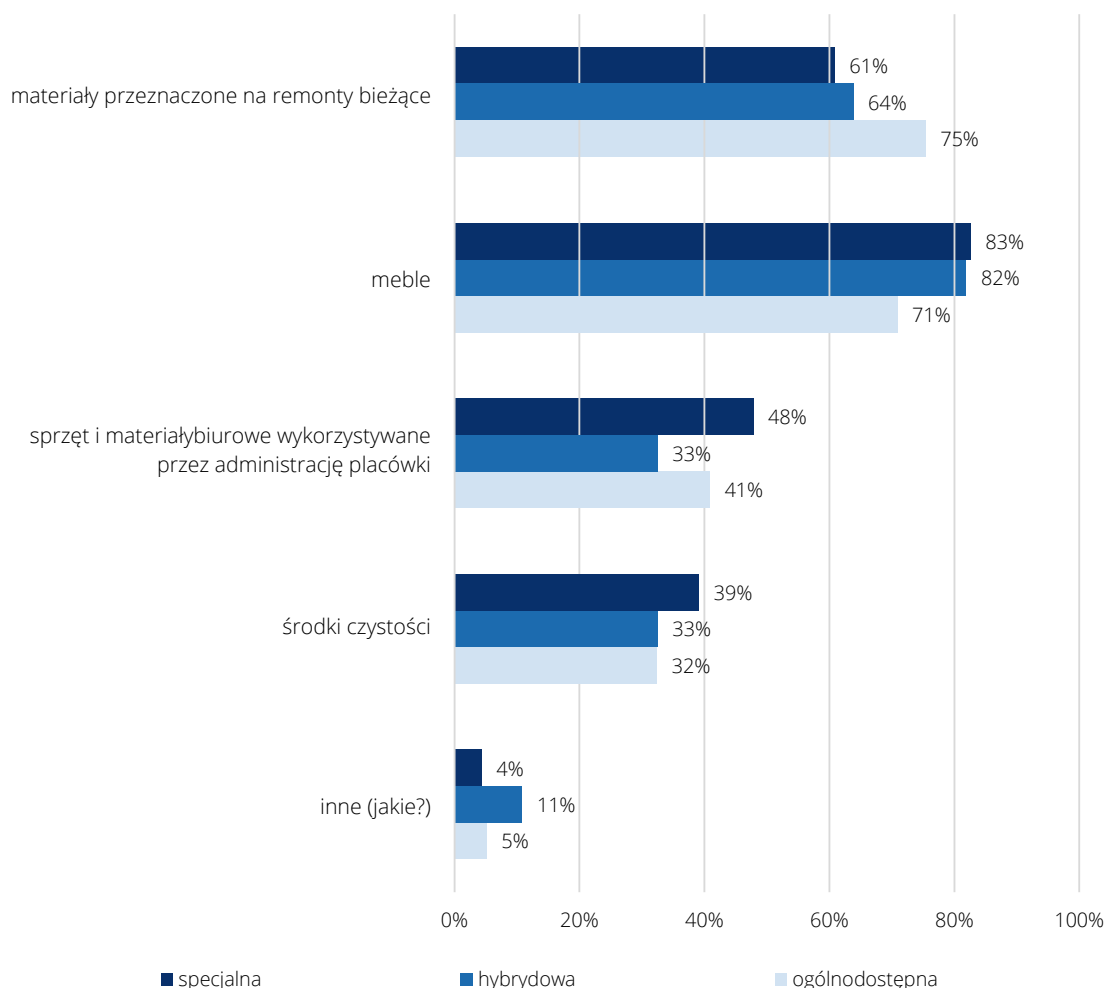
Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu materiałów i wyposażenia?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 29.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu materiałów i wyposażenia?

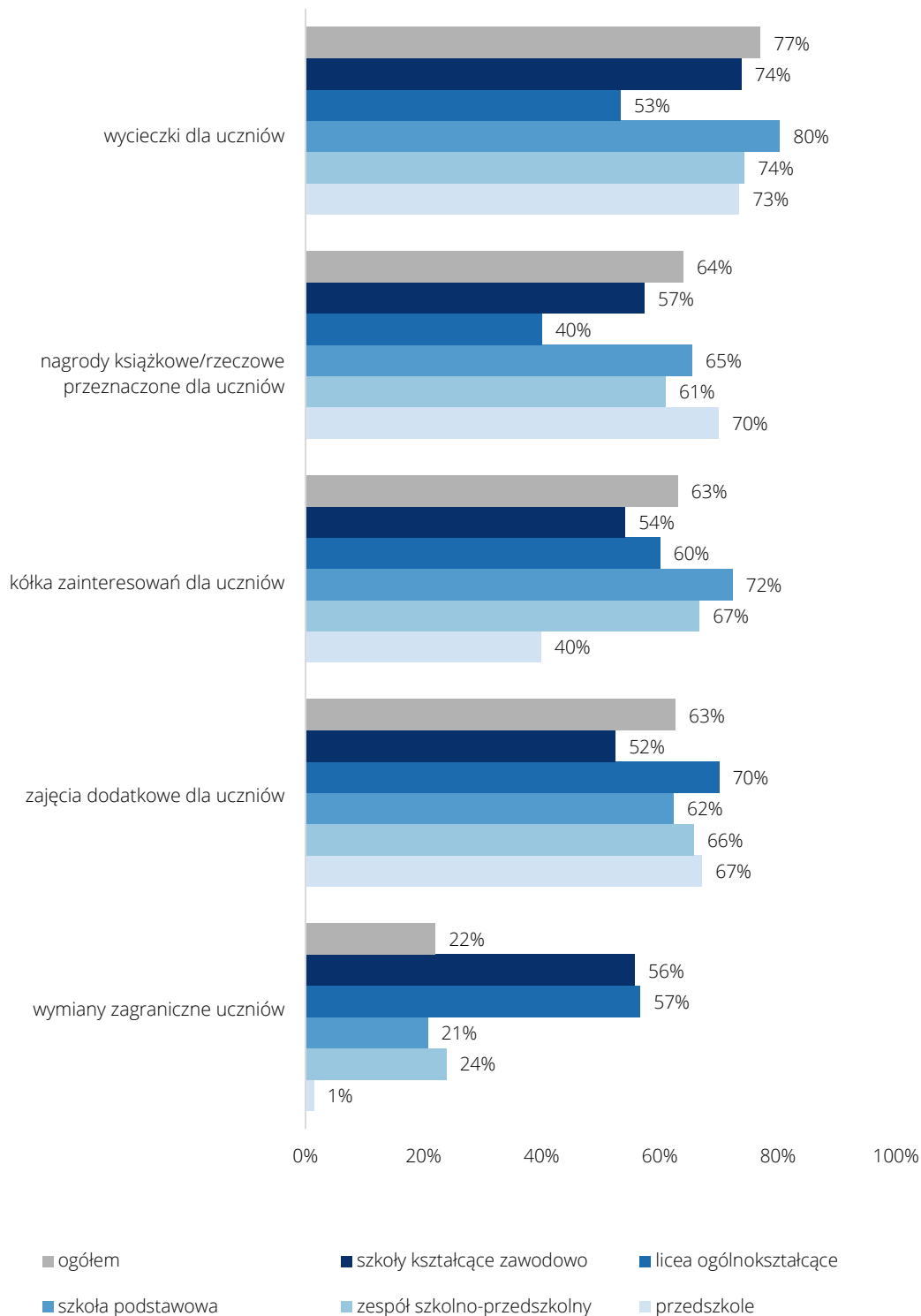


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

W obszarze wydatków dotyczących bezpośrednio uczniów, najwyższe odsetki wskazań dla ogółu odpowiedzi uzyskano w przypadku wycieczek oraz nagród książkowych i rzeczowych. Jednocześnie licea ogólnokształcące i szkoły zawodowe wyraźnie częściej wskazywały na cel związany z wymianami zagranicznymi. Istotną potrzebą w przypadku liceów ogólnokształcących są także zajęcia dodatkowe dla uczniów, a w odniesieniu do szkół podstawowych kółka zainteresowań. W kontekście specyfiki placówek szkoły specjalne częściej podkreślały potrzebę wycieczek dla uczniów oraz wymian zagranicznych, z kolei rzadziej zaznaczały wydatki związane z organizacją dodatkowych zajęć czy kółek zainteresowań. Ponadto ok. 66% wszystkich respondentów wskazało, że działania w tym obszarze związane są z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, szczególnie w zakresie wycieczek (77%) oraz nagród książkowych/rzeczowych (64%).

Wykres 30.

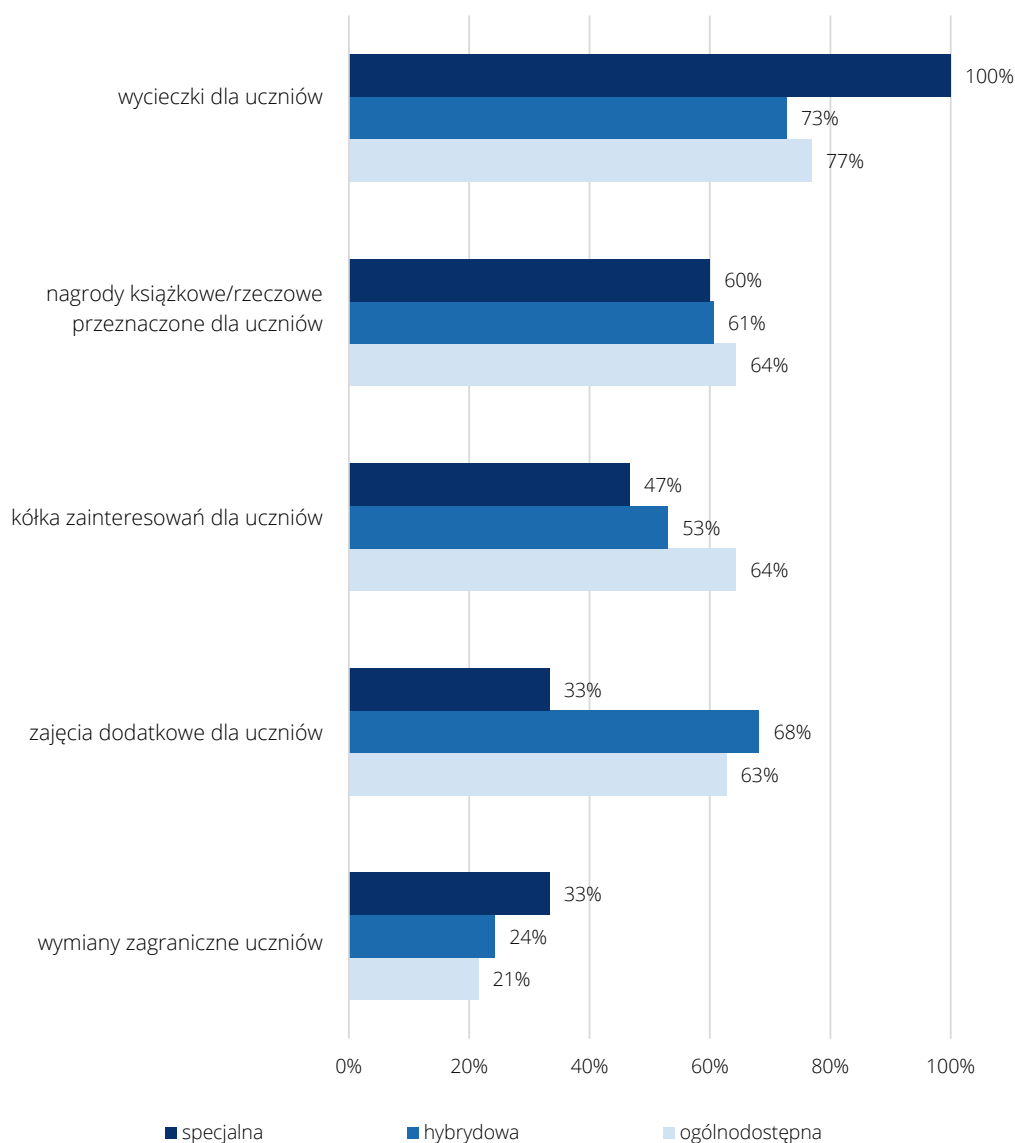
Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 31.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze *zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów*?

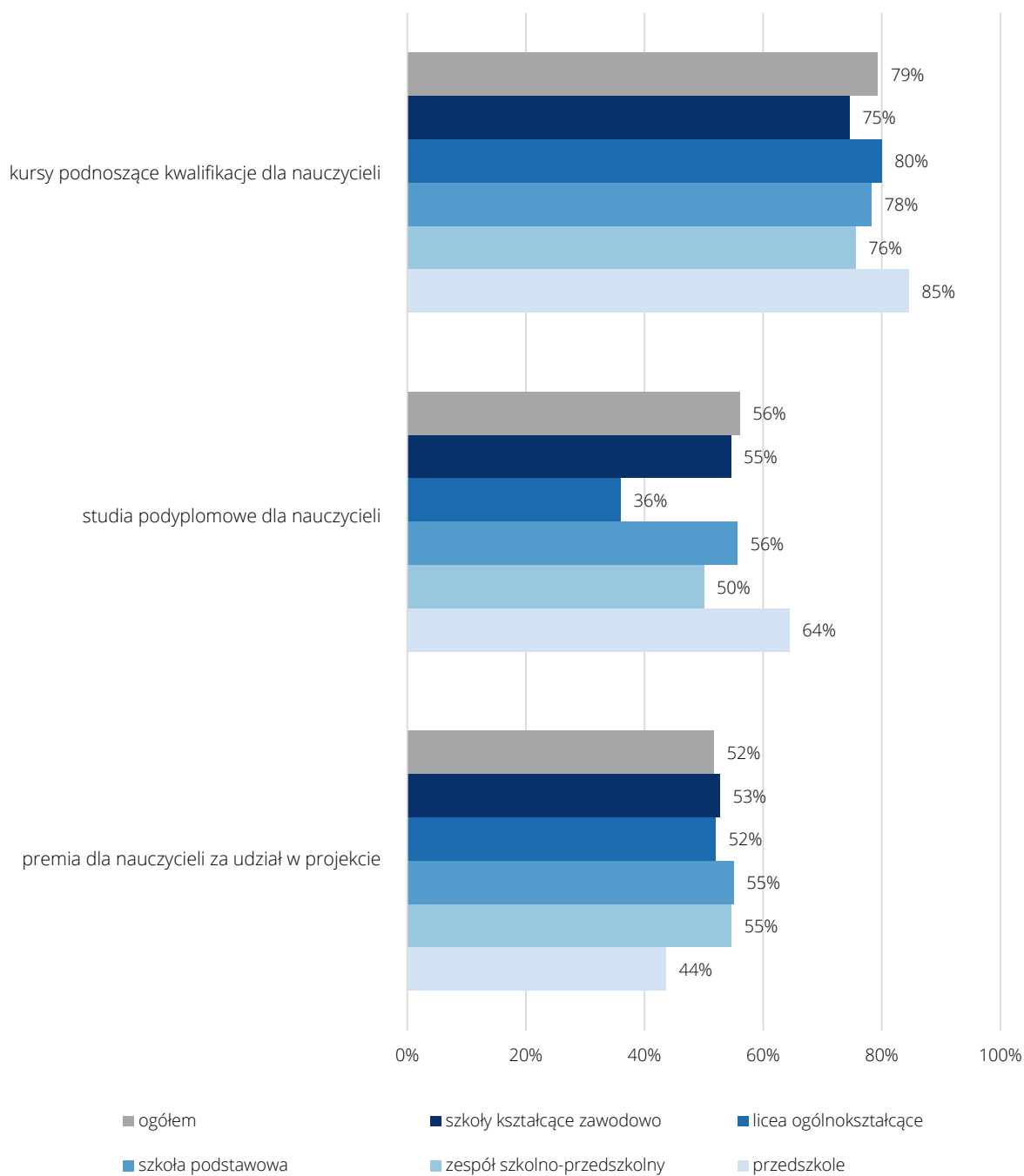


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Najistotniejszymi celami wydatków w kontekście kadry pedagogicznej są kursy podnoszące kwalifikacje dla nauczycieli, na które wskazało niemal 80% respondentów. Na kolejnych miejscach uplasowały się studia podyplomowe oraz premie za udział w projekcie. Na konieczność podniesienia kwalifikacji poprzez studia podyplomowe wyraźnie częściej wskazywali przedstawiciele przedszkoli, szkół podstawowych oraz zawodowych. Z kolei w przypadku szkół specjalnych i hybrydowych bardzo wysokie odsetki uzyskano w kategorii związanej z kursami podnoszącymi kwalifikacje. Jednocześnie 56% wszystkich respondentów wskazało, że działania w tym obszarze związane są z potrzebami osób z niepełnosprawnościami, szczególnie w obszarze kursów podnoszących kwalifikacje oraz studiów podyplomowych.

Wykres 32.

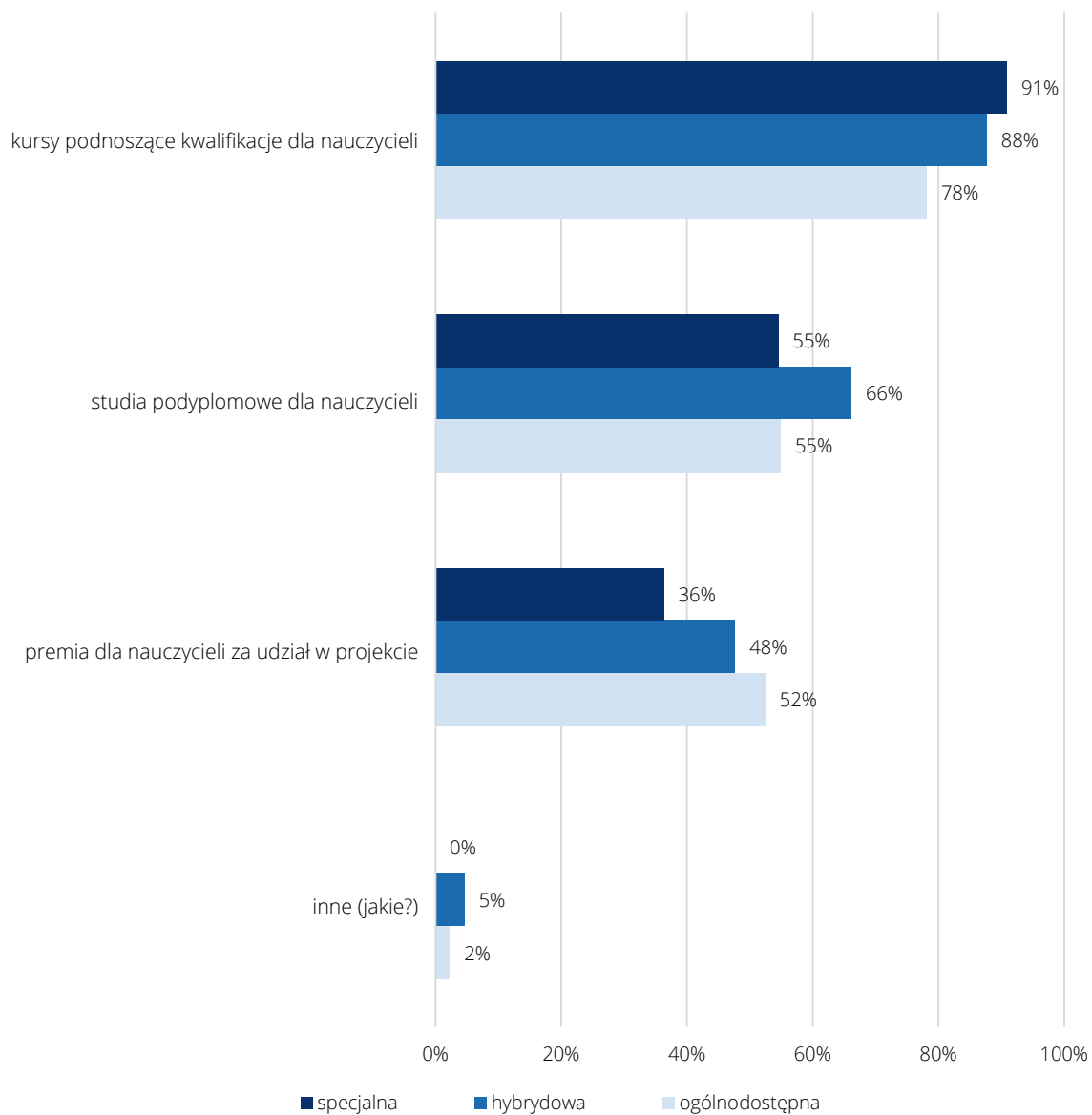
Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zajęcia/wyjazdy/premia dla nauczycieli za udział w projekcie?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 33.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze *zajęcia/wyjazdy/premia dla nauczycieli za udział w projekcie*?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

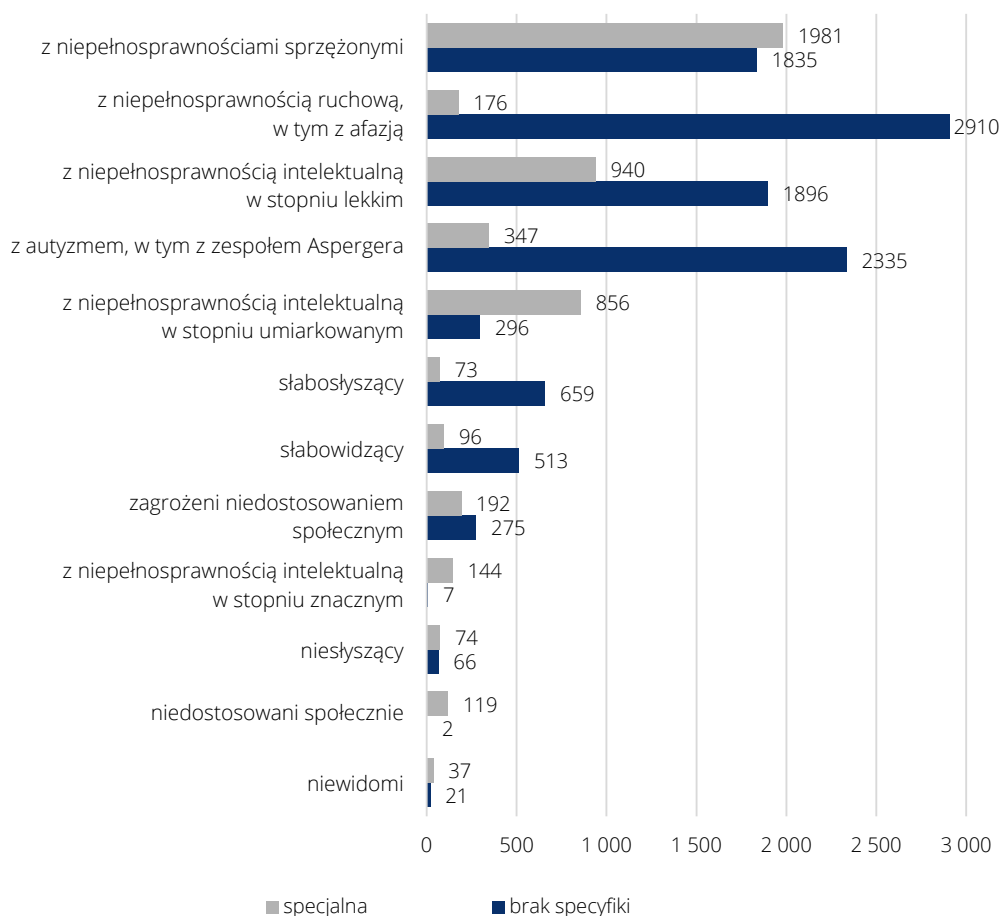
Sytuacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście edukacji włączającej

Kolejnym istotnym obszarem badania była analiza dotycząca uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Na samym początku warto odwołać się do danych, odnoszących się do wszystkich placówek oświatowych w Małopolsce, zaczerpniętych z SIO za pośrednictwem Kuratorium Oświaty w Krakowie, oraz portalu Otwarte Dane. Ich zakres dotyczy stanu na koniec roku szkolnego 2019/2020 według stanu na 30 września 2020 roku.

Analiza danych w przekroju na typ specjalnych potrzeb edukacyjnych, powiązanych głównie z niepełnosprawnością, a także specyfiką placówki pokazuje, że najliczniejszą grupę w małopolskich placówkach stanowią uczniowie z niepełnosprawnościami sprzężonymi, niepełnosprawnością ruchową (w tym z afazją) oraz z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim i autyzmem (w tym z zespołem Aspergera). Co istotne, w większości tych grup dominuje kształcenie w placówkach ogólnodostępnych. Specjalne potrzeby edukacyjne/niepełnosprawności, które zdecydowanie przeważają pod względem liczby uczniów w kierunku kształcenia specjalnego to: niepełnosprawności sprzężone, niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym i znacznym oraz niedostosowanie społeczne. Należy zwrócić uwagę, iż według tych danych niemal 70% uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, powiązanych głównie z niepełnosprawnościami, kształciło się w roku szkolnym 2019/2020 w placówkach ogólnodostępnych.

Wykres 34.

Liczba uczniów placówek oświatowych w Małopolsce według wybranych specjalnych potrzeb edukacyjnych/niepełnosprawności w podziale na specyfikę placówki

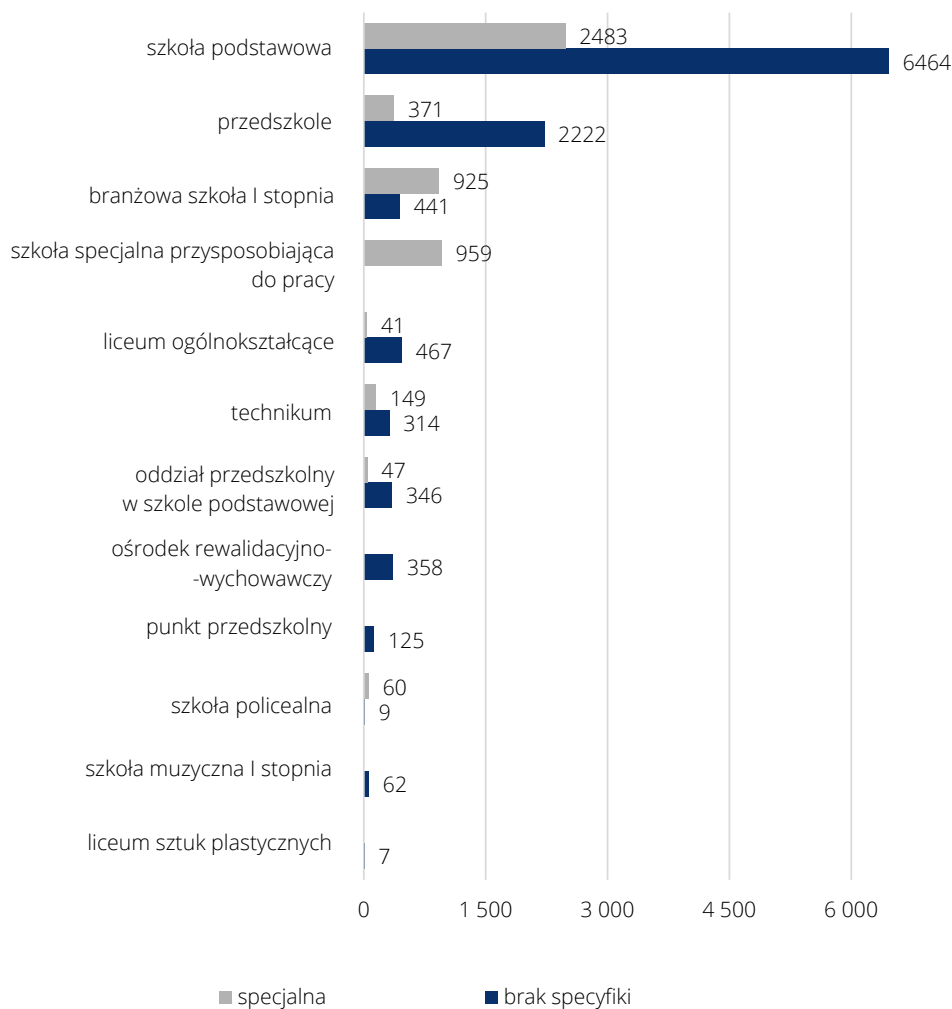


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

Analiza tych danych w przekroju na typ placówki oświatowej wraz z jej specyfiką pokazuje, że najwięcej uczniów z omawianych grup kształci się w szkołach podstawowych (56%), z czego w placówkach ogólnodostępnych jest to 41% wszystkich uczniów. Na kolejnym miejscu plasują się przedszkola, w których w sumie kształci się 16% takich uczniów. W przypadku szkół zawodowych (szkoły branżowe I stopnia i szkoły specjalne przysposabiające do pracy) przeważa kształcenie w trybie specjalnym

Wykres 35.

Liczba uczniów z wybranymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi/nieppełnosprawnościami w placówkach oświatowych w Małopolsce według typu i specyfiki placówki



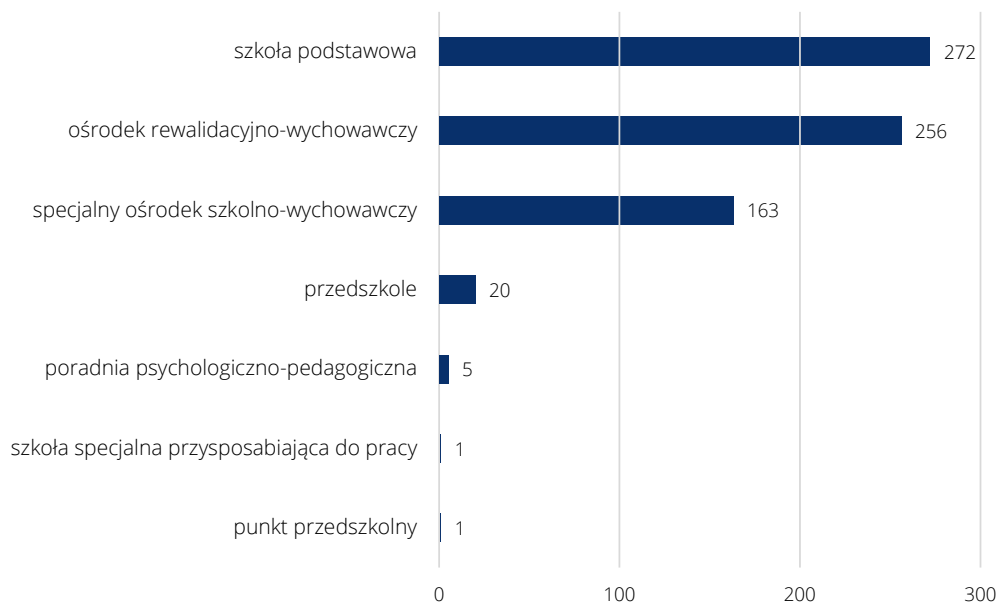
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

Odrębną kategorię stanowią dzieci z niepełnosprawnością w stopniu głębokim, w przypadku których nie wydaje się orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Według stanu na 30 września 2020 roku ich liczba w Małopolsce wynosi 718. Realizują obowiązek szkolny przez udział w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych, organizowanych na podstawie rozporządzenia MEN z 23 kwietnia 2013 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim¹⁰. Z danych pozyskanych z systemu SIO wynika, że zajęcia dla tych dzieci organizowane są głównie w szkołach podstawowych, choć należy przypuszczać, że są to głównie placówki specjalne. Na kolejnym miejscu znajdują się placówki specjalistyczne, czyli ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze.

¹⁰M. Wysocka, *IPET dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim*, <https://epedagogika.pl/ipet-od-a-do-z/ipet-dla-ucznia-z-niepelnosprawnoscia-intelektualna-w-stopniu-glebokim-4645.html>, [dostęp: 23.11.2021 r.].

Wykres 36.

Liczba dzieci z niepełnosprawnością w stopniu głębokim według placówki, w której realizują one zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze



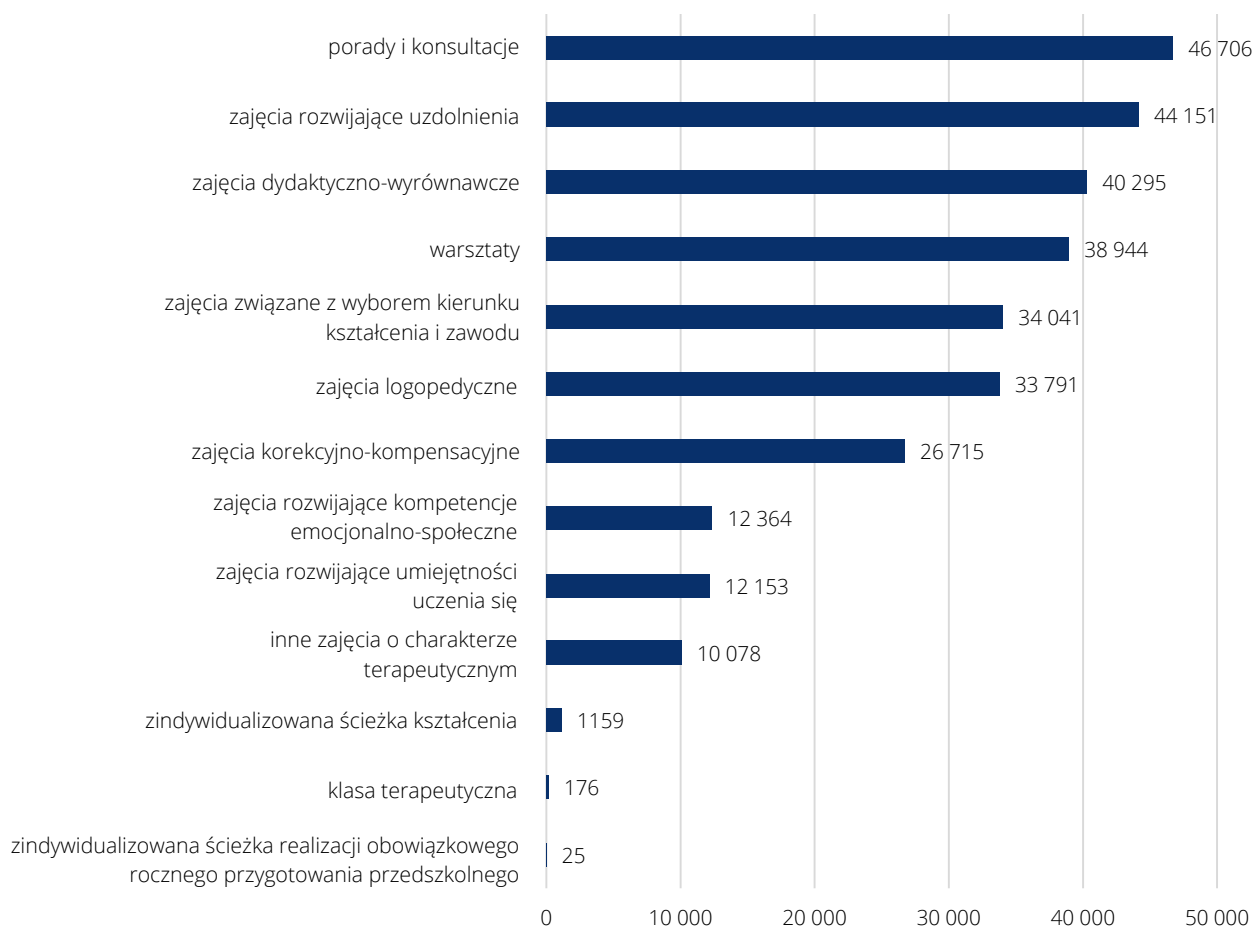
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z różnych form wsparcia oferowanych im w placówkach oświatowych. Dane z SIO, dotyczące wszystkich specjalnych potrzeb edukacyjnych, a więc związanych również ze szczególnymi uzdolnieniami uczniów czy dysleksją, wskazują, że w roku szkolnym 2019/2020 najliczniejszą grupą takich rodzajów pomocy były porady i konsultacje, z których skorzystało ponad 46 tys. dzieci. Na kolejnych miejscach uplasowały się zajęcia rozwijające uzdolnienia oraz dydaktyczno-wyrównawcze.



Wykres 37.

Liczba uczniów korzystających z danej formy wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w placówce oświatowej



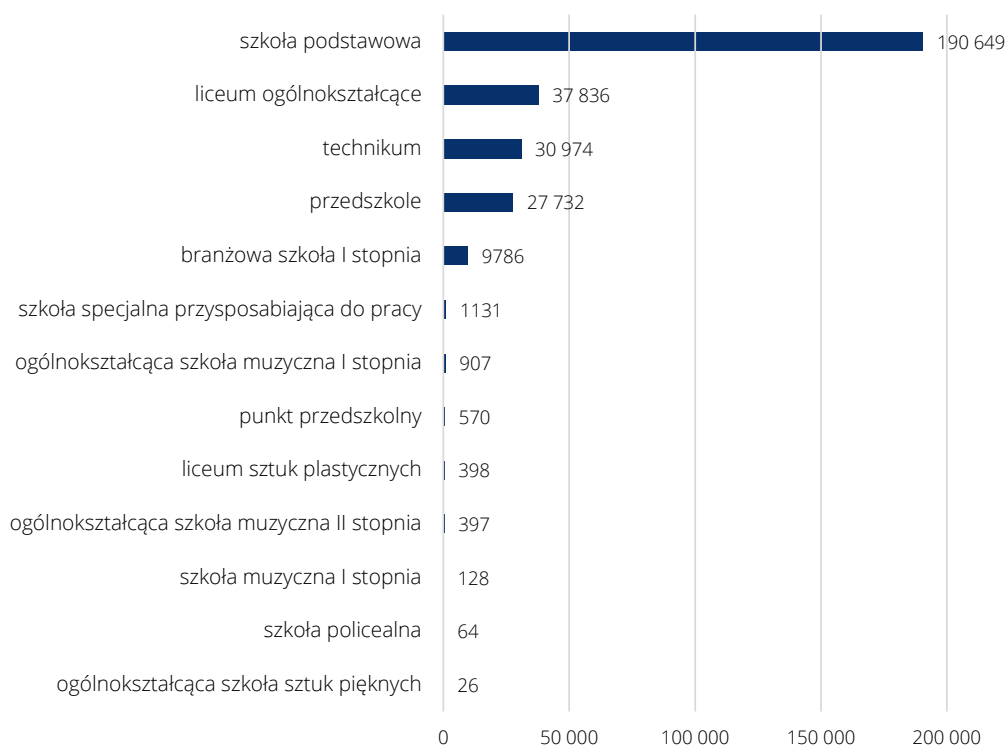
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

Najsilniejsze wsparcie, dedykowane uczniom ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, zapewniają szkoły podstawowe. Wynika to między innymi z faktu kształcenia się w tych placówkach największej liczby uczniów. Na kolejnych miejscach znalazły się licea ogólnokształcące oraz technika.



Wykres 38.

Liczba uczniów korzystających z danej formy wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w placówce oświatowej



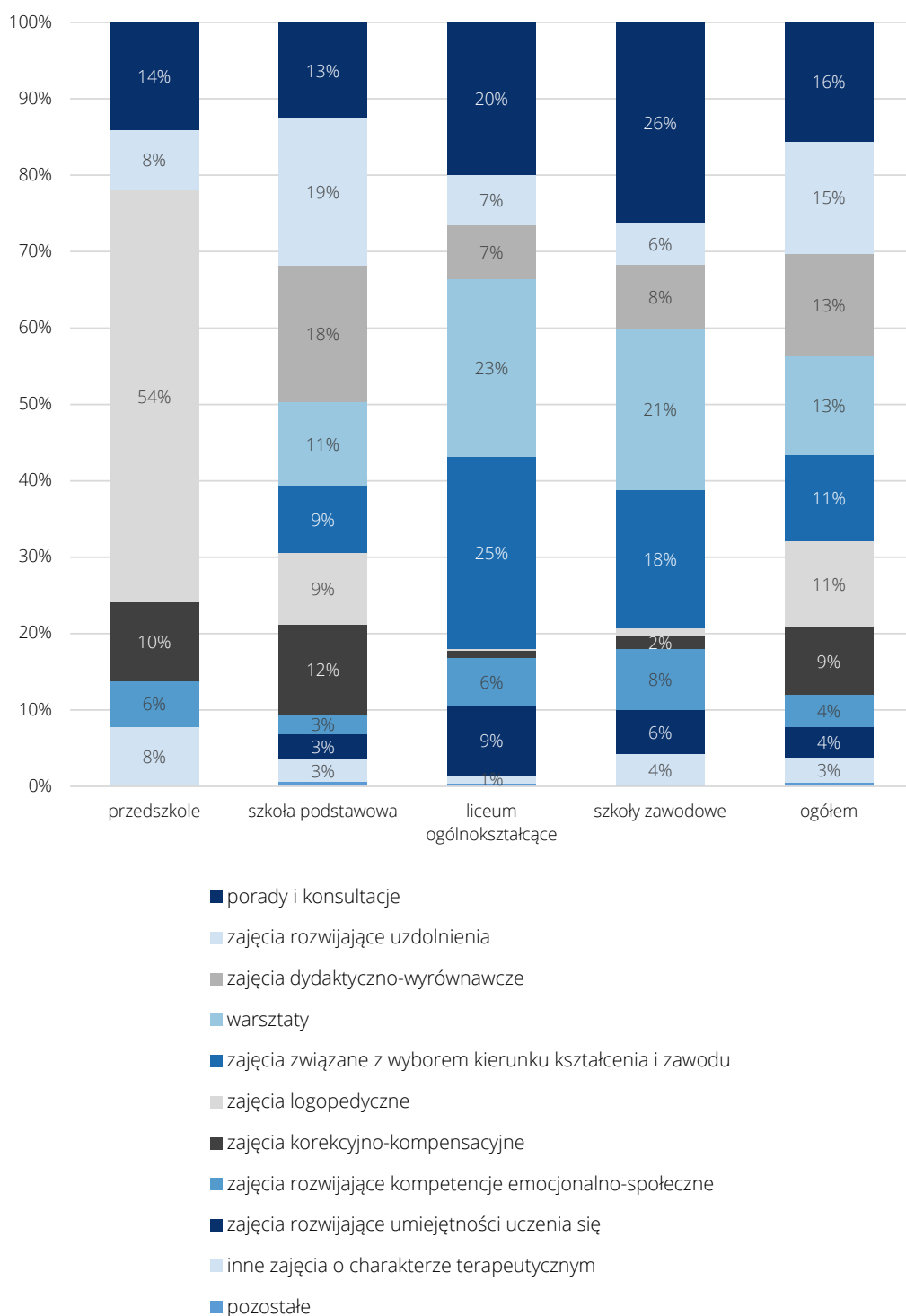
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

Kolejny przekrój prezentuje poszczególne formy wsparcia oferowanego w ramach danego typu placówek. Wynika z niego, że w przypadku przedszkoli dominującą formą są zajęcia logopedyczne (54%), w szkołach podstawowych głównie zajęcia rozwijające uzdolnienia (19%) i dydaktyczno-wyrównawcze (18%), w liceach ogólnokształcących zajęcia związane z wyborem kierunku kształcenia i zawodu (25%) oraz warsztaty (23%). W szkołach kształcących zawodowo przeważają porady i konsultacje (26%) oraz warsztaty (21%).



Wykres 39.

Formy wsparcia specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów według typu placówki¹¹



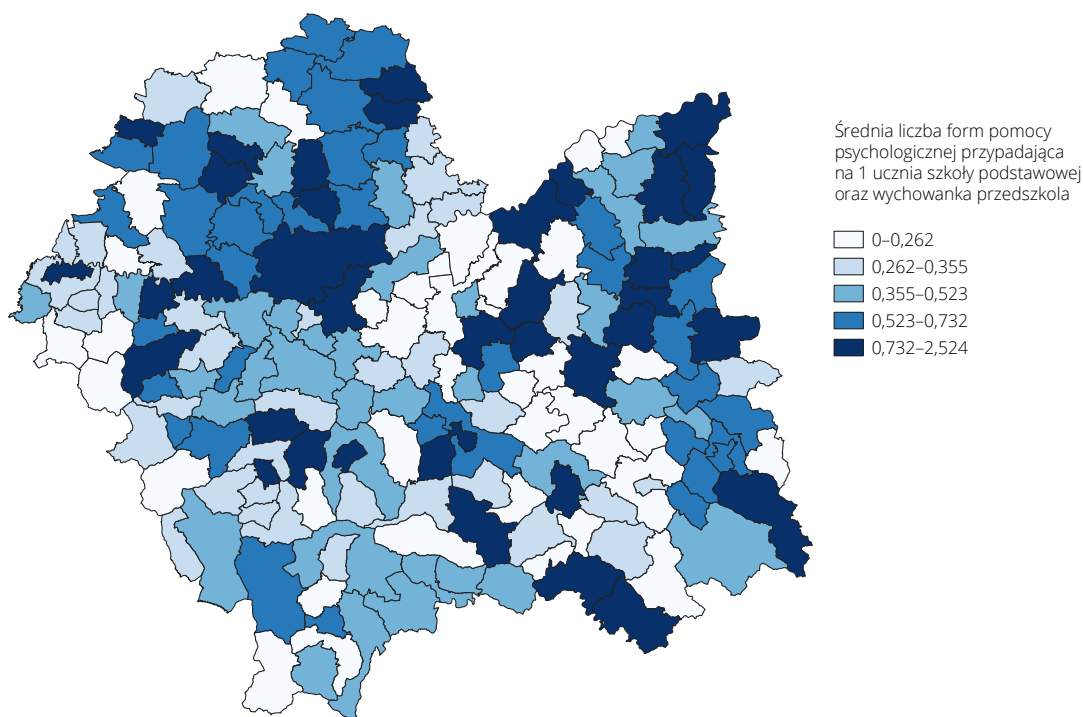
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

¹¹ Agregacja typów poszczególnych placówek do zbiorowych kategorii została przeprowadzona w następujący sposób: przedszkole – przedszkola i punkty przedszkolne, szkoła podstawowa – szkoły podstawowe oraz szkoły muzyczne I stopnia, liceum ogólnokształcące – licea ogólnokształcące, licea sztuk pięknych, ogólnokształcące szkoły sztuk pięknych oraz szkoły muzyczne II stopnia, szkoły zawodowe – szkoły branżowe I i II stopnia, technika, szkoły policealne i szkoły specjalne przysposabiające do pracy.

Na poniższym kartogramie została zobrazowana średnia liczba form pomocy psychologicznej przypadająca na 1 ucznia i wychowanka w roku szkolnym 2019/2020 w przekroju na poszczególne gminy. Zestawienie uwzględnia placówki prowadzone przez gminy, tj. przedszkola oraz szkoły podstawowe. Najwyższe wartości wskaźnika (powyżej 2) odnotowano dla gmin Iwanowice (2,52) i Jordanów (2,33), a najniższe, wynoszące 0 – dla Rytra i Gołczy.

Mapa 3.

Średnia liczba form pomocy psychologicznej przypadająca na 1 ucznia szkoły podstawowej oraz wychowanka przedszkola w roku szkolnym 2019/2020



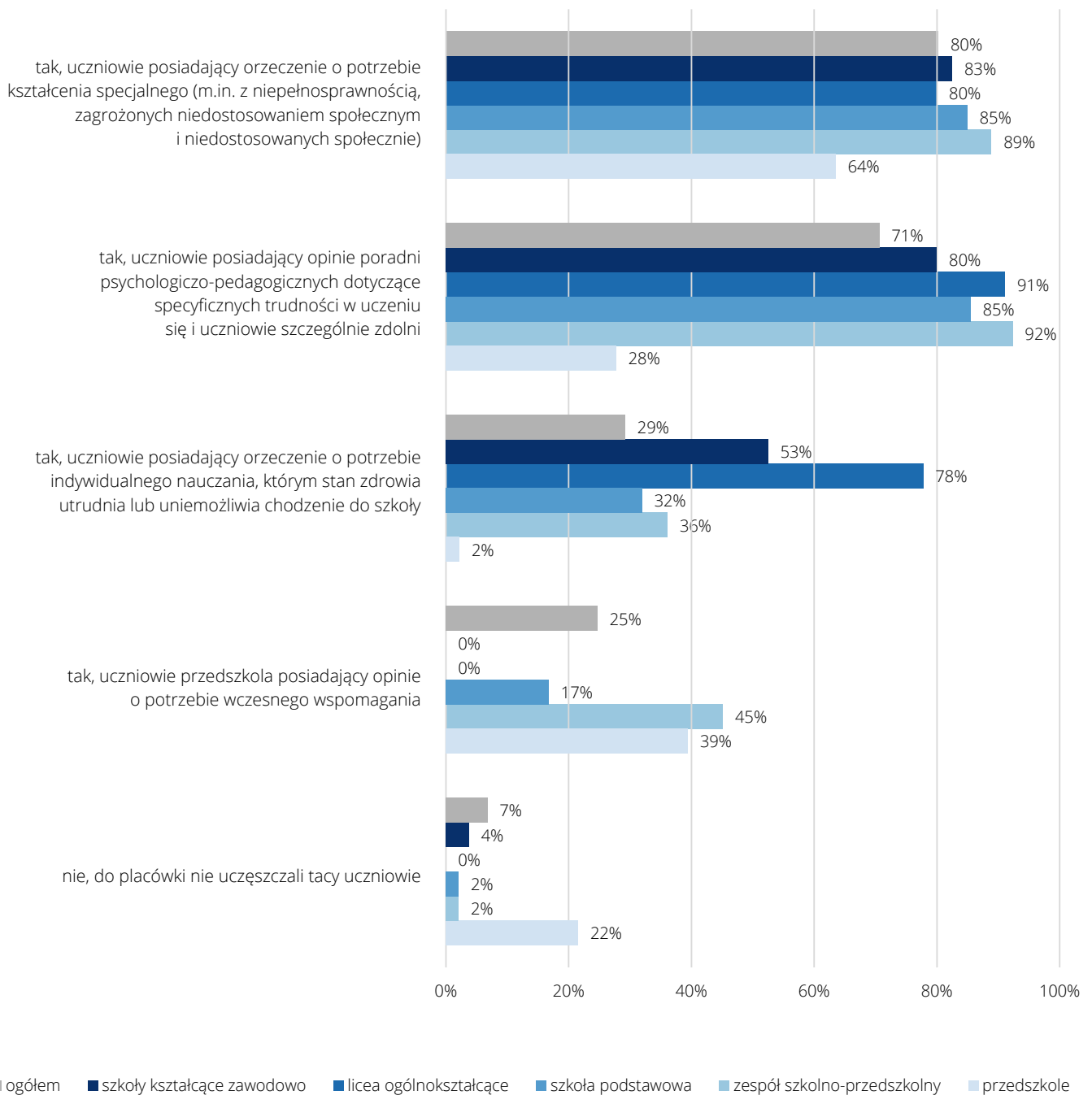
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z SIO.

Przechodząc do analizy wyników ankiety z dyrektorami szkół w tym obszarze, na samym początku należy zauważyć, że w narzędziu wyróżniono cztery podstawowe grupy takich uczniów, a mianowicie: posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, posiadający opinię poradni psychologiczno-pedagogicznych dotyczącą specyficznych trudności w uczeniu się, oraz szczególnie zdolni, posiadający orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania ze względu na stan zdrowia, oraz posiadający opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie, co znajduje przede wszystkim zastosowanie w kontekście wychowanków przedszkoli. Pytanie, dotyczące uczęszczania do placówki poszczególnych grup uczniów, zadano w odniesieniu do roku szkolnego 2020/2021.

Wyniki pokazały, że aż w niemal 80% ogólnodostępnych placówek, kształcą się uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. To istotny wskaźnik w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej. Kolejną liczną grupę stanowią uczniowie posiadający opinię poradni psychologiczno-pedagogicznych, dotyczącą specyficznych trudności w uczeniu się, oraz szczególnie zdolni (71%). W odniesieniu do typu placówki, zdecydowane różnice względem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi widać przede wszystkim w przedszkolach, co może wynikać jednocześnie z charakteru tego etapu kształcenia i faktu, że wielu diagnoz dokonuje się w późniejszych latach rozwoju ucznia. Jednocześnie to właśnie w przedszkolach i zespołach szkolno-przedszkolnych odnotowano najwyższe odsetki odpowiedzi wskazującej na uczniów posiadających opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie, co dowodzi adekwatności tego typu diagnozy dla etapu wychowania przedszkolnego.

Wykres 40.

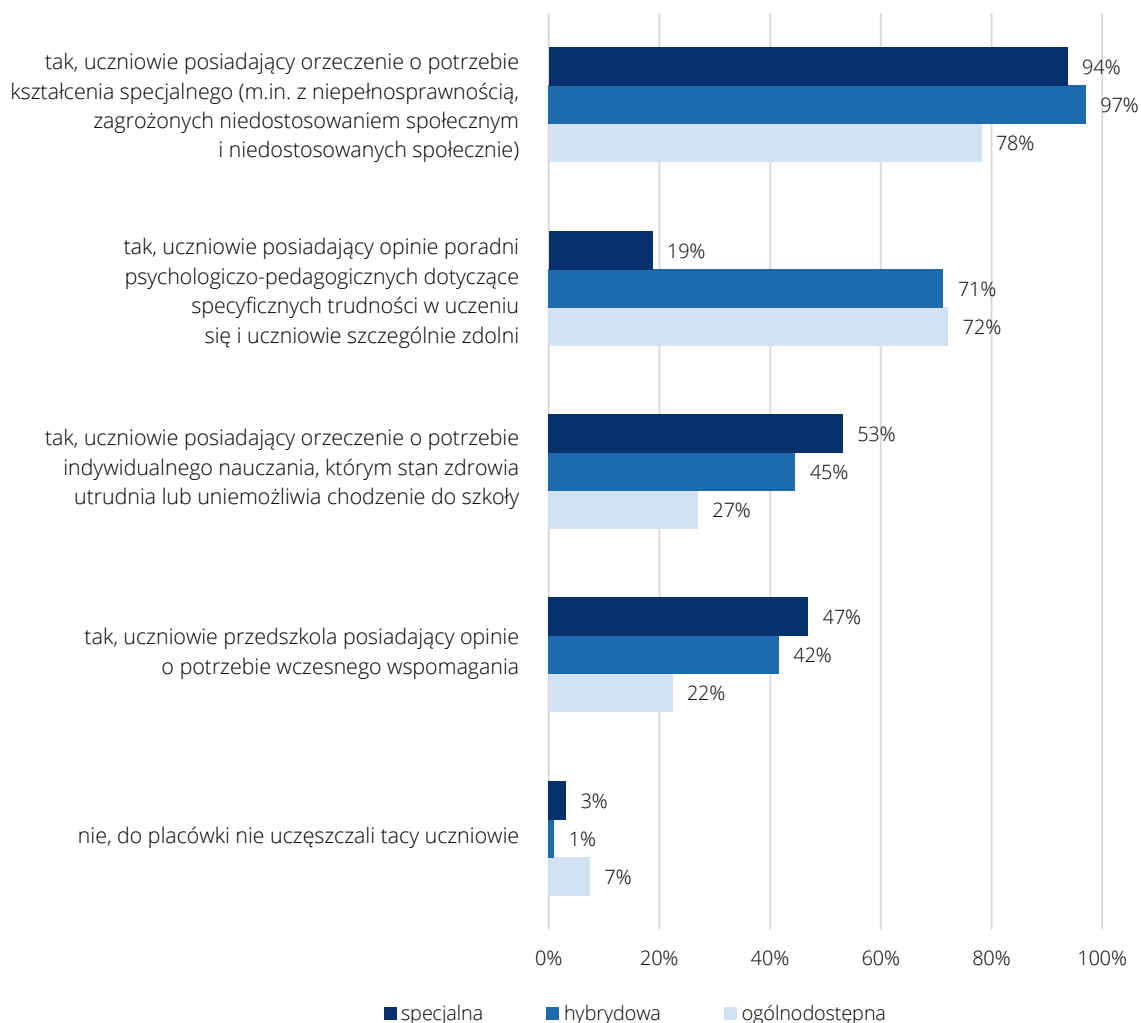
Czy w roku szkolnym 2020/2021 do placówki uczęszczali uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 41.

Czy w roku szkolnym 2020/2021 do placówki uczęszczali uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?

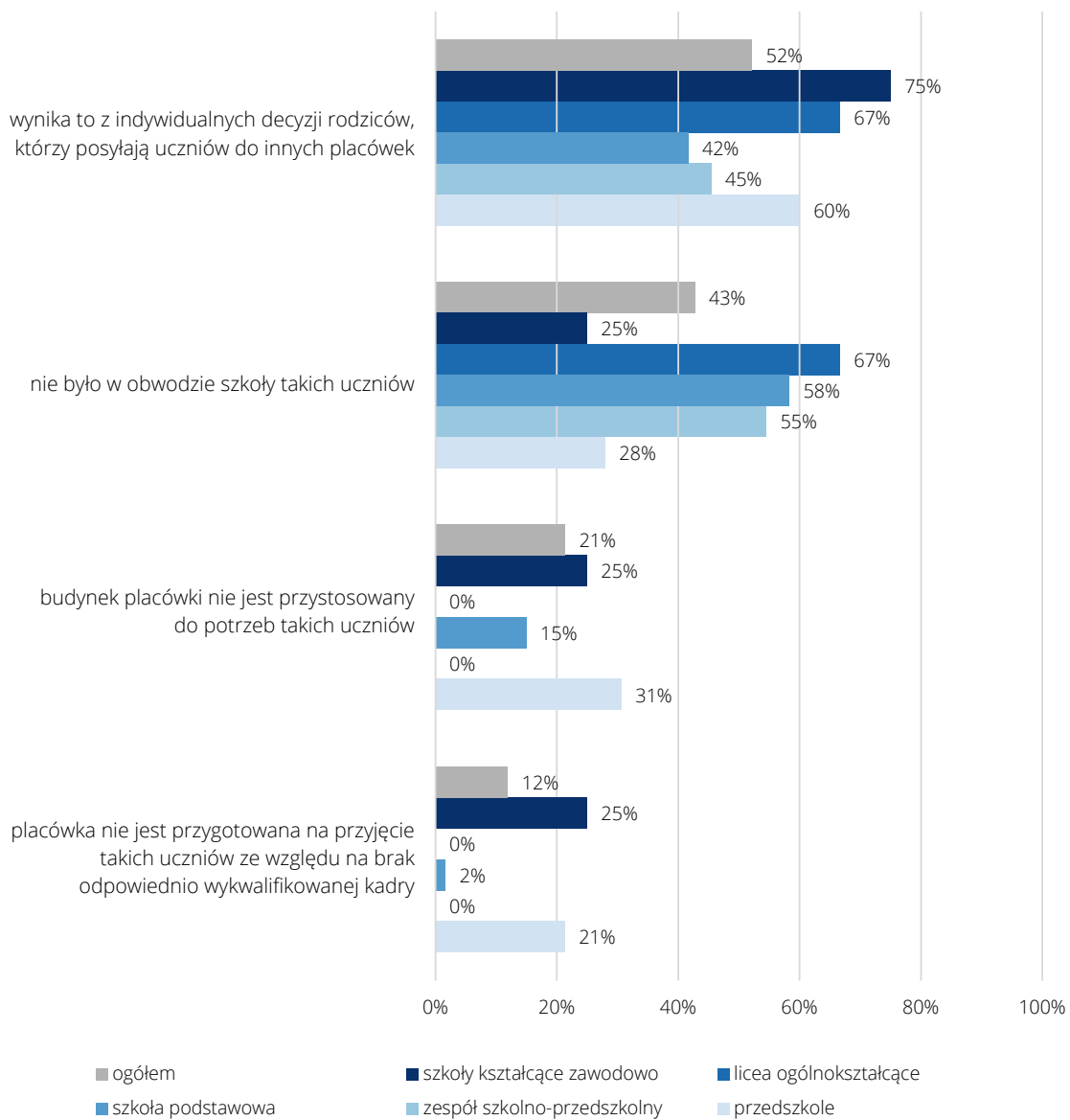


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

To, że w roku szkolnym 2020/2021 do danej placówki nie uczęszczali uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania lub z opinią o potrzebie wczesnego wspomagania, respondenci najczęściej tłumaczyli indywidualnymi decyzjami rodziców (posyłanie do innych placówek – 52%) oraz brakiem takich uczniów w obwodzie (43%). Na indywidualną decyzję rodziców w tym zakresie w dużej mierze wskazywały licea ogólnokształcące oraz szkoły zawodowe, jak również przedszkola. Warto jednocześnie zauważyć, że szkoły zawodowe i przedszkola jako jeden z powodów wymieniały brak odpowiednio wykwalifikowanej kadry, a razem z liceami ogólnokształcącymi także brak przystosowania placówki do potrzeb takich uczniów. W przypadku szkół specjalnych i hybrydowych wskazywano na brak uczniów o takiej specyfice w obwodzie, aczkolwiek należy zaznaczyć, że w przypadku tego typu placówek byli to pojedynczy respondenci.

Wykres 42.

Dlaczego w roku szkolnym 2020/2021 do placówki nie uczęszczali uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinię o potrzebie wczesnego wspomagania?

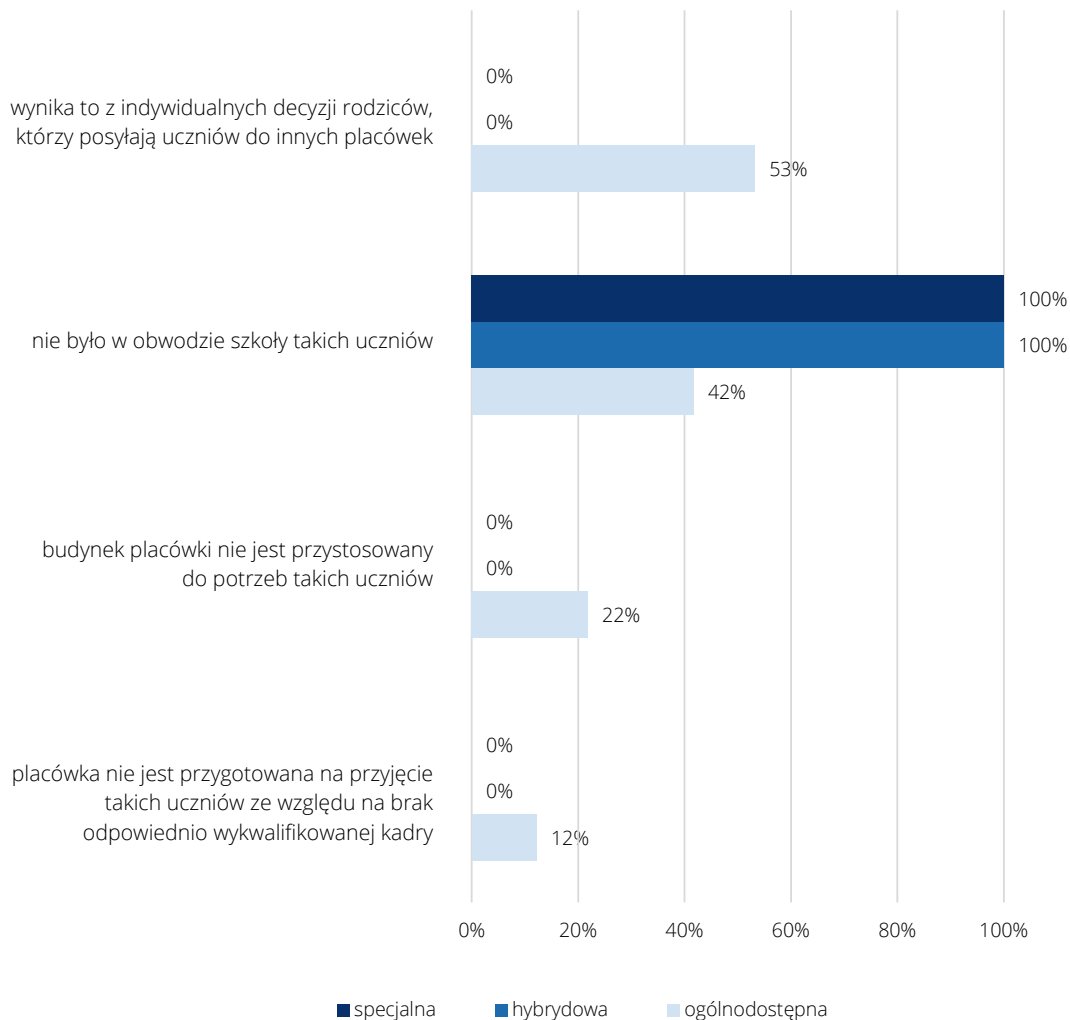


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.



Wykres 43.

Dlaczego w roku szkolnym 2020/2021 do placówki nie uczęszczali uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinię o potrzebie wczesnego wspomagania?

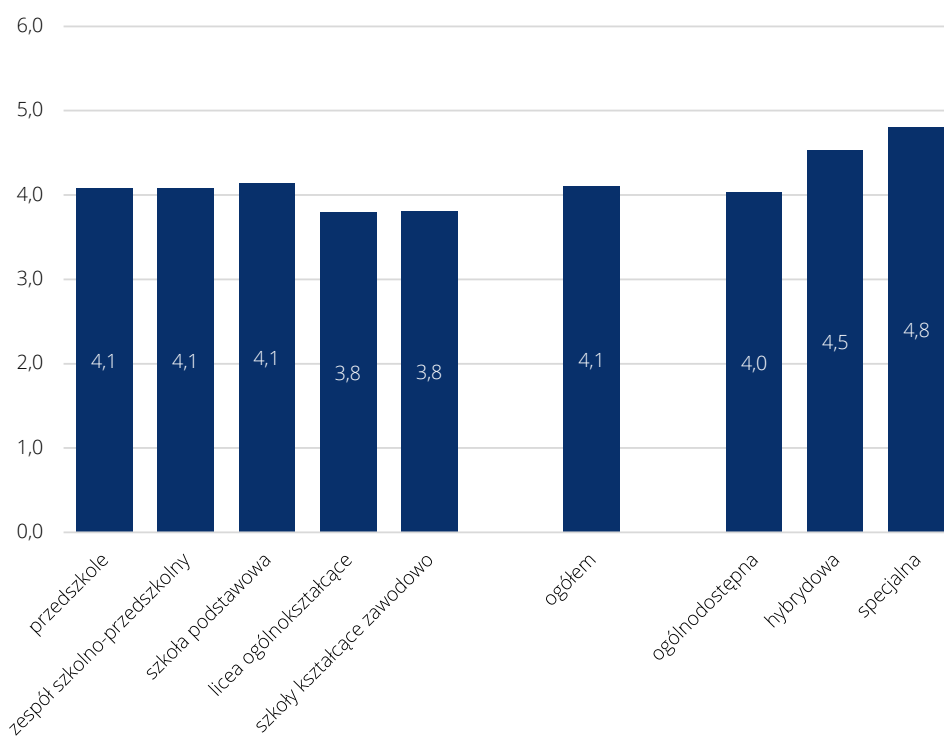


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Respondentów zapytano również o ocenę przygotowania nauczycieli zatrudnionych w placówkach do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Skala ocen zawierała się w przedziale od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało ocenę najniższą, a 5 najwyższą. Zdecydowanie najwyższą średnią ocen uzyskano w przypadku szkół specjalnych, w których wyniosła ona 4,8. Wysokie noty otrzymała również kadra ze szkół hybrydowych. Z kolei najniższych ocen dokonali dyrektorzy liceów ogólnokształcących oraz szkół zawodowych, gdzie średnia ta była niższa niż 4.

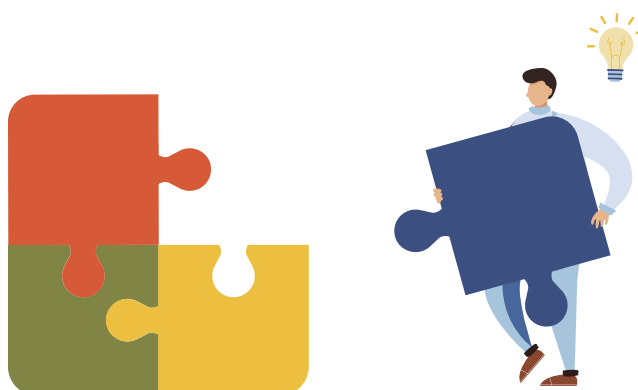
Wykres 44.

Jak ocenia Pan/Pani przygotowanie nauczycieli placówki do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?



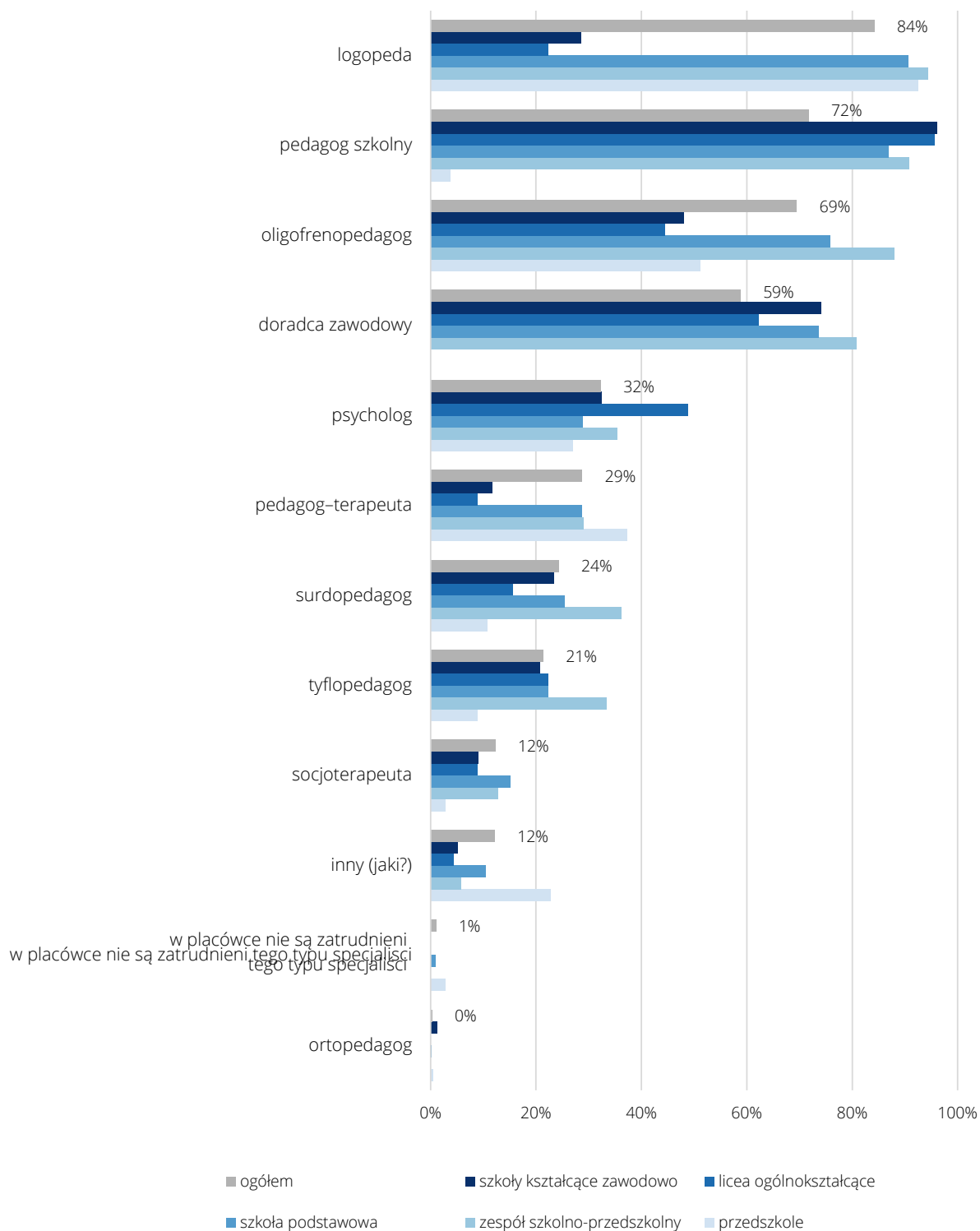
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Istotnym aspektem edukacji włączającej jest zatrudnianie przez placówkę specjalistów przygotowanych do realizacji specyficznych potrzeb edukacyjnych uczniów, w szczególności w kontekście niedostosowań społecznych czy niepełnosprawności. W odniesieniu do ogółu placówek można stwierdzić, że najczęściej z nich zatrudnia logopedę (84%), pedagoga szkolnego (72%) oraz oligofrenopedagoga, zajmującego się pedagogiką osób z niepełnosprawnością intelektualną (69%). Fakt zatrudnienia poszczególnych specjalistów jest zróżnicowany w odniesieniu do typu placówki, co często wynika ze specyfiki jej funkcjonowania, np. w odniesieniu do logopedów, pedagogów szkolnych czy doradców zawodowych. Placówki specjalne i hybrydowe, w porównaniu do ogólnodostępnych, częściej zatrudniają z kolei psychologów, a także oligofrenopedagogów, pedagogów-terapeutów, surdopedagogów (specjalista do pracy z osobami głuchymi lub niedosłyszającymi), tyflopędagogów (specjalista do pracy z osobami niewidomymi lub niedowidzącymi) i socjoterapeutów. W aneksie do raportu dane te zostały szczegółowo zaprezentowane w formie tabelarycznej w odniesieniu do typu placówki.



Wykres 45.

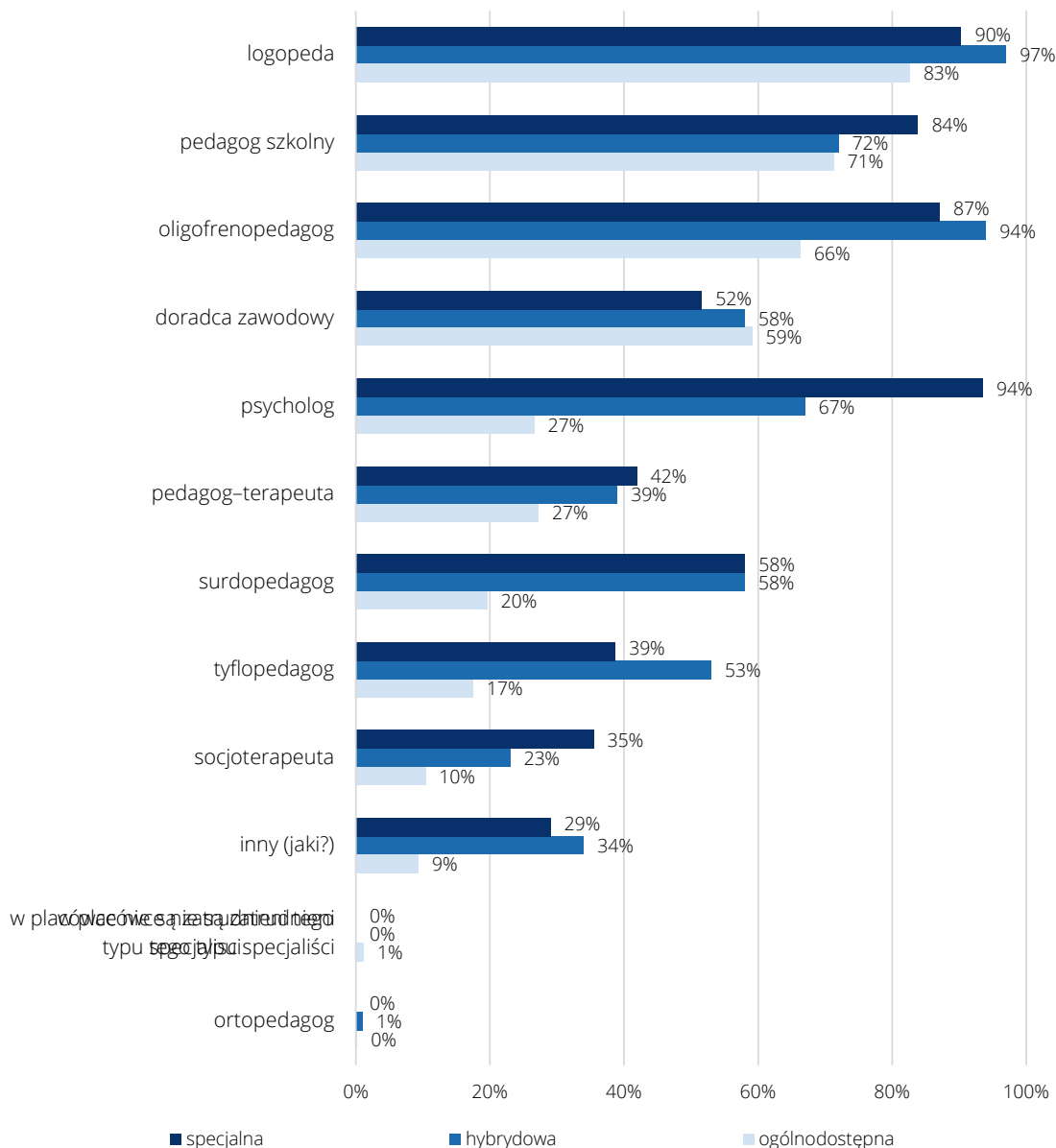
Czy w szkole są zatrudnieni specjaliści przygotowani do realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, tacy jak...



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 46.

Czy w szkole są zatrudnieni specjaliści przygotowani do realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, tacy jak...

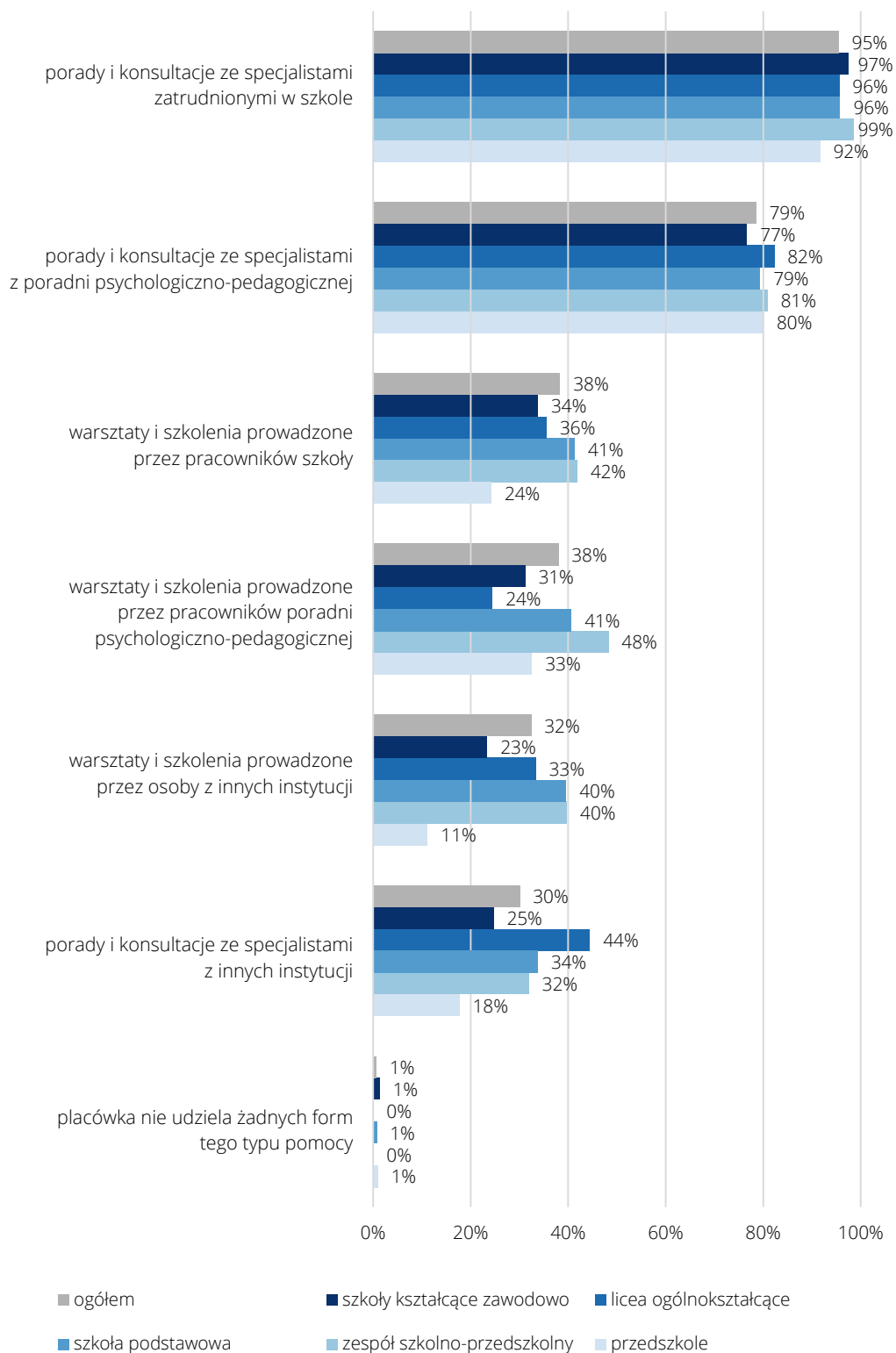


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Edukacja uczniów ze specjalnymi potrzebami wymaga również ścisłej współpracy na linii rodzice–szkoła. Dlatego jedno z pytań w ankiecie dotyczyło form pomocy psychologiczno-pedagogicznej, które placówka oferuje rodzicom tych uczniów. Zdecydowanie najczęstszą formą pomocy wśród wszystkich typów placówek są konsultacje ze specjalistami zatrudnionymi w szkole. Na tę odpowiedź wskazało 95% respondentów. Kolejne miejsce zajęły porady i konsultacje ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Warto jednocześnie dodać, że w przypadku szkół podstawowych oraz zespołów szkolno-przedszkolnych częściej wskazywano na warsztaty i szkolenia prowadzone przez osoby z poradni bądź przez przedstawicieli innych instytucji. Porady i konsultacje ze specjalistami z innych instytucji były z kolei najczęściej wskazywane w odniesieniu do liceów ogólnokształcących. Uwzględniając specyfikę placówki można zauważyć, że szkoły specjalne, w porównaniu do hybrydowych i ogólnodostępnych, zdecydowanie częściej organizują warsztaty i szkolenia prowadzone przez własnych pracowników, co może wynikać z odpowiedniego, specjalistycznego przygotowania kadry tego typu placówek.

Wykres 47.

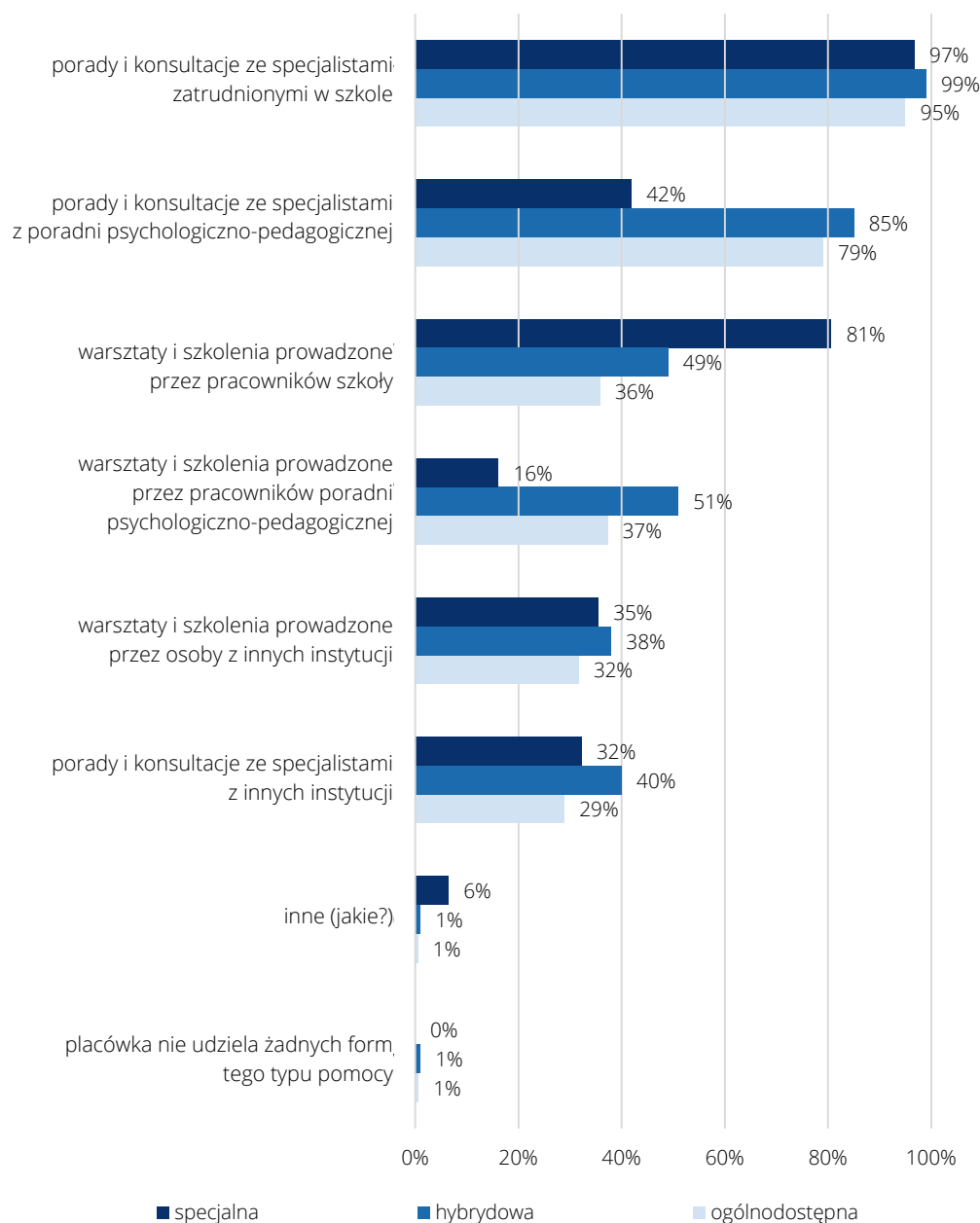
Jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej placówka udziela rodzicom uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 48.

Jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej placówka udziela rodzicom uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?

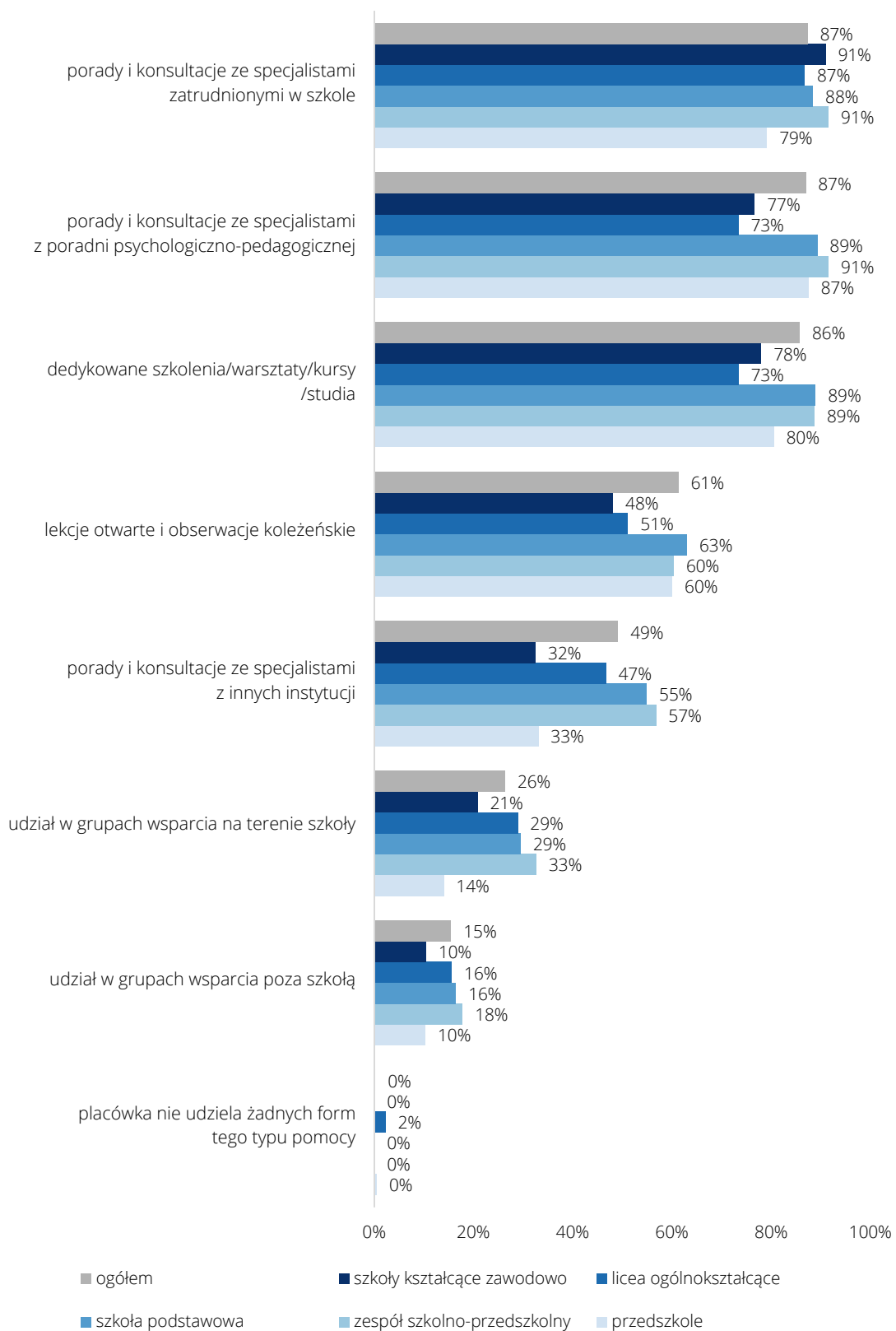


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

W ankiecie zapytano również o formy wsparcia udzielanego kadrze pedagogicznej w związku z kształceniem uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W tym kontekście, podobnie jak w odniesieniu do rodziców, respondenci najczęściej wymieniali porady i konsultacje ze specjalistami zatrudnionymi w szkole oraz z przedstawicielami z poradni psychologiczno-pedagogicznej (po 87%). Popularną formą pomocy są także dedykowane szkolenia, warsztaty, kursy i studia (86%). W przypadku szkół specjalnych częściej wskazywano na lekcje otwarte i obserwacje koleżeńskie oraz udział w grupach wsparcia poza szkołą, a rzadziej na porady i konsultacje ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Wykres 49.

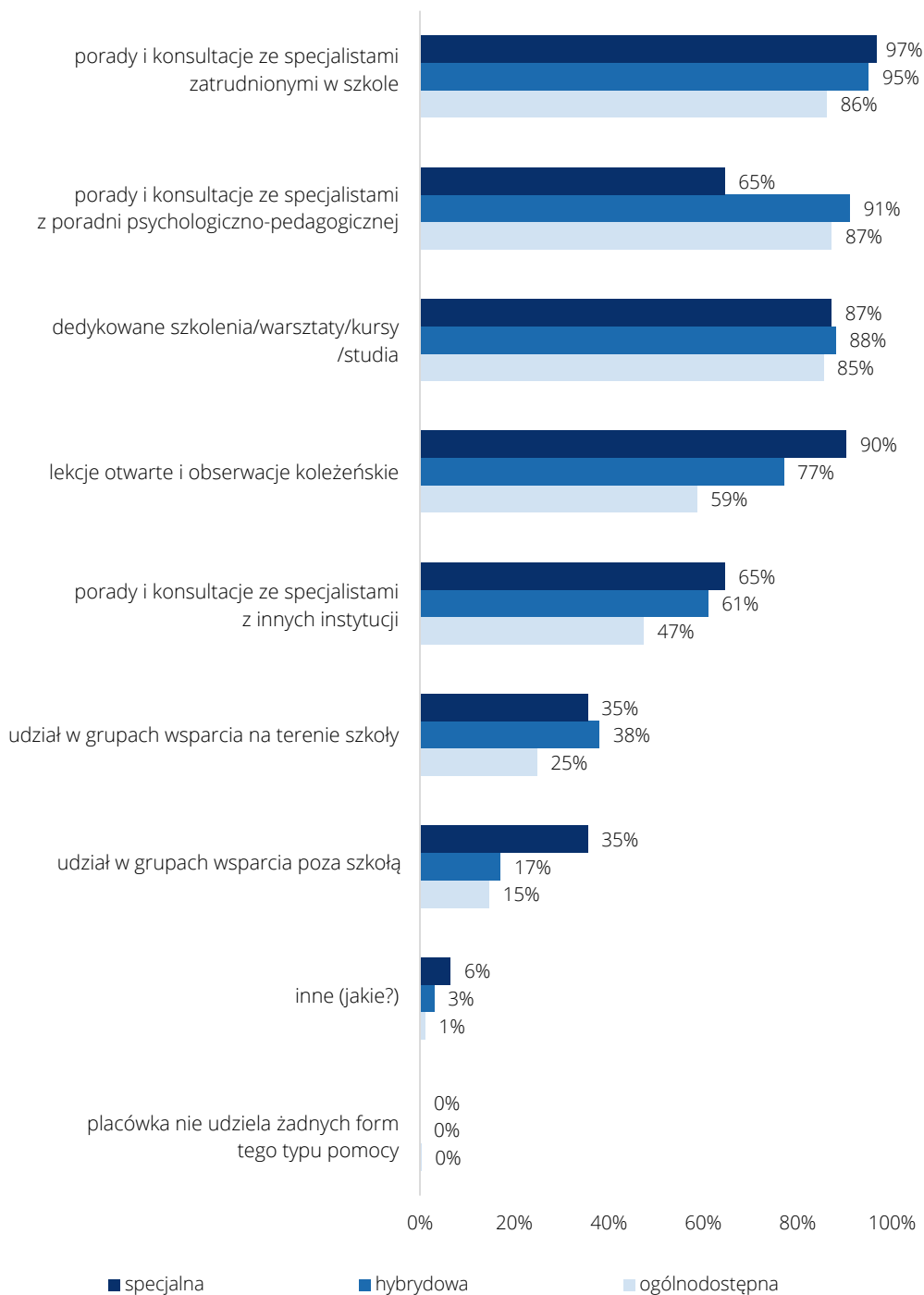
Z jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej korzystają nauczyciele w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 50.

Z jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej korzystają nauczyciele w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?

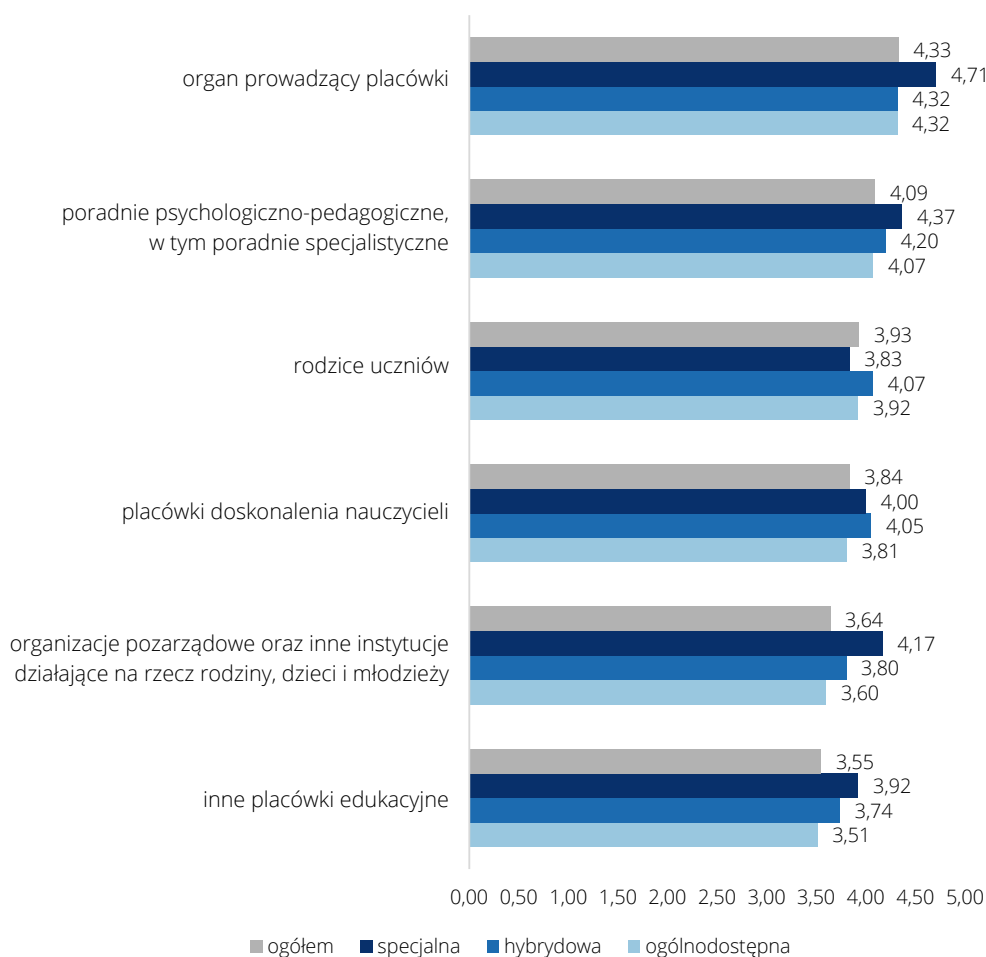


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Respondentów poproszono też o dokonanie oceny jakości współpracy z różnymi podmiotami w zakresie możliwości realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów. Skala ocen, podobnie jak w poprzednich pytaniach, zawierała się w zakresie od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało najniższą, a 5 najwyższą ocenę. Średnie ocen ogółu respondentów wahają się od 4,33 do 3,55, co wskazuje na raczej dobre postrzeganie współpracy w tym obszarze. Uzyskane odpowiedzi dowodzą, że najbardziej pozytywnie oceniana jest współpraca z organami prowadzącymi placówki oraz poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi. W przypadku szkół specjalnych, w porównaniu do innych grup respondentów, ankietowani lepiej oceniali jakość współpracy z różnymi podmiotami. Jednocześnie szkoły specjalne zdecydowanie wyżej niż pozostałe placówki oceniły współpracę z organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży, innymi placówkami edukacyjnymi i organami prowadzącymi, a niżej współpracę z rodzicami uczniów.

Wykres 51.

Jak Pan/Pani ocenia jakość współpracy z różnymi podmiotami w zakresie możliwości realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów?

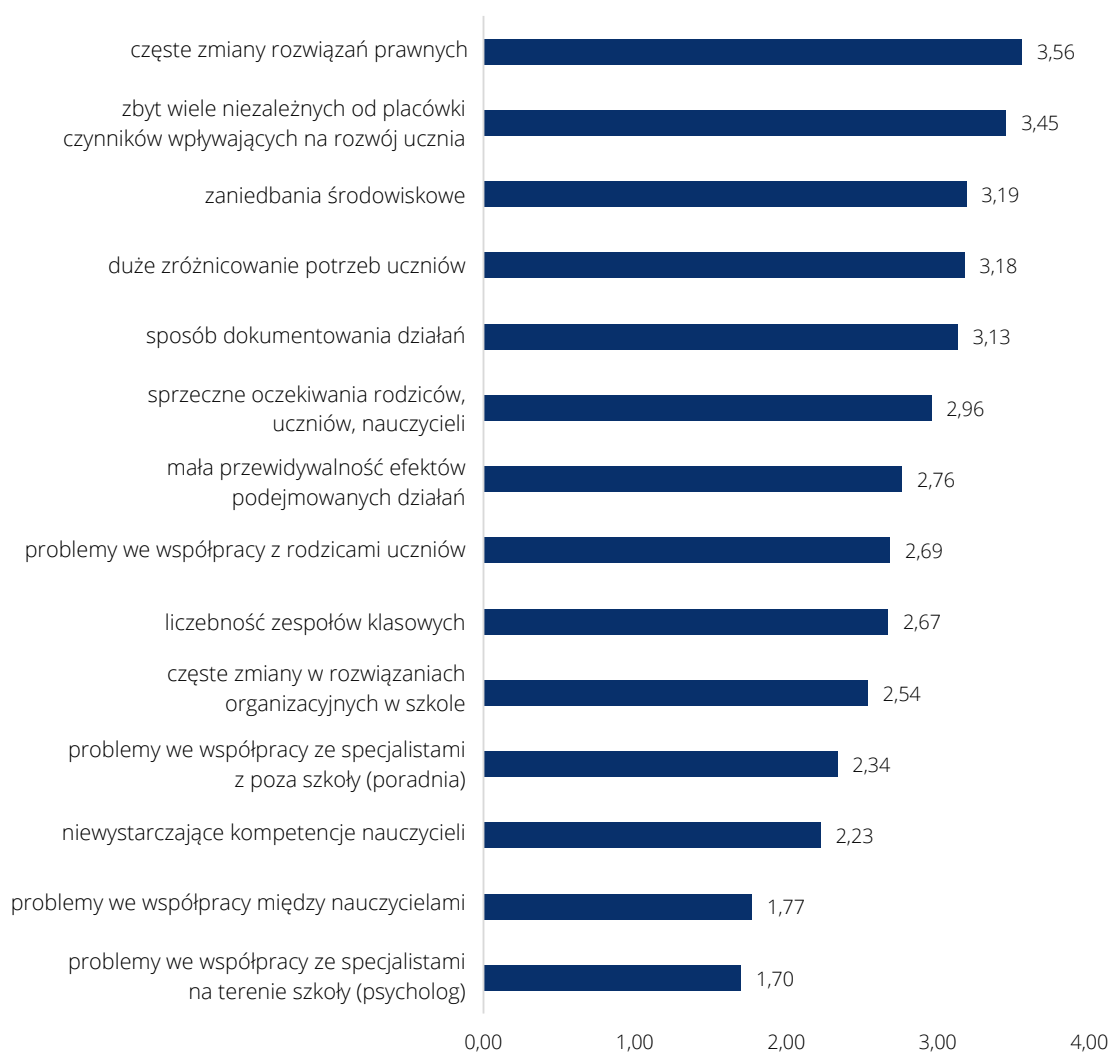


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wystosowano też prośbę o dokonanie oceny dostrzeganych trudności w realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów. Tym razem w skali od 1 do 5 ocena 1 oznaczała brak trudności, a 5 bardzo poważne trudności. Na podstawie ocen respondentów ze wszystkich badanych placówek można stwierdzić, że podstawowe problemy w zakresie realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów wynikają z częstych zmian rozwiązań prawnych, licznych i niezależnych od placówki czynników wpływających na rozwój ucznia, jak również zaniedbań środowiskowych. Najmniej problematyczne okazują się współpraca między nauczycielami oraz ze specjalistami na terenie szkoły, a także kompetencje nauczycieli.

Wykres 52.

Na ile poszczególne aspekty stanowią trudność w realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów?



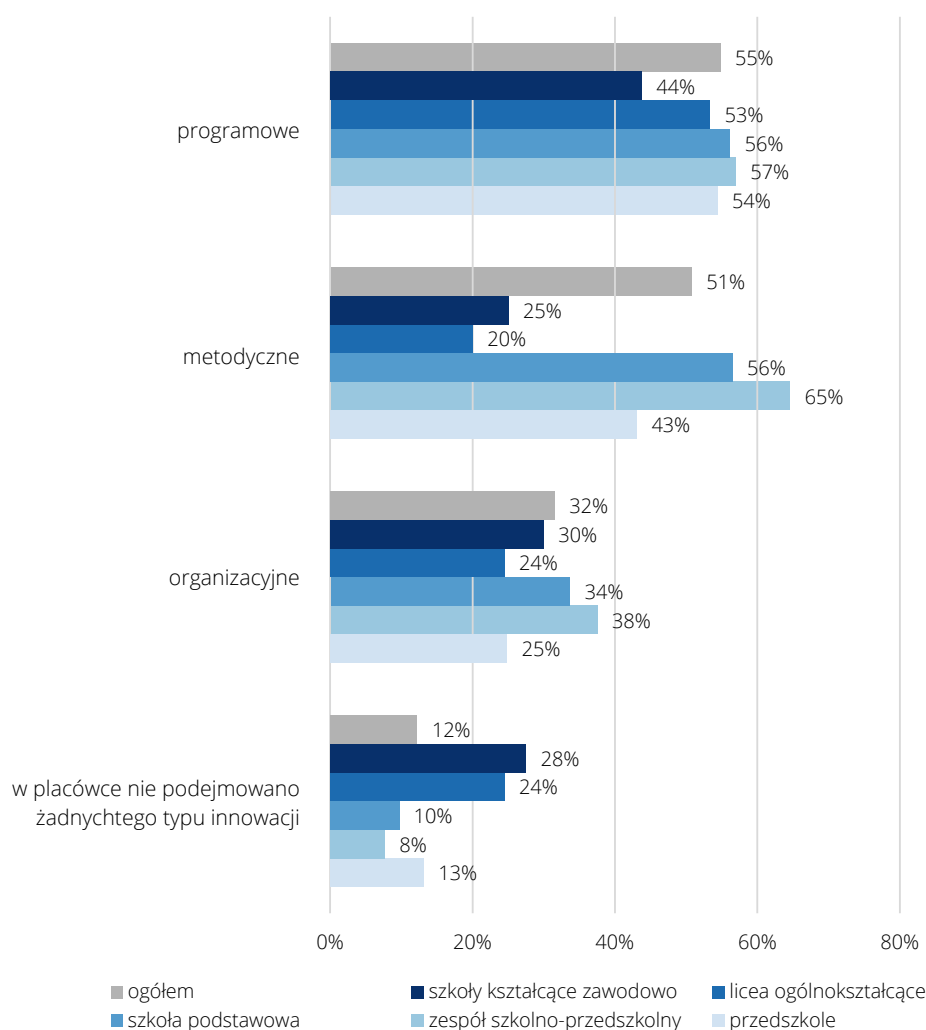
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Innowacje w nauczaniu

W celu dokonania pomiaru realizacji innowacji w placówkach oświatowych posłużono się kategoriami innowacji programowych, metodycznych i organizacyjnych, co znajduje swoje odzwierciedlenie w prawie oświatowym. Aż 88% badanych placówek zadeklarowało, że w ciągu ostatnich 3 lat podejmowało działania innowacyjne. Najwięcej przeczących odpowiedzi w tym zakresie udzielili przedstawiciele szkół zawodowych oraz liceów ogólnokształcących. W odniesieniu do ogółu respondentów najpopularniejszymi formami innowacji były: programowe (55%) i metodyczne (51%). W przypadku szkół podstawowych oraz zespołów szkolno-przedszkolnych innowacje metodyczne były wdrażane zdecydowanie częściej niż w przypadku szkół ponadpodstawowych, a także nieco częściej niż w przypadku przedszkoli. Szkoły specjalne także w zdecydowanej większości wdrażały innowacje (84%), spośród których najpopularniejsze były innowacje metodyczne. Z kolei szkoły hybrydowe częściej niż pozostali respondenci wskazywały na realizację innowacji programowych (69%).

Wykres 53.

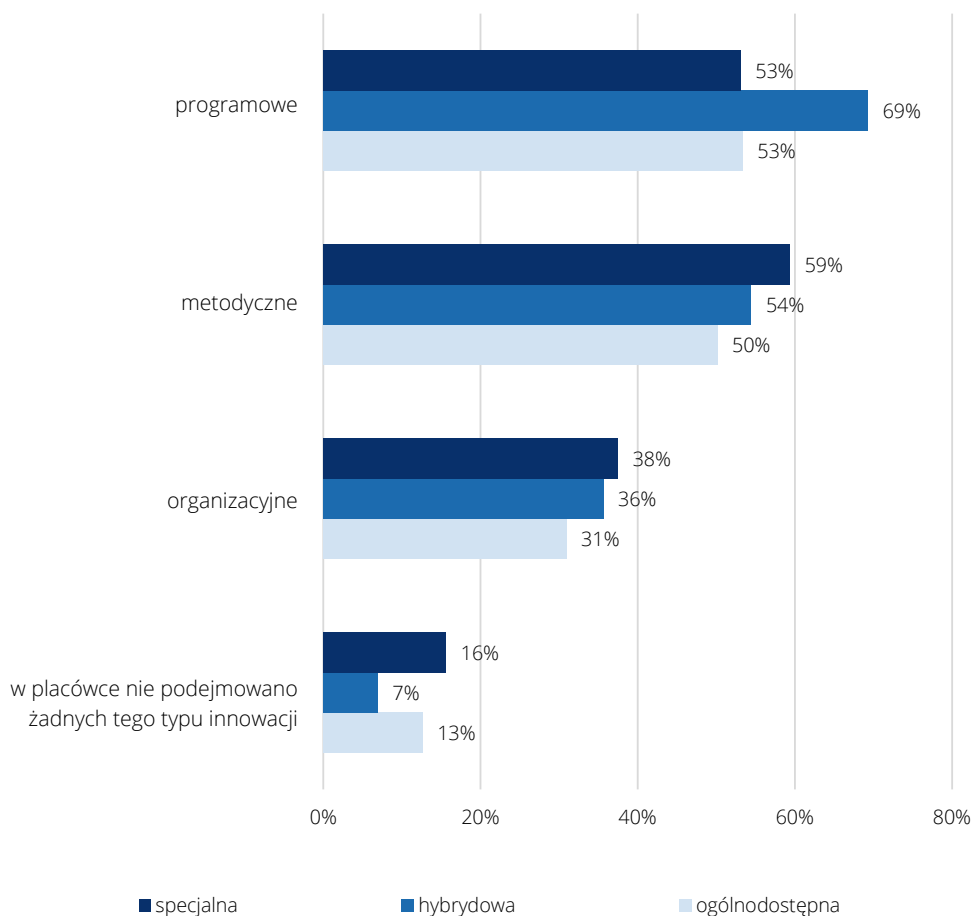
Czy w ciągu ostatnich 3 lat w placówce podejmowano działania innowacyjne?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 54.

Czy w ciągu ostatnich 3 lat w placówce podejmowano działania innowacyjne?

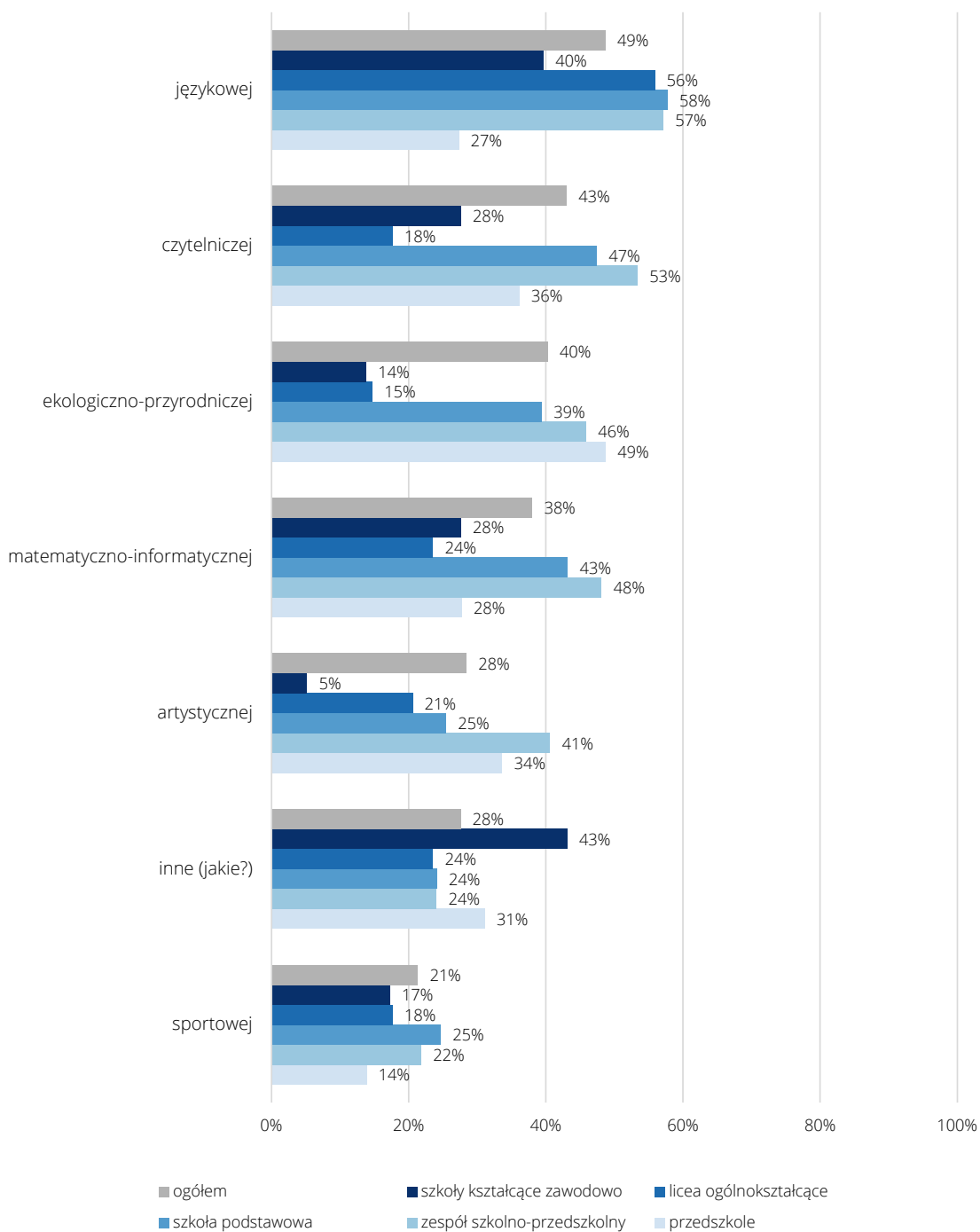


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Placówki edukacyjne najczęściej wdrażały innowacje w zakresie następujących dziedzin: językowej (49%), czytelniczej (43%) oraz ekologiczno-przyrodniczej (40%). W przypadku szkół podstawowych oraz zespołów szkolno-przedszkolnych często wskazywano innowacje w dziedzinie matematyczno-informatycznej. Szkoły zawodowe zgłaszały inne typy innowacji, np. w zakresie nauczania wybranych przedmiotów zawodowych. W przypadku szkół specjalnych realizacja innowacji językowych, czytelniczych, jak również matematyczno-informatycznych była wskazywana rzadziej w porównaniu do innych grup respondentów. Jednocześnie placówki te częściej realizowały innowacje artystyczne, sportowe oraz ekologiczno-przyrodnicze. Wysoki odsetek odpowiedzi w tej kategorii szkół zanotowano również w odniesieniu do innych typów innowacji, wśród których najczęściej wymieniano autorskie rozwiązania w zakresie zajęć związanych z funkcjonowaniem w społeczeństwie, komunikowaniem oraz treningiem umiejętności społecznych.

Wykres 55.

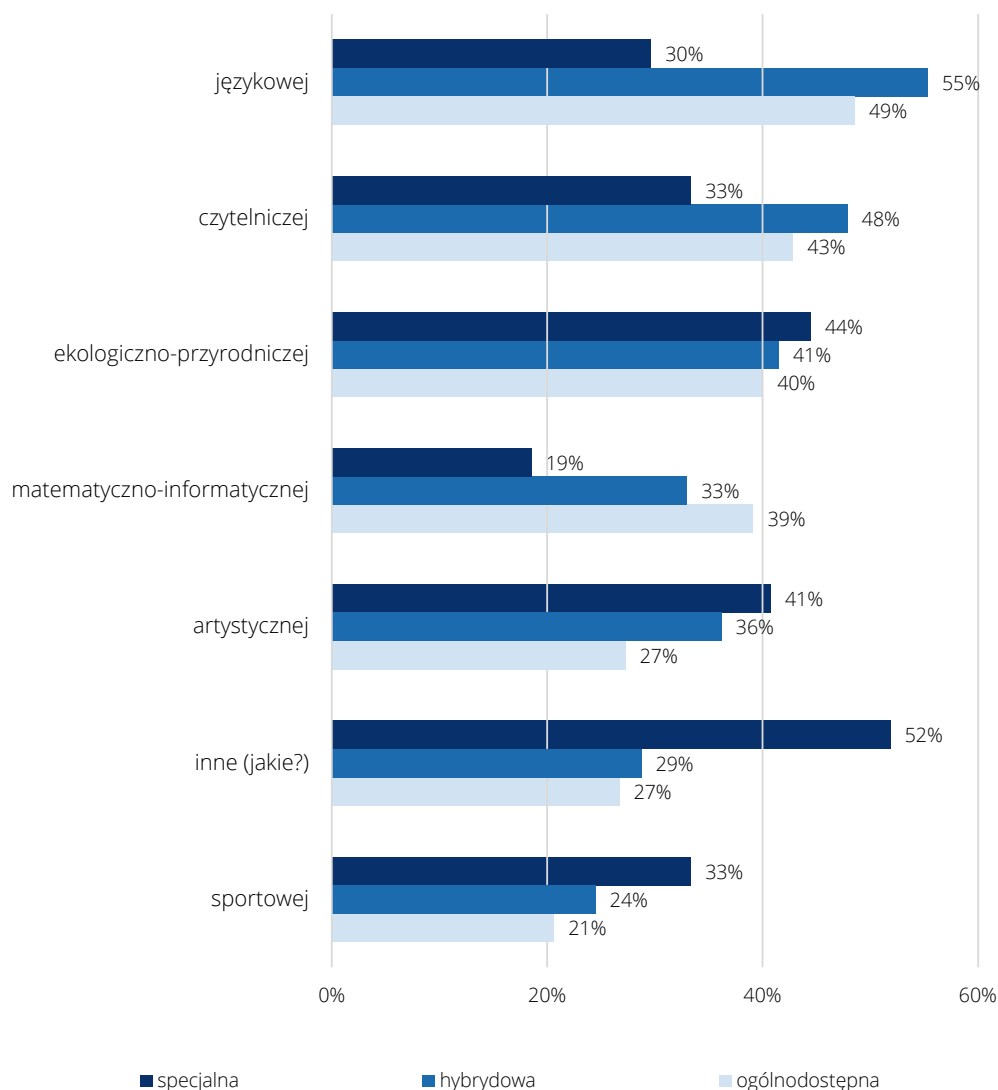
W ramach jakich dziedzin wprowadzono innowacje?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 56.

W ramach jakich dziedzin wprowadzono innowacje?

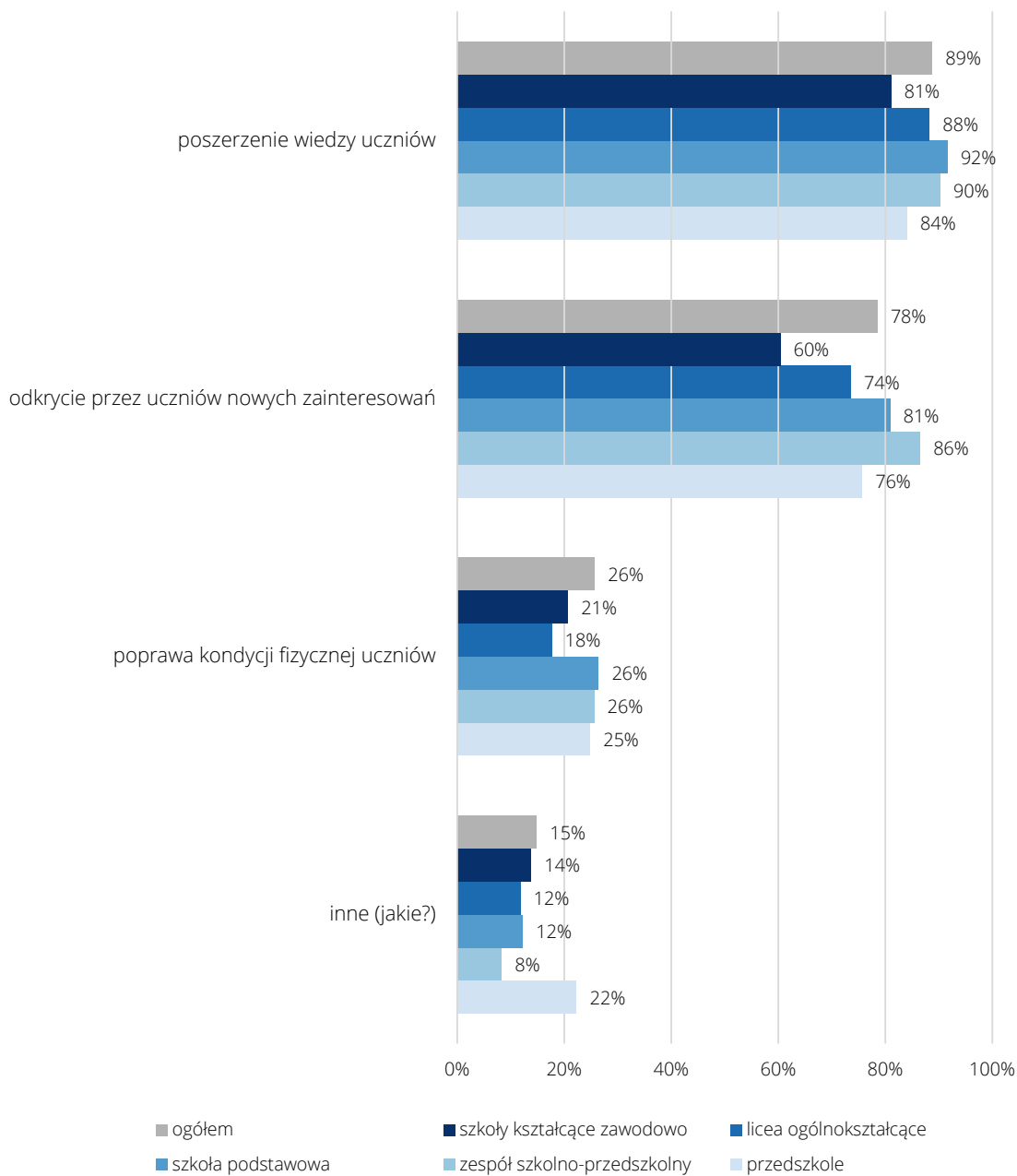


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Głównymi efektami realizowanych przez placówki innowacji było poszerzenie wiedzy uczniów (89%) oraz odkrycie przez nich nowych zainteresowań (78%). Szkoły specjalne częściej niż inne placówki wskazywały również na osiągnięcie celu w postaci poprawy kondycji fizycznej uczniów. Ponadto szkoły specjalne oraz przedszkola częściej zaznaczały w tym obszarze kategorie inne, w ramach której wymieniano poprawę integracji ze środowiskiem pozaszkolnym, komunikacji międzyludzkiej i kompetencji społeczno-komunikacyjnych (szkoły specjalne) oraz nabieranie dobrych nawyków (m.in.: żywieniowych, prozdrowotnych, związanych z bezpieczeństwem), jak również rozwój psychoruchowy (przedszkola).

Wykres 57.

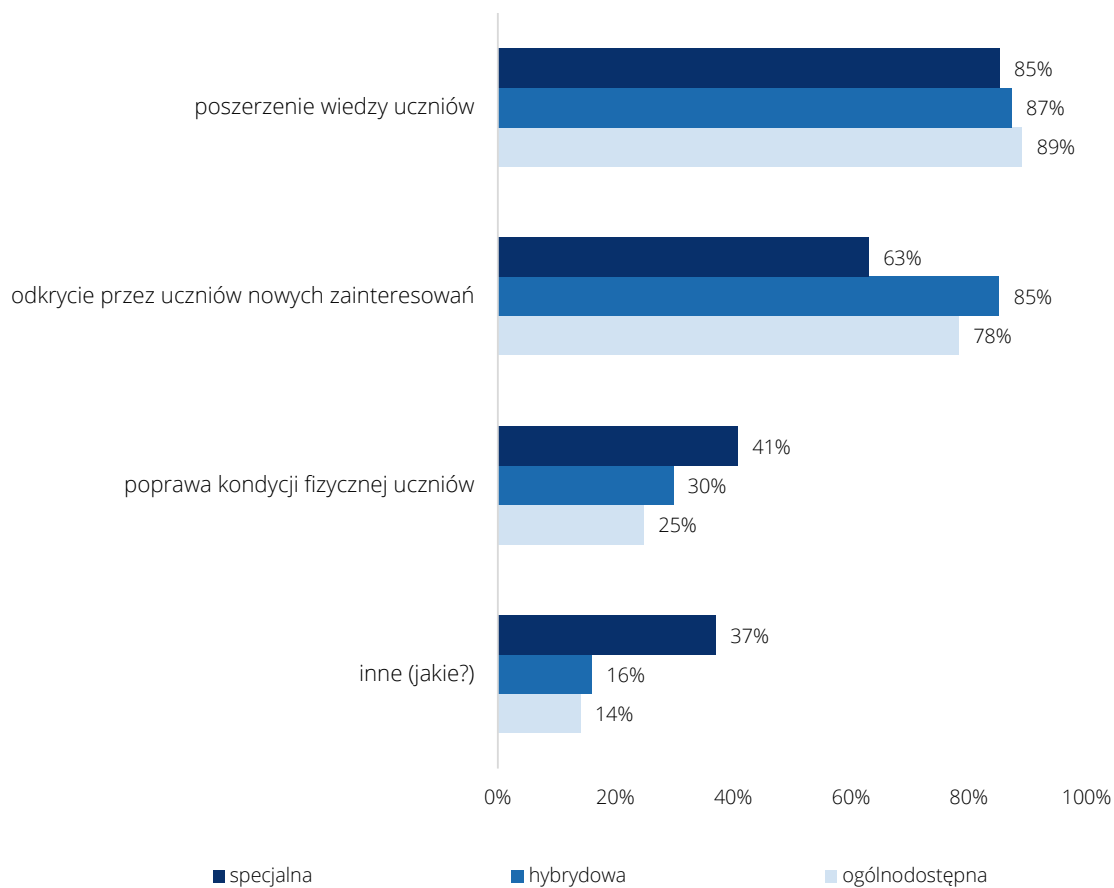
Jaki był efekt wprowadzonych w placówce innowacji?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 58.

Jaki był efekt wprowadzonych w placówce innowacji?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

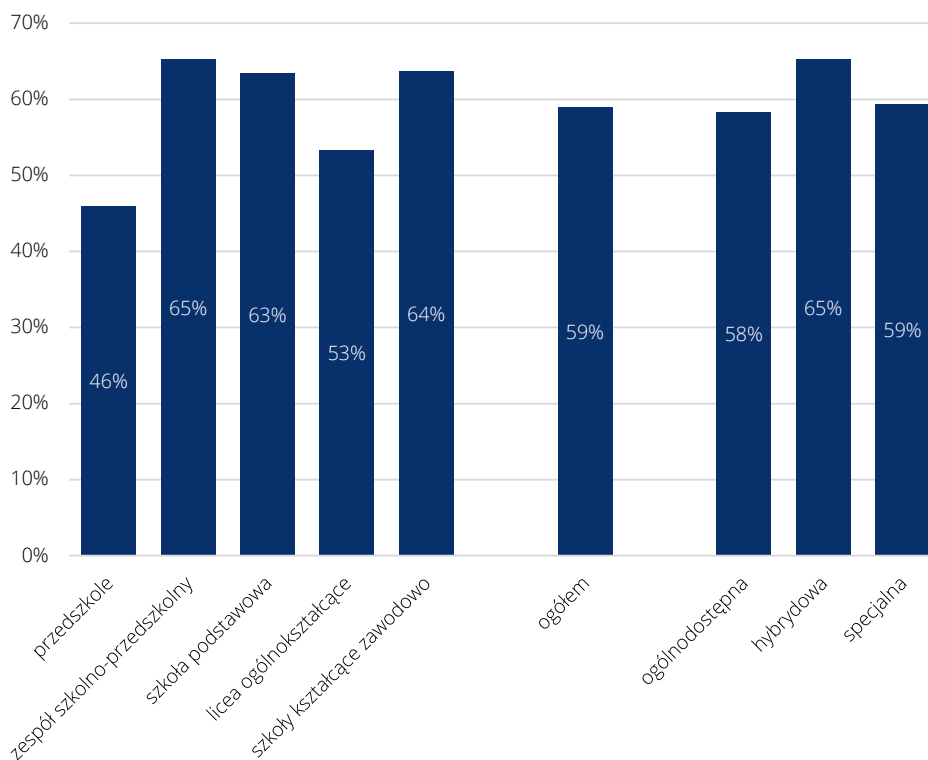


Funkcjonowanie szkół w okresie pandemii COVID-19

Pandemia COVID-19 stworzyła wiele wyzwań dla systemu edukacji, przede wszystkim poprzez masowe wprowadzenie nauki zdalnej bądź hybrydowej. Brak powszechnej realizacji tego typu nauczania we wcześniejszych latach zmusił placówki do bardzo szybkiego przystosowania się do funkcjonowania w nowych warunkach. Nie dziwi więc fakt, że większość respondentów (59%) stwierdziła, że reprezentowana przez nich placówka doświadczyła istotnych trudności w swoim sposobie funkcjonowania w tym czasie. Na tle odpowiedzi wszystkich respondentów owe trudności były rzadziej wskazywane przez przedszkola (46%) oraz licea ogólnokształcące (53%).

Wykres 59.

Czy szkoła doświadczyła istotnych trudności w swoim sposobie funkcjonowania czasie pandemii COVID-19?



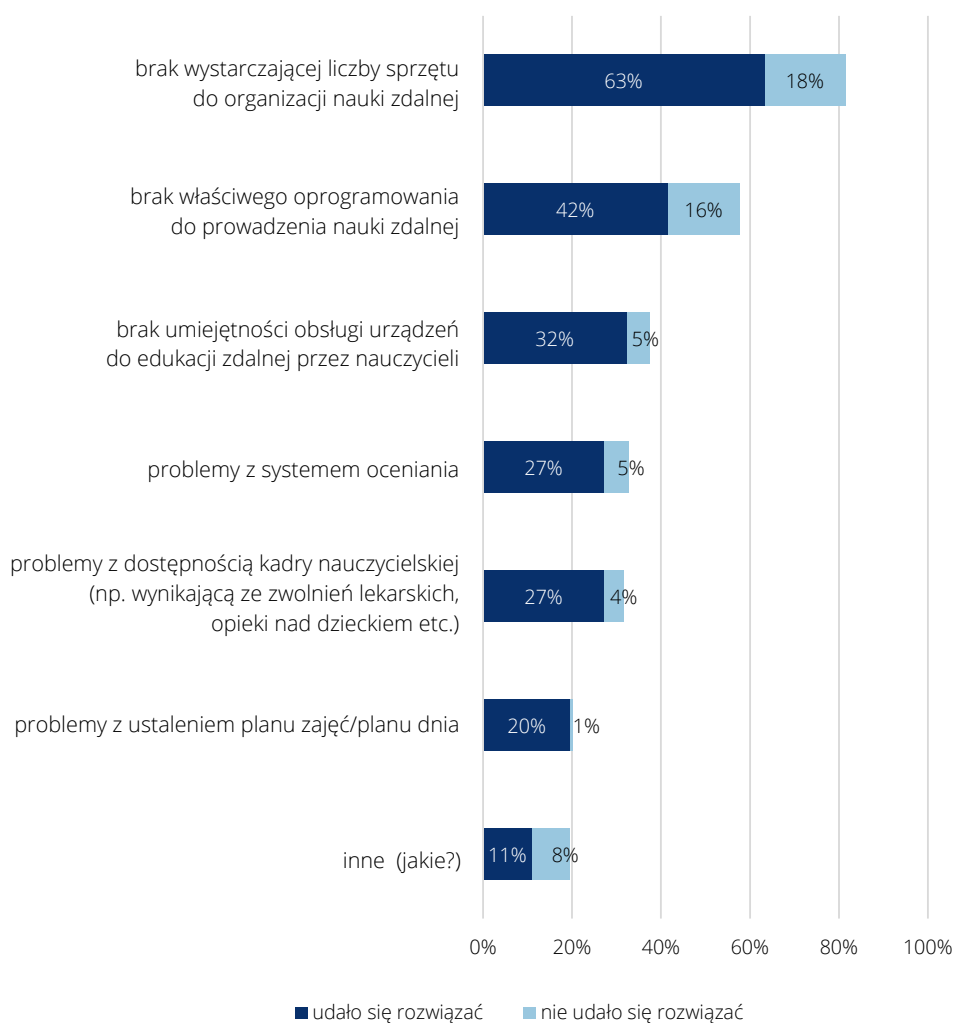
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.



Najważniejszymi problemami, z którymi musiały zmierzyć się placówki był brak wystarczającej liczby sprzętu oraz właściwego oprogramowania do organizacji i prowadzenia nauki zdalnej. Jednocześnie w prawie 1/5 przypadków nie udało się rozwiązać tych problemów. Brak właściwego oprogramowania do prowadzenia nauki zdalnej był zdecydowanie częściej wskazywany przez przedszkola (75%). Z kolei w przypadku szkół zawodowych w porównaniu do innych grup respondentów duży problem stanowiło ustalanie planu zajęć (39%). Biorąc pod uwagę specyfikę placówki, można zauważyć, że szkoły specjalne częściej doświadczały trudności związanych z dostępnością kadry nauczycielskiej. Zgłaszały też inne problemy, takie jak brak możliwości pracy zdalnej z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną oraz poleganie w tym zakresie na zaangażowaniu rodziców, którzy również dysponowali bardzo ograniczonymi możliwościami w tym obszarze.

Wykres 60.

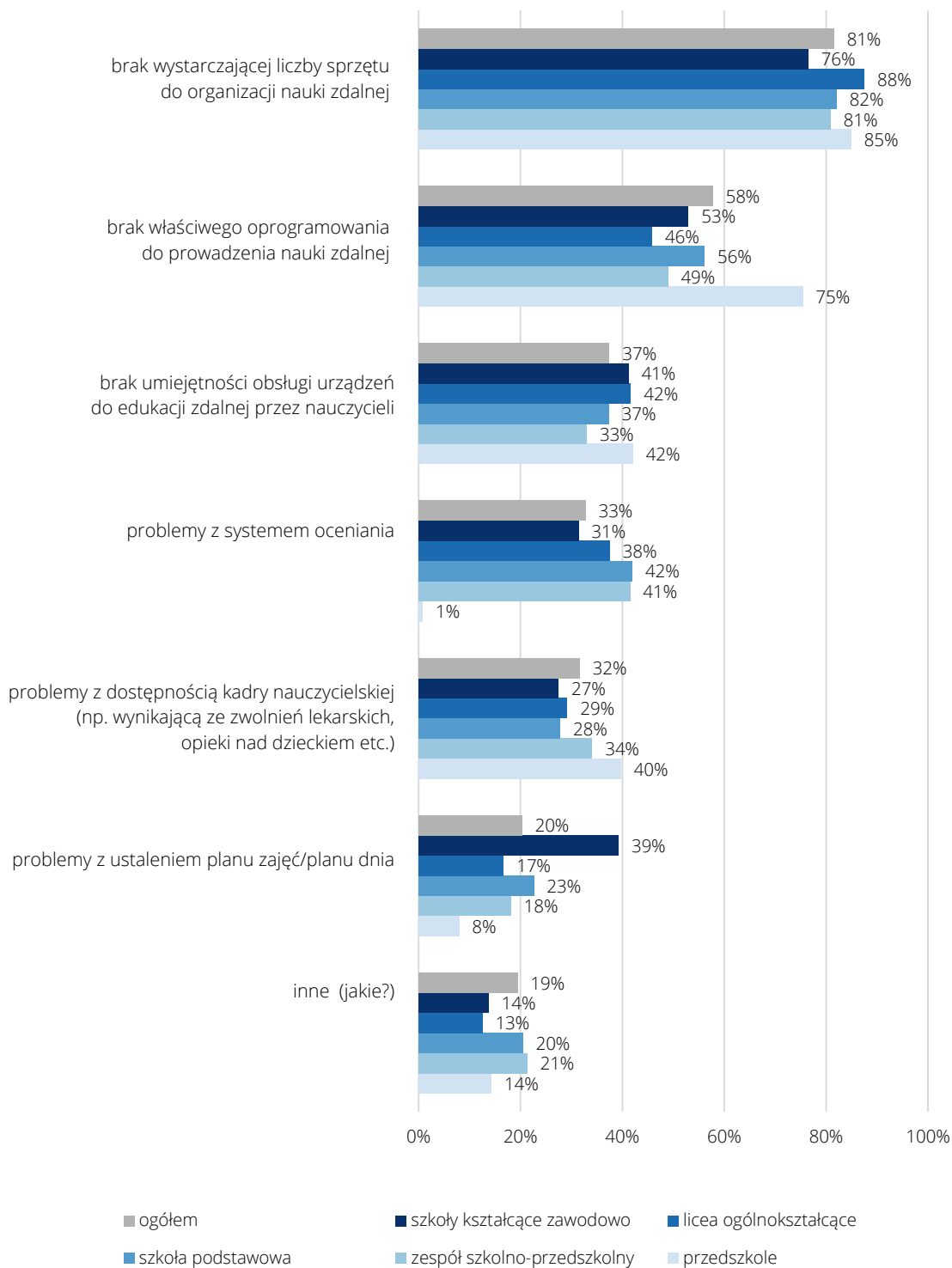
Jakiego typu problemów doświadczyła szkoła w czasie pandemii COVID-19 i czy udało się je rozwiązać?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 61.

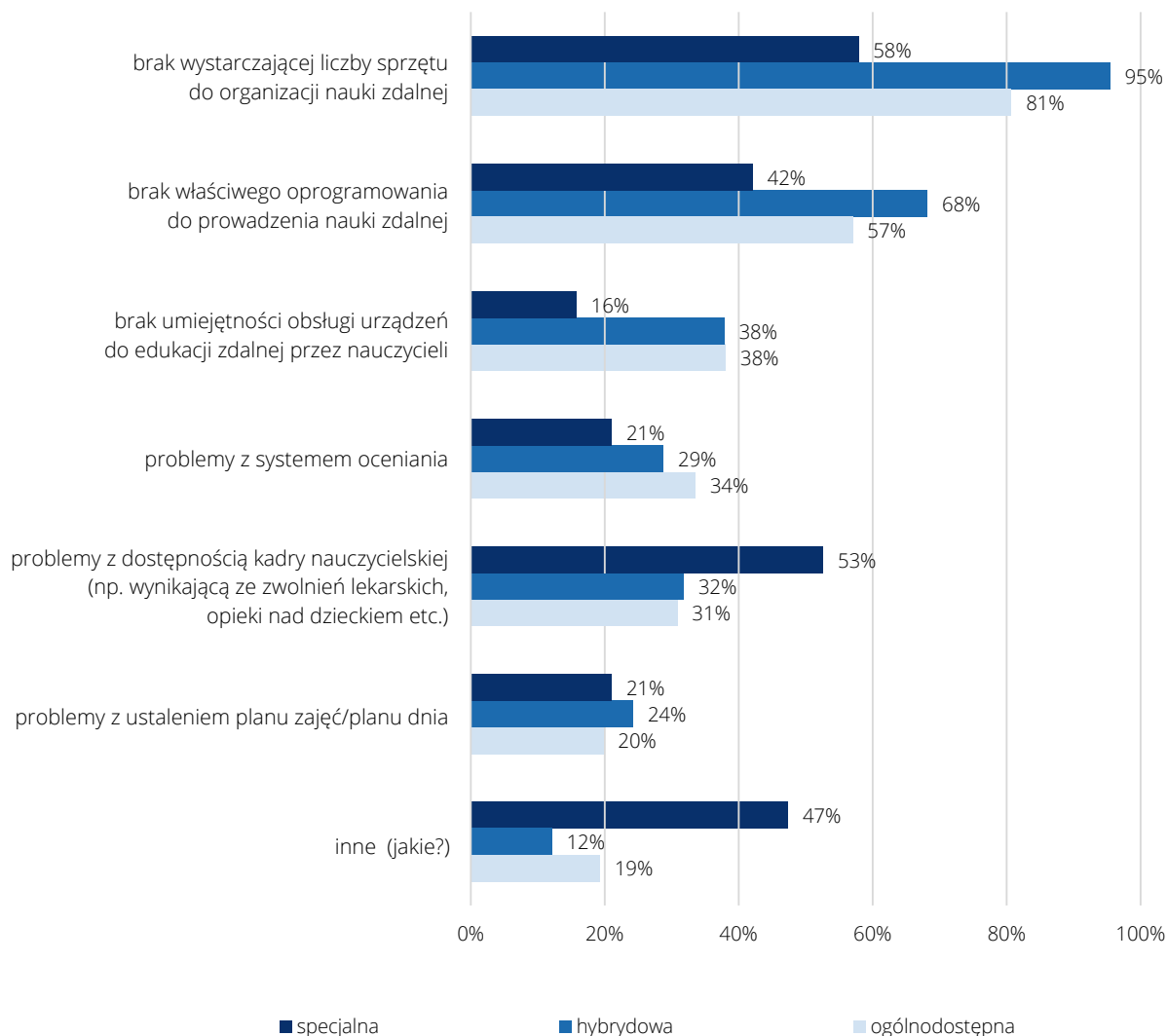
Jakiego typu problemów doświadczyła szkoła w czasie pandemii COVID-19?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Wykres 62.

Jakiego typu problemów doświadczyła szkoła w czasie pandemii COVID-19?

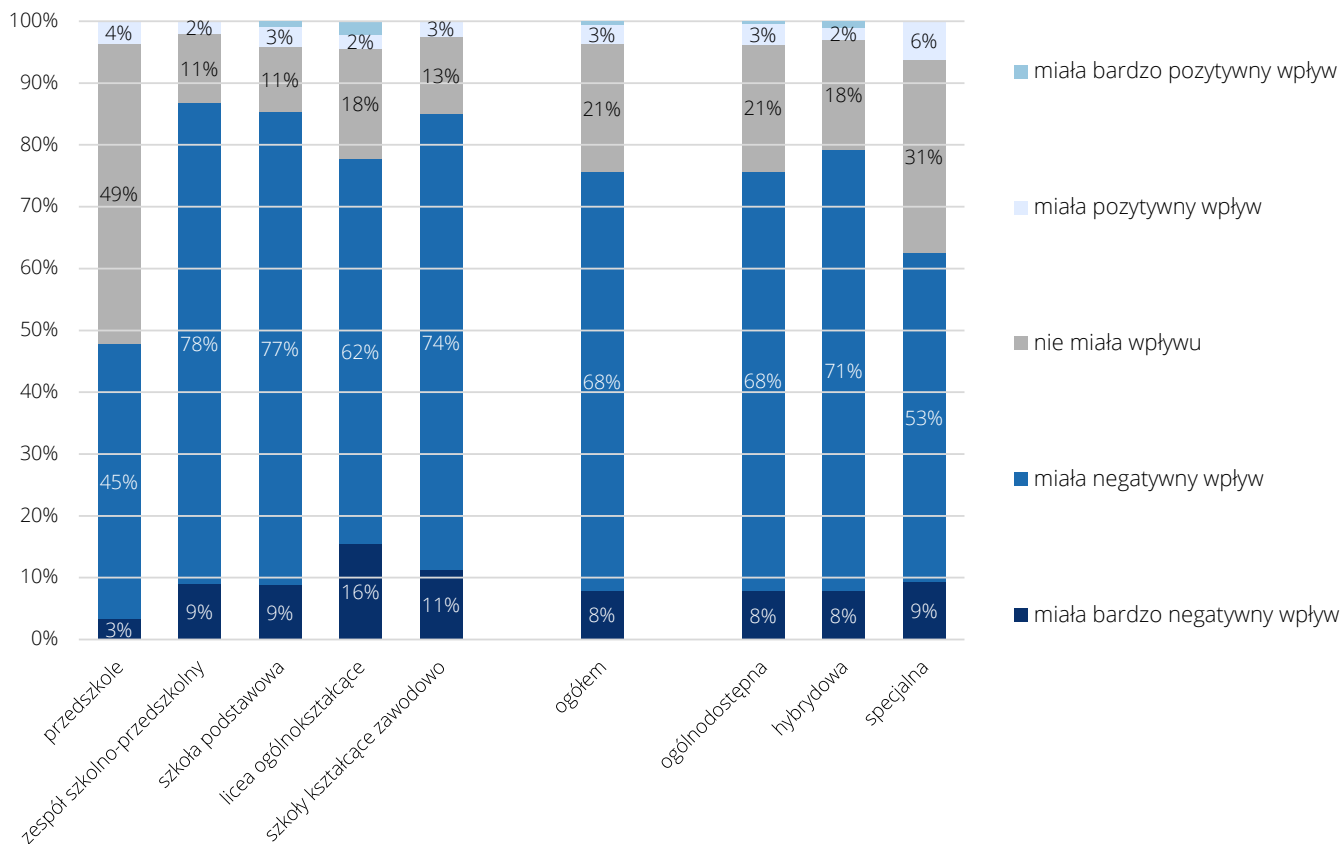


Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Dla 76% respondentów nauka w systemie zdalnym bądź hybrydowym miała negatywny wpływ na efektywność pracy większości uczniów. Najwięcej odpowiedzi „nie miała wpływu” udzielili przedstawiciele przedszkoli (49%) oraz szkół specjalnych (31%). Szczególnie w przypadku tych ostatnich może to wynikać z faktu, że część z nich mogła nadal funkcjonować w trybie stacjonarnym.

Wykres 63.

Czy nauka w systemie zdalnym bądź hybrydowym miała wpływ na efektywność pracy większości uczniów?



Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.



Wnioski

Zrealizowane badanie pozwoliło odpowiedzieć na postawione pytania oraz sformułować na tej podstawie wnioski, które mogą zostać wykorzystane przy projektowaniu wsparcia z regionalnego programu operacyjnego. Wnioski płynące z analizy zostały pogrupowane w obszarach odpowiadających poszczególnym celom badawczym.

1. Zaplecze infrastrukturalne placówek oświatowych wraz z identyfikacją potrzeb w tym obszarze

- Zdecydowana **większość placówek oświatowych** (81% według odpowiedzi dyrektorów szkół) **skorzystała w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków** (m.in. funduszy europejskich, środków z konkursów, grantów, darowizn etc.).
- Stosunkowo **najrzadziej z dodatkowych środków korzystały przedszkola**, a było to głównie uwarunkowane brakiem adekwatności oferty tego typu wsparcia do przedszkoli.

Głównym źródłem dofinansowania zrealizowanych działań był RPO WM 2014–2020, z którego skorzystały zwłaszcza szkoły zawodowe. Popularnym źródłem finansowania działań w edukacji są także inne programy współfinansowane przez Unię Europejską oraz środki z budżetu państwa niewchodzące w skład z subwencji oświatowej.

- Pieniądze z tych źródeł zostały **głównie wydatkowane na zakup pomocy dydaktycznych i książek**. Kolejnym, według wysokości kosztów, obszarem wsparcia była infrastruktura budynku, na co wskazały organy prowadzące, a według częstotliwości interwencji – zajęcia, wyjazdy i nagrody dla uczniów, co pokazują wyniki ankiety z dyrektorami placówek oświatowych. **Szkoły zawodowe częściej deklarowały jako cel wydatków zajęcia, wyjazdy i nagrody dla uczniów, zakup materiałów i wyposażenia, oraz zajęcia i wyjazdy dla nauczycieli**. Wydatki szkół specjalnych w porównaniu do pozostałych szkół były rzadziej ukierunkowane na zakup materiałów i wyposażenia oraz pomocy dydaktycznych i książek, a z drugiej strony częściej na infrastrukturę budynku oraz zajęcia/wyjazdy dla nauczycieli.
- **Około 70% dyrektorów szkół stwierdziło, że wydatki ponoszone w poszczególnych kategoriach były ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami**.

W opinii 91% dyrektorów szkół zarządzane przez nich placówki potrzebują dalszego wsparcia. Z odpowiedzi uzyskanych od samorządów można stwierdzić, że konieczność dalszego finansowania w danym obszarze podyktowana jest głównie potrzebą ciągłej interwencji, a także nowymi potrzebami, które pojawiły się w tym zakresie. Z kolei w przypadku infrastruktury budynku często też wymieniano fakt, że z dotychczasowych środków pokryto jedynie część zaplanowanych wydatków.

- Dyrektorzy szkół stwierdzili, że **najwięcej dodatkowych środków jest potrzebnych na działania związane z infrastrukturą budynku**, co niejako pokrywa się z odpowiedziami uzyskanymi od organów prowadzących. W odniesieniu do typu i specyfiki placówek na cel ten wskazywały częściej licea ogólnokształcące oraz szkoły specjalne. Na kolejnych miejscach uplasowały się zakup pomocy dydaktycznych i książek oraz zakup materiałów i wyposażenia. Wśród celów szczegółowych w danych obszarach wymieniano najczęściej: w obszarze infrastruktury budynku – dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych, w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek – tablice interaktywne, w obszarze zakupu materiałów i wyposażenia – materiały na bieżące remonty, w obszarze zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów – wycieczki dla uczniów, w obszarze zajęcia/wyjazdy/premie dla nauczycieli – kursy podnoszące kwalifikacje. Poszczególne potrzeby są jednocześnie zróżnicowane według specyfiki i typu placówki, co zostało zaprezentowane w toku analizy w poszczególnych przekrojach.

2. Sytuacja uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w kontekście edukacji włączającej

- Według danych pochodzących z SIO **niemal 70% uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, powiązanych głównie z niepełnosprawnościami, kształciło się w roku szkolnym 2019/2020 w placówkach ogólnodostępnych. Z kolei wyniki ankiety z dyrektorami szkół pokazują, że w niemal 80% ogólnodostępnych placówek w roku szkolnym 2020/2021 kształcili się uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.** Kolejną liczną grupę stanowią uczniowie posiadający opinię poradni psychologiczno-pedagogicznych dotyczącą specyficznych trudności w uczeniu się oraz szczególnie zdolni (71% placówek ogólnodostępnych z tym typem uczniów). To, że w roku szkolnym 2020/2021 do danej placówki nie uczęszczali uczniowie z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczeniem o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinią o potrzebie wczesnego wspomaganie, respondenci najczęściej tłumaczyli faktem indywidualnych decyzji rodziców (posyłanie do innych placówek – 52%) oraz brakiem takich uczniów w obwodzie (43%).

- **Dyrektorzy placówek dobrze oceniają przygotowanie kadry nauczycieli do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.** Zdecydowanie najwyższą średnią ocen uzyskano w przypadku szkół specjalnych, jak również hybrydowych. Z kolei najniższych ocen dokonali dyrektorzy liceów ogólnokształcących oraz szkół zawodowych.

- **Placówki zatrudniają specjalistów do pracy z uczniami ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi.** W odniesieniu do ogółu placówek można stwierdzić, że najwięcej z nich zatrudnia logopedę (84%), pedagoga szkolnego (72%) oraz oligofrenopedagoga, zajmującego się pedagogiką osób z niepełnosprawnością intelektualną (69%).

- Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z różnych form wsparcia oferowanych im w placówkach oświatowych. Dane z SIO dotyczące wszystkich specjalnych potrzeb edukacyjnych, wskazują, że w roku szkolnym 2019/2020 **najliczniejszą grupą takich rodzajów pomocy były porady i konsultacje, z których skorzystało ponad 46 tys. dzieci.** Na kolejnych miejscach uplasowały się zajęcia rozwijające uzdolnienia oraz dydaktyczno-wyrównawcze.

- **Placówki udzielają wsparcia rodzicom dzieci ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi.** Zdecydowanie najczęstszą formą pomocy wśród wszystkich typów placówek są konsultacje ze specjalistami zatrudnionymi w szkole. Na tę odpowiedź wskazało 95% respondentów. Kolejne miejsce zajęły porady i konsultacje ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej. Szkoły specjalne w porównaniu do hybrydowych i ogólnodostępnych zdecydowanie częściej organizują warsztaty i szkolenia prowadzone przez własnych pracowników, co może wynikać z odpowiedniego, specjalistycznego przygotowania kadry tego typu placówek.

- **Porady i konsultacje ze specjalistami zatrudnionymi w szkole oraz z przedstawicielami z poradni psychologiczno-pedagogicznych to najczęstsze formy wsparcia nauczycieli w kontekście pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (po 87% wskazań dyrektorów szkół).** W przypadku szkół specjalnych częściej wskazywano na lekcje otwarte i obserwacje koleżeńskie oraz udział w grupach wsparcia poza szkołą, a rzadziej na porady i konsultacje ze specjalistami z poradni psychologiczno-pedagogicznej.

- Szkoły dobrze postrzegają jakość współpracy z innymi podmiotami w kontekście realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów. Najwyższe oceny ogółu respondentów otrzymały organy prowadzące oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne, w tym poradnie specjalistyczne.

- **Podstawowe problemy w zakresie realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów stanowią częste zmiany rozwiązań prawnych, jak również liczne i niezależne od placówki czynniki wpływające na rozwój ucznia oraz zaniedbania środowiskowe.** Najmniej problematyczna okazuje się współpraca między nauczycielami oraz ze specjalistami na terenie szkoły, jak również kompetencje nauczycieli.

3. Innowacyjność jako element działania szkół

- W 88% badanych placówek zadeklarowano, że w ciągu ostatnich 3 lat podejmowano działania innowacyjne. Najwięcej przeczących odpowiedzi w tym zakresie udzielili przedstawiciele szkół zawodowych oraz liceów ogólnokształcących.
Najpopularniejszymi formami innowacji były: **programowe (55%) i metodyczne (51%)**. Z kolei w zakresie dziedziny innowacji do najpopularniejszych należały innowacje: językowe (49%), czytelnicze (43%) oraz ekologiczno-przyrodnicze (40%). W przypadku szkół specjalnych realizacja innowacji językowych, czytelniczych, jak również matematyczno-informatycznych była wskazywana rzadziej w porównaniu do innych grup respondentów. Jednocześnie placówki te częściej realizowały innowacje artystyczne, sportowe oraz ekologiczno-przyrodnicze.
- Głównymi efektami realizowanych przez placówki innowacji było **poszerzenie wiedzy uczniów (89%) oraz odkrycie przez nich nowych zainteresowań (78%)**. Szkoły specjalne częściej niż inne placówki wskazywały również na osiągnięcie celu w postaci poprawy kondycji fizycznej uczniów.

4. Funkcjonowanie szkół w okresie pandemii COVID-19

- Większość dyrektorów szkół (59%) stwierdziła, że ich placówka doświadczyła istotnych trudności w swoim sposobie funkcjonowania w czasie pandemii. Na tle odpowiedzi wszystkich respondentów trudności te były rzadziej wskazywane przez przedszkola (46%) oraz licea ogólnokształcące (53%).
Najważniejszymi problemami, z którymi musiały zmierzyć się placówki, był **brak wystarczającej liczby sprzętu oraz właściwego oprogramowania do organizacji i prowadzenia nauki zdalnej**. Jednocześnie w prawie 1/5 przypadków problemów tych nie udało się rozwiązać. Brak właściwego oprogramowania do prowadzenia nauki zdalnej był zdecydowanie częściej wskazywany przez przedszkola (75%). W przypadku szkół zawodowych, w porównaniu do innych grup respondentów, duży problem stanowiło ustalanie planu zajęć (39%). W odniesieniu do specyfiki placówki można zauważyć, że szkoły specjalne częściej doświadczały trudności związanych z dostępnością kadry nauczycielskiej.
- Dla 76% respondentów **nauka w systemie zdalnym bądź hybrydowym miała negatywny wpływ na efektywność pracy większości uczniów**. Najwięcej odpowiedzi „nie miała wpływu” udzielili przedstawiciele przedszkoli (49%) oraz szkół specjalnych (31%).



Spis wykresów

o Wykres 1	Liczba placówek oświatowych (przedszkola, szkoły podstawowe, ponadpodstawowe) w Małopolsce według organu prowadzącego	7
o Wykres 2	Struktura liczby placówek edukacyjnych w Małopolsce prowadzonych przez JST według organu prowadzącego	12
o Wykres 3	Struktura liczby placówek edukacyjnych w Małopolsce prowadzonych przez JST według typu placówki	13
o Wykres 4	Struktura liczby uczniów w placówkach edukacyjnych w Małopolsce prowadzonych przez JST według organu prowadzącego	14
o Wykres 5	Aktywności w obszarze podwyższania kompetencji Małopolan (tj. odsetek wskazań „tak”) a wiek (n=3000)	14
o Wykres 6	Czy placówki, nad którymi samorząd sprawuje nadzór, korzystały w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków?	17
o Wykres 7	Ile placówek edukacyjnych korzystało z dodatkowych środków?	18
o Wykres 8	Z jakich źródeł pochodziły dodatkowe środki?	19
o Wykres 9	Na co najczęściej placówki edukacyjne wydawały dodatkowe pieniądze?	20
o Wykres 10	Czy placówki, nad którymi samorząd sprawuje nadzór, wymagają wsparcia finansowego z dodatkowych środków?	21
o Wykres 11	Ile placówek edukacyjnych potrzebuje z dodatkowych środków?	21
o Wykres 12	Na co placówki edukacyjne potrzebują najwięcej dodatkowych pieniędzy?	22
o Wykres 13	Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze infrastruktura budynku. Z czego to wynika?	23
o Wykres 14	Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek. Z czego to wynika?	24
o Wykres 15	Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zakup materiałów i wyposażenia. Z czego to wynika?	25
o Wykres 16	Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów. Z czego to wynika?	26

o Wykres 17	Mimo tego, że samorząd w ostatnich 5 latach pozyskał dodatkowe wsparcie finansowe dla placówek edukacyjnych wskazaliście Państwo, że nadal wymagają dalszego dodatkowego finansowania w obszarze zajęcia/wyjazdy dla nauczycieli. Z czego to wynika?	27
o Wykres 18	Czy placówka korzystała w ostatnich 5 latach z dodatkowych środków?	30
o Wykres 19	Na co placówka wydała dodatkowe pieniądze?	31
o Wykres 20	Na co placówka wydała dodatkowe pieniądze?	32
o Wykres 21	Czy wydatki poniesione w wybranych kategoriach były także ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami?	33
o Wykres 22	Czy placówka wymaga wsparcia finansowego z dodatkowych środków?	34
o Wykres 23	Na co placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych środków?	35
o Wykres 24	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze infrastruktury budynku?	36
o Wykres 25	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze infrastruktury budynku?	37
o Wykres 26	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek?	38
o Wykres 27	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek?	39
o Wykres 28	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu materiałów i wyposażenia?	40
o Wykres 29	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu materiałów i wyposażenia?	41
o Wykres 30	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów?	42
o Wykres 31	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zajęcia/wyjazdy/nagrody dla uczniów?	43
o Wykres 32	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zajęcia/wyjazdy/premia dla nauczycieli za udział w projekcie?	44
o Wykres 33	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zajęcia/wyjazdy/premia dla nauczycieli za udział w projekcie?	45
o Wykres 34	Liczba uczniów placówek oświatowych w Małopolsce według wybranych specjalnych potrzeb edukacyjnych/niepełnosprawności w podziale na specyfikę placówki	46
o Wykres 35	Liczba uczniów z wybranymi specjalnymi potrzebami edukacyjnymi/niepełnosprawnościami w placówkach oświatowych w Małopolsce według typu i specyfiki placówki	47

o Wykres 36	Liczba dzieci z niepełnosprawnością w stopniu głębokim według placówki, w której realizują one zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze	48
o Wykres 37	Liczba uczniów korzystających z danej formy wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w placówce oświatowej	49
o Wykres 38	Liczba uczniów korzystających z danej formy wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w placówce oświatowej	50
o Wykres 39	Formy wsparcia specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów według typu placówki	51
o Wykres 40	Czy w roku szkolnym 2020/2021 do placówki uczęszczali uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	53
o Wykres 41	Czy w roku szkolnym 2020/2021 do placówki uczęszczali uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	54
o Wykres 42	Dlaczego w roku szkolnym 2020/2021 do placówki nie uczęszczali uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie?	55
o Wykres 43	Dlaczego w roku szkolnym 2020/2021 do placówki nie uczęszczali uczniowie posiadający orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie?	56
o Wykres 44	Jak ocenia Pan/Pani przygotowanie nauczycieli placówki do pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	57
o Wykres 45	Czy w szkole są zatrudnieni specjaliści przygotowani do realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, tacy jak...	58
o Wykres 46	Czy w szkole są zatrudnieni specjaliści przygotowani do realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, tacy jak...	59
o Wykres 47	Jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej placówka udziela rodzicom uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	60
o Wykres 48	Jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej placówka udziela rodzicom uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	61
o Wykres 49	Z jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej korzystają nauczyciele w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	62
o Wykres 50	Z jakich form pomocy psychologiczno-pedagogicznej korzystają nauczyciele w zakresie pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi?	63
o Wykres 51	Jak Pan/Pani ocenia jakość współpracy z różnymi podmiotami, w zakresie możliwości realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów?	64
o Wykres 52	Na ile poszczególne aspekty stanowią trudność w realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów?	65
o Wykres 53	Czy w ciągu ostatnich 3 lat w placówce podejmowano działania innowacyjne?	66

o Wykres 54	Czy w ciągu ostatnich 3 lat w placówce podejmowano działania innowacyjne?	67
o Wykres 55	W ramach jakich dziedzin wprowadzono innowacje?	68
o Wykres 56	W ramach jakich dziedzin wprowadzono innowacje?	69
o Wykres 57	Jaki był efekt wprowadzonych w placówce innowacji?	70
o Wykres 58	Jaki był efekt wprowadzonych w placówce innowacji?	71
o Wykres 59	Czy szkoła doświadczyła istotnych trudności w swoim sposobie funkcjonowania czasie pandemii COVID-19?	72
o Wykres 60	Jakiego typu problemów doświadczyła szkoła w czasie pandemii COVID-19 i czy udało się je rozwiązać?	73
o Wykres 61	Jakiego typu problemów doświadczyła szkoła w czasie pandemii COVID-19?	74
o Wykres 62	Jakiego typu problemów doświadczyła szkoła w czasie pandemii COVID-19?	75
o Wykres 63	Czy nauka w systemie zdalnym bądź hybrydowym miała wpływ na efektywność pracy większości uczniów?	76



Spis tabel

o Tabela 1	Placówki oświatowe objęte analizą według etapów kształcenia i specyfiki	8
o Tabela 2	Zestawienie celów i metod badawczych	10
o Tabela 3	Liczba szkół i przedszkoli prowadzonych przez JST w Małopolsce	12
o Tabela 4	Liczba uczniów szkół prowadzonych przez JST w Małopolsce	13
o Tabela 5	Struktura próby badawczej w zakresie ankiety z dyrektorami placówek edukacyjnych w przekroju na typ placówki	29
o Tabela 6	Struktura próby badawczej w zakresie ankiety z dyrektorami placówek edukacyjnych w przekroju na specyfikę placówki	29
o Tabela 7	Czy wydatki poniesione w wybranych kategoriach były także ukierunkowane na potrzeby uczniów z niepełnosprawnościami?	33
o Tabela 8	Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najczęściej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek?	85
o Tabela 9	Czy w szkole są zatrudnieni specjaliści przygotowani do realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, tacy jak...	85

Spis map

o Mapa 1	Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżetach gmin w 2020 roku	15
o Mapa 2	Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżetach powiatów w 2020 roku	15
o Mapa 3	Średnia liczba form pomocy psychologicznej przypadająca na 1 ucznia szkoły podstawowej oraz wychowanka przedszkola w roku szkolnym 2019/2020	52

Tabela 8.

Na jakie kategorie wydatków placówka potrzebuje najwięcej dodatkowych pieniędzy w obszarze zakupu pomocy dydaktycznych i książek?

	PRZEDSZKOLE	ZESPÓŁ SZKOLNO-PRZEDSZKOLNY	SZKOŁA PODSTAWOWA	LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE	SZKOŁY KSZTAŁCĄCE ZAWODOWO	OGÓŁEM
nagrania audio i video	16%	18%	16%	11%	7%	16%
materiały edukacyjne dla nauczyciela /scenariusze zajęć	25%	15%	14%	22%	13%	17%
mapy/grafiki/modele/plansze	9%	27%	26%	25%	21%	22%
książki/foldery/słowniki/czasopisma	23%	36%	32%	39%	21%	29%
materiały plastyczne	44%	33%	34%	6%	6%	34%
klimatyzatory	37%	47%	36%	36%	46%	39%
pozostałe sprzęty/przyrządy /narzędzia	39%	36%	40%	39%	48%	40%
gry i zabawki	58%	50%	42%	6%	3%	42%
urządzenia do diagnozy i terapii	42%	61%	51%	11%	12%	46%
licencje do komputerowych platform edukacyjnych i e-podręczników, licencje na oprogramowanie	38%	56%	57%	56%	76%	53%
komputery/laptopy dla uczniów	26%	56%	66%	81%	76%	56%
komputery/laptopy dla nauczycieli	66%	52%	54%	61%	69%	58%
sprzęt sportowy	44%	69%	62%	64%	60%	59%
tablice interaktywne	73%	69%	61%	69%	52%	64%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.

Tabela 9.

Czy w szkole są zatrudnieni specjaliści przygotowani do realizacji specjalnych potrzeb edukacyjnych uczniów, tacy jak...

	PRZEDSZKOLE	ZESPÓŁ SZKOLNO-PRZEDSZKOLNY	SZKOŁA PODSTAWOWA	LICEA OGÓLNOKSZTAŁCĄCE	SZKOŁY KSZTAŁCĄCE ZAWODOWO	OGÓŁEM
ortopedagog	0%	0%	0%	0%	1%	0%
w placówce nie są zatrudnieni tego typu specjaliści	3%	0%	1%	0%	0%	1%
inny	23%	6%	10%	4%	5%	12%
socjoterapeuta	3%	13%	15%	9%	9%	12%
tyflopodagog	9%	33%	22%	22%	21%	21%
surdopedagog	11%	36%	25%	16%	23%	24%
pedagog-terapeuta	37%	29%	29%	9%	12%	29%
psycholog	27%	35%	29%	49%	32%	32%
doradca zawodowy	0%	81%	74%	62%	74%	59%
oligofrenopedagog	51%	88%	76%	44%	48%	69%
pedagog szkolny	4%	91%	87%	96%	96%	72%
logopeda	93%	94%	91%	22%	29%	84%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników ankiety z dyrektorami placówek oświatowych.



Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego
Departament Zrównoważonego Rozwoju
ul. Wielicka 72B, 30-552 Kraków

ISBN: 978-83-66580-84-8

Egzemplarz bezpłatny

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020



Rzeczpospolita
Polska



MAŁOPOLSKA

Unia Europejska
Europejskie Fundusze
Strukturalne i Inwestycyjne



www.obserwatorium.malopolska.pl